

A

335

—

—

—

•

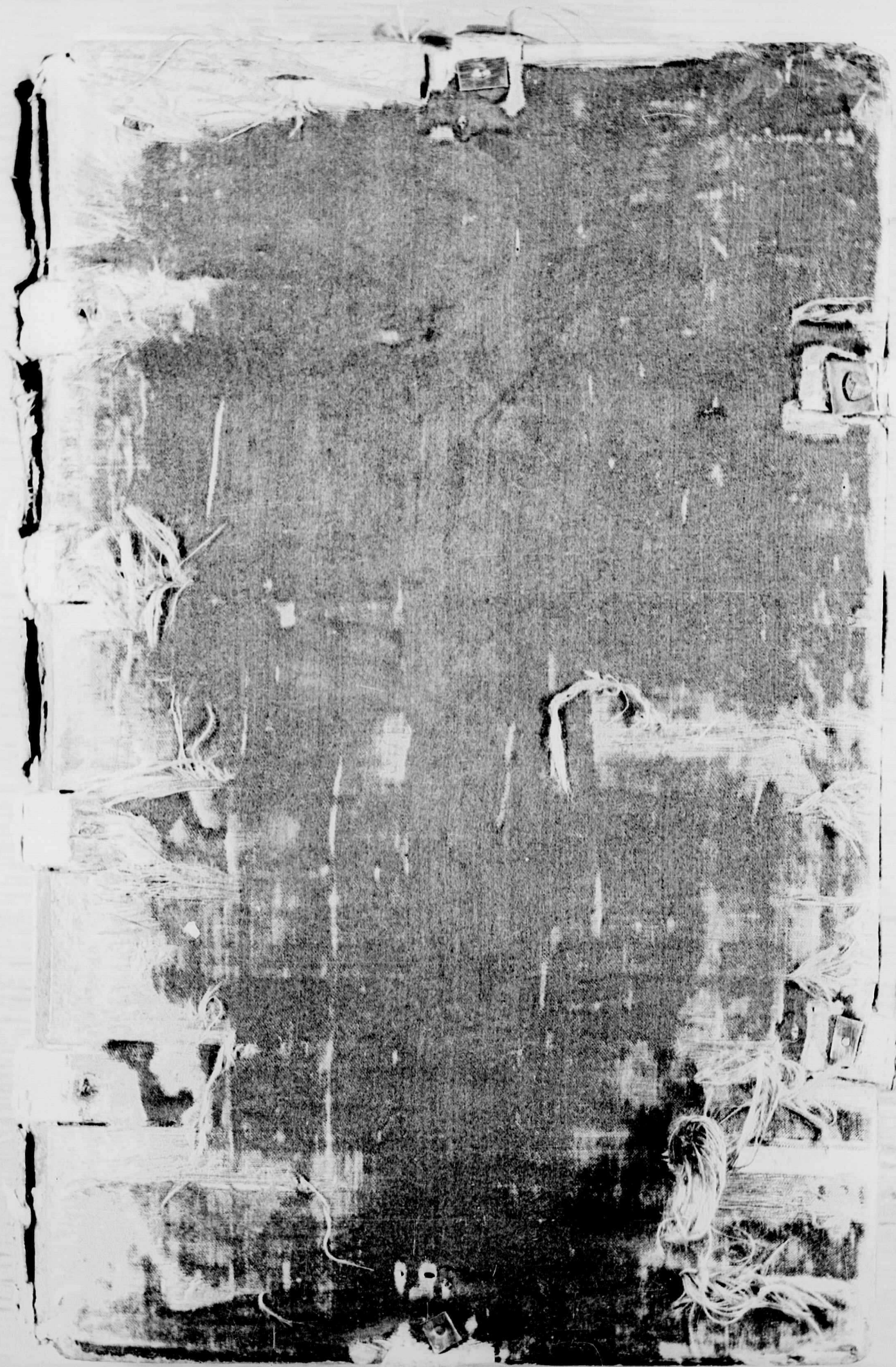
—

Cod. Guelf.

70 Aug. 40

7324

Philippus Valore eius florentinus serenissimus Sannone & equi Mathie semper inuicti suppliciter se commendat.

Et nunc Marsilius Ficinus noster statonicum librum Theophrasti de Anima mihi petisimum tanquam alteri cuiusdam animo suo dedicare constituit. Ego vero munus hoc mihi profecto gratissimum ceteris insuper et quae ac mihi gratum fore desiderare. Statui ad maiestatem tuam mittere. teque suppliciter obsecrare ut sereno sicut sepe soles uultu haec quae spectare non dedigneris. Sperem sicut Jovebus & Jupiter propitio frequentem aspectu clarissima mortalibus multagratissimaque prestare solent: sic Jovebus uisumque Regie maiestatis uultum munus hoc nostrum aspectu suo statim clarum gratiosumque legentibus omnibus redderem.

Marsilium Ficinum eiusque Valorem maiestati tuae commendo quod plurimum.

MARSILIVS FICINVS
FLORENTINVS PHILIPPO
VALORI NOBILI ET MA
GNANIMO VIRO S.D.

VIPRE
CIPIT
COGNO
SCETE
IPSVM

nos ad mone
re uidentur.

ut animam cognoscamus quae quoniam
est media rerum animarum est & omnia haec
itaque cognita facili sumus omnia co
gnituri. Ego igitur ut animam
primis assequerem per quam consequi
mur omnia forem ad philosophos
non plebeos illos quidem sed egregios

landui studiose me contuli. Cum uero
hinc quidem Platonicos inde uero Pe-
ripatheticos anslus pcontarer: eorum
responsa dissidere inuicem uideren-
tur: diffidebam ab initio me uoti co-
potum unquam fore. Verum non multo
post Themistius spem mihi prebuit
optimam: affirmans tantos interse-
ptos non sententia quidem dissen-
tire: sed uerbis: ea. Item de Anima
Platonis Aristotelis Theophrasti sub
diuersis uerbis esse sententiam. In-
ci di denique diuina quadam sorte in
librum theophrasti de Anima a
Prisciano quodam ludo breuiterque
dem: sed tamen diligenter expo-
situm: ea potissimum ratione: qua
Plutarchus & Iamblicus Platonici

3.
Peripatheticique insignes Aristotelicam
de Anima sententiam explicauerunt.
Cum igitur in his legendis Platonicos
Peripatheticosque esse concordēs animad-
uerterem habui ferme tota quod
mente petebam. Atque ut & ceteri qui
primum habeant librum hunc egre-
ca lingua transtulimus in latinam.
Adiunximus preterea expositiones
quasdam breues a nobis inter legē-
dum atque transferendum excogita-
tas. Neque tamen hac in re duxi
presentia mihi nimis elaborandum
ut latius euagandum. Iohannes. n. si-
cus noster mundulanus uir certe mi-
randus iam hoc agit ad summum. Vbi
phorum omnium de qua uis materia
mentes diligentissime discutit: ac

Platonem Aristothelemque de anima
mirabiliter monstrat esse concordēs.
Librum uero tibi potissimum mi ualor
censui dedicandum. Tu enim una me
cum iandiu concordiam plurimum hac
de re uehementer affectas. Medices
uero nostri quibus tanquam Patronis dare
omnia: immo reddere consueuimus
consentient proculdubio munusculum
hoc unum e multis meo dedicari ui
lori: & medice domus preceteris ami
cissimo & promptissimo semper Plato
nicorum operum adiutori. Quamuis aut
græcum exemplar unicum inuenie
rimus & id quidem mendosum atque
fragmentatum: attamen lege securus
& ita ceteris prebe legendum. Nam
emendare hoc atque refarcire diligetis.^{me}

4.
studui: & angelus policianus noster acer
rimo uir iudicio plurimam doctrinam
nostram hanc diligentiam approbavit.

Interpretatio Prisciani Lydi in Theo
phrastum de sensu traducta & ex
posita a Marsilio Ficino Florentino.
Quomodo instrumentum sensus fiat si
mile sensibilibus. Caput .i.

Marsilij.

Ad hoc ut fiat sensus oportet instrume
tum eius euadere simile sentiendis.
non in forma eorum materiali atque naturali
sed in specie quadam & ratione imma
teriali. & solum representatiua. For
ma rei sensibilis que est extensa non
sufficit ad sensum. quoniam altius sentiendi
fit subito simul totus circa totum quod

tunc Comprehendi potest.

Prisciani.

Theophrasti deinceps
institutum ē de sen
su differere: quoniam uero
Aristoteles instrumē
ta sensuum a sensi
bilibus mota assimi
lari sensibilibus passione quadam
existimat. Merito Theophrastus quoniam
nam similitudo fiat inquit. Ab
surdum. non ēē uidetur in sensuum
instrumentis multoque magis in ipsa
anima ullam coloribus liquoribus.
siue saporibus sonis formis. siue fi
guris assimilationem fieri. dicit igitur
ipse quoque secundum species rationesque
absque materia eiusmodi similitudine

5.
comparari. Tractandum ē igitur
utrum extrinsecus species incidat quod
lis uel sit. & ubi prorsus appareat.
& nunquid species circa corpus exten
sa diuisibilisque satis ad cognitionem
faciat. Siquidem eiusmodi species in
cidit non congregata. Omnis autem
cognitio constat secundum quandam
in unum congregationem: atque secun
dum impartibilem cognobilis to
tius comprehensionem.

Marfilij.

Quod sentit iam habet minimalem
speciem rei quam sentit representa
tiuam. Sed antequam habeat eam oportet
instrumentu sensus a sensibili
moueri atque pati. Caput. ij.
Quatenus substantia anime quasi

inclinatione quadam se accomodat
spiritui: quod ē instrumentum sen-
sus explicatur in actum potentia
sentiendi que latebit in anima. que
potentia sic explicata concurret tāq[ue]
pars una cum corpore tali ad Comple-
dum animal. Substantia igitur aīe
sepata ē magis. Potentia uō hec ma-
gis coniuncta corpori. Hec agit sine
corpore. Phantasia .i. imagina-
tio acrioribus motibus suis uarie af-
ficat spūm: p[er] hunc reliquū cōpus.
Qm̄ hec intuitum suūm dirigit intro
circa imaginamenta sua. Sensus at
dirigitur ad externa: neq[ue] p[er]cipit pas-
sionem instrumenti: ut spūm que ad
sensum conferunt. Sed p[er] hec duo p[er]-
cipit que sunt extra. Ideo actibus

6.
suis non alterat spūm. Non. n. ter-
minatur altus eius ad intima: sed
externa. Prisciani.

Necesse ē igitur quod co-
gnoscat secundum spēz
cognoscibilis agere: &
illius pretulisse characterem. Atq[ue]
id nominatur assimilatio. Passio
uō in instrumento fit sentiendi atq[ue]
hanc necesse ē precedere sensum. Se-
tiendi namq[ue] potestas non ē omnino
a corporibus sepata. Sed in ip[s]a aīe
inclinatione: siue nutu ad sensuū
instrumenta suam sortitur eētia.
Atq[ue] ad animalis dicitur cōple-
mentum: neq[ue] absq[ue] instrumentis
agere p[otes]t. Neq[ue] tamen hec sicut
imaginatio principalit[er] excitata

simul commouet instrumentum.
propterea quod ualde extensa est atque omni-
no ad externa protenditur sensi-
biliumque semper presentia indiget. Im-
aginabilia igitur haud extrinsecus
sunt: quousque sint quedam aut ita di-
xerim extrinsecus assimilamenta.
Sensibilia uero sunt extra. Circa hec
non fit sensus non circa passiones
instrumentorum. Tam & si una
cum eiusmodi passionibus ipse
sensus species que sunt in corpore percipit.
Marfilij.

Res sentienda mouet quodammodo
instrumentum sensus. id est spiritum quodammodo
uiuum: hec motio tum passio di-
citur quia spiritus est corpus. Tum actio
quia spiritus est uiuens & efficacia uiue

7.
illate passioni continuam & se
adhibet actionem. Caput. iij.
Eiusmodi motio similis est obiectis: tum
quia ab illis est illata: tum quia actio
huius motui continua: quoniam adhibetur
a uita spiritus. ipse spiritus erga obiecta
iam est excitatus. Motio talis:
quia est passio magis quam actio & tem-
pore locoque diuisibilis: nec habet
naturam speciei sed motionis: ideo
non est sensus. Qui indiuidue & subi-
to & per speciem agens totum com-
prehendit obiectum. Motionem eius-
modi non esse sensum apparet. Quoniam
alicuius quotiens mouemur &
sentiremur: & motio uehementior
non offenderet sensum. Oportet
post motionem & passionem peruenire

ad aliquam spem per quam fiat sensus:
qui & spem attingit. & ideo per aliquam
spem percipit. Que spes non est in instru-
mento. Alioquin motio quedam es-
set & passio potius quam spes. Atque es-
set in instrumento pariter coexten-
sa. Oportet autem ab hoc ipso quod est
pariter coextensum perueniri ad spem
que ad minima redacta sit quantitate.
Et per hanc ad rationem insitam animae quae
nullam habeat quantitatem. Rur-
sum spes ipsa non est inuestigatio ui-
tae: quod anima imprimit instru-
mento. Omnis enim huius alio cum pas-
sione miscetur. Idemque motus &
hoc uestigium & instrumentum pa-
riter agitat. Spes autem passionis est
ex parte & motionis. Est enim terminus

8.
motionis. Non est ergo inuestigatio uitae
quod uere est accidens. Sed inuita quae est
quasi substantia quedam non inuita
separata a corpore. Sed inuita anima-
li procedente ab anima superiore:
que anima superior separata est ut sepa-
bilis & substantia uera & completa
in se atque subsistens. Vita uero ab hac
diffusa per corpus quousque quasi substantia
quedam sit: est tamen pars animalis.
Atque est quoddam uitale applicamen-
tum animae ad corpus diuisum cum cor-
pore & quasi quedam animae propaga-
tio. Prisciani.

Patiuntur autem a sensibilibus
ipsa sensuum instrumenta:
non tanquam inanimata: sed cor-
poris uiuentis est passio.

Qua pp neq totum ē ibi passio: neq
extrinsecus contingunt omnia. Sed
& secundū propriam actionē. neq
mouetur quidē prius: agit autē
postea. Immo neq mouetur omni-
no quin simul & agat. neq tam
agit nisi & moueatur. Talis itaq
in instrumentis motio similis fit
speciebus: que sentiunt: ut pote
que simul & ab illis. & secundum
quandā ad illa excitationē vita-
lis apparitionis: siue impressio-
nis in instrumento insite illata
fuit. Sed non dum hoc sensus
ē ipa v3 ad sentienda in sensuum
instrum indulta similitudo. Quip-
pe cum hec passio potius q̄ actio sit.
Atq̄ Corporeum quiddam & diuidui

9.
tempore q̄ extensum: ad spem qd
adnitens: non dum tamen in spe
positum: Sed ad huc in motu. Sen-
sus autē principium media q̄ & fi-
nem sentiende rei in diuidue com-
prehendit. Et actio ē iudicium q̄
perfectum: & in p̄nti momento siml
totus existit: ac secundum spem
sensibilis iam constitisse uidetur.
Quamobrem non absq̄ passione ali-
qua instrumenti sensus efficitur.
neq tamen ē hec passio sensus. Quo
fit ut aliqui patiamur quidem &
uigilantes & dormientes: neq tam
psentiamus. Oportet igitur post pas-
sionem in spem pfici tandem atq̄
desinere. Spem inquam rei simi-
lem sentiende. Nam secundū perfectā

spem sensus efficitur quoniam quidem
iudicat. Hec autem rei sentiente
spes in instrumento non ponitur: in
hoc enim passio motioque fieri solet. Quod
ue hic est in diuisione uersatur &
spes non existit: neque rursum collo-
cata est in ipso uite uestigio: quod in
instrumento ab anima est tributum.
Actio namque uitalis & huius uestigij
cum passione pagit. Fitque ibi motio
instrumento simul & uite in eo col-
locata communis. Sed spes ipsa secu-
dum quam fit sensus: in uita quidem
ponitur: in uita inquam secundum actum
se habente: neque tamen separata. Sed in
animali uita aual complectente. Atque
in uitali ipsius applicamento quod cir-
ca corpora iam est diuisum. Marsilij.

Spes effecta in uita animalis addita
corpori: quoniam est coextensa simul cum
hac uita non sufficit ad actum sen-
sus: qui indiuiduus est in indiuiduo
momento totum quoddam sensibile
istud quoddam unico comprehendit.

Caput

iiij.

Fit ergo actus sentiendi per formam aliquam
indiuiduam & quia est actus intus per ma-
nens fit per formam intimam que appellatur
ratio exemplaris ad sensibilia represe-
tanda. Atque est centralis anime & una
cum anima & per se uiuit: neque solum
est compositus: id est quous quodammodo co-
municet cum corpore: potest tamen a cor-
pore separari. immo & separata est. Aliam
indiuidue non posset agere. Pro qua
libet specie sensibile est una ratio

sensualis in anima omnium indiuiduo-
rum presentatiua: representat aut
nobis: tum hoc tum illud quatenus
excitatur p[er] sp[eci]em hanc ut illam effe-
tam in uita propria co[po]ri atq[ue] ani-
mali. hoc e[st] proprie sentire profer-
re in actum ipsam rei sensibilis r[ati]o[n]e[m]
ad p[re]sentiam speciei facte in uita q[uam] res
sensibilis mouet uiuum instrumen-
tum sensus. Nota r[ati]onem talem
& actum sensus imaginationisq[ue] i[m]par-
tibilem e[ss]e. Et ideo substantia anime
in qua e[st] esse indiuisibilem: & ideo a
corpore sepatam uel sepabilem.

. Prisciani.

Non ita me[n]s neq[ue] hec sp[eci]es
sufficiens e[st] ad sensum.
Species. scilicet circa instrum[entum]

secundum actum p[er]fecta. quia e[st] circa
corpus diuisa: nec in unum imparti-
bile conuersa e[st] n[on] e[st] cognitiua. Sed
p[ro]fecto e[st] in anima quedam sensibi-
lium ratio a[n]t[ea] sentiendi actum & a[n]t[ea]
sp[eci]em comprehensa. que & secundu[m]
se ip[s]am uiuit: neq[ue] solum e[st] compo-
sita. qua p[ro]p[ri]e agit & indiuidue. Atq[ue]
e[st] potestas quedam particularium.
neq[ue] fit q[uam]q[ue] in anima tanq[uam] una q[ui]da[m]
particularis diuisa q[ue] sp[eci]es. Est n[on] r[ati]o
non cognitiua sensibilibus in anima
ipsa consistens. non in corpore ia-
cens. Est quidem una: sed non
ut singlana: immo habens unum
ip[su]m in se: multa completens: &
unicuiq[ue] eor[um] accomodatum. Ina-
n. albi ratione anima singla sentit
alba.

Oportet igitur rationem eiusmodi esse
propositam atque editam si futurus est
sensus. Profertur autem excitata ad ui-
talem speciem: ut ad propriam atque fa-
miliarem: atque huic speciei accomoda-
ta tanquam speciei exterioris similitudini:
et una cum hac agens. Quod n. iudicat
ratio est & cogitatio secundum animam
sensualem atque ipsi in unum impar-
tibile collectio in substantia est a corpo-
ribus separata. Marsilius.

Non ne imprimuntur noue a sensibilibus
forme in anima. Et quando dicitur anima
speciem a rebus accipere intelligitur eam
ad reipsum potentiam proferre multum species
earum in ipsa latentes. Cap. 2.
Quoniam cognitionis altus est intimus & ui-
talis apparet hunc edere ab intima for.

12.
sicut lucere a luce & calore calere: hec
intima forma. i. ratio sensibilibus & ex-
planis ad ipsam anime entiam: a qua
quidem entia uera rationes entiales
habente dependet quedam animalis
uita non uera essentia: nec anima ue-
ra: sed quasi accidens: ut quasi substa-
tia & uiuificatio quedam pendens a
prima: sicut lumen a luce: sub qua
pendente fit uite uestigium quasi
calor. Eiusmodi uita est pars animalis
producta ab anima quatenus uenit
ad corpus: producta inquam ab anima
per rationes suas tum uegetales: tum &
sensuales: & ideo uidetur ipsa quoque
quodammodo rationes habere sensumque
& officium uegetandi. Non tamen
dicendum est: Quas esse potentias sensendi

circa eundem sentiendi actum. Sed
 potentiam ipsam in anima implica-
 tam: explicari per uitam. Similiter
 rationem latentem in anima ex-
 plicari per spem aliquam in uita perfectam.
 hec autem uita est illa que dicitur ter-
 minus & actus & perfectio organici
 corporis potentia uitam habentis.
 Denique in instrumento sensus simi-
 litudo ad sensibile sit imperfecta. Per-
 fecta uero in uita. Sensus autem per
 productionem. Prisciani.

Arima igitur ipse dicitur
 rei sentiende spem pos-
 sidere. quia illius pro-
 ferat rationem. Nec
 ullo modo tanquam ab illa forma aliqua
 uel figuratione uelut a sigillo susci-
 piens.

Judicium enim. & actio existit intrinse-
 cus atque uitalis. Ratio itaque perma-
 net intus. & essentialis est anime. Vita
 uero que complet animalia rationibus
 quidem dependet essentialibus in-
 suspensa. secundum uero extensionem
 quandam ad corpus ipsa subsistit. Et
 hec quoque sensualis est & terminus
 perfectioque animalis. Quocirca in hac
 rei sentiende similitudo perficitur in
 instrumento autem est imperfecta: atque
 actione & passione miscetur. Et pas-
 sio quidem incidit ab externis. ac-
 tio uero procedit a uita. Item & spes
 quidem in uita est animalis. iudicium
 uero cogitatioque in ipso rationis actu co-
 sistit. Marsilius.

Res externe suo modo instrumentum

sensus afficiunt mali quadam affec-
tione: sed uita pns affectionem hanc
in spem immalem transfert: p qua
excitatur anima ad rationem pro-
ferendam congruam speciei. Cap. vi.
Per prolationem eiusmodi anima re-
sentiende se similem prestat. Potest
aut contrarijs simul se facere sitem
p diuersarum ronu prolationem. No
posset aut contrarijs fieri similis, talis
fieret patiende. Rursum si anima
una sui parte tangeret calorem, al-
tera frigus: non posset hec duo inuice
compare: quomo conueniant. Quo
differant. Oportet. n. iudicem eunde
prorsus opposita comparatur, ambo
comprehendere. Anima igitur in
diuiduo quodam sui plura simul co

14.
contraria qz contingit. Est igitur in
diuidua. Nam hoc ipum in diuiduo
ad cognitionem sufficit: igitur & ad
uitam. Prisciani.

Quo igitur modo anima
fit similis sentiendis?
Non quidem ex eo q
quicqua ab illis acci-
piat: sed quia secundum rationem
illoz agit: v3 p impressione appa-
ritionem ue quandam specierum
exteriorum. Quo rursum pacto anima
pluribus simul atq contrarijs fit
aliqui similis. Profecto contraria si-
mul pati no pot. Agere uo valet.
Sensus aut secundum actionem e
atq iudicium. Non aut secundum
aliquam passionem. Nam secundum

rationem sensus efficitur. Passio
uero in instrumento locatur. Cum
autem instrumentum sit Corpus atque
partibile. nihil prohibet ipsum quod
per differentes eius partes plura simul
contrariaque habere. Jam uero ratio
in quodam indiuiduo differentia
simul atque contraria. Quotcumque sit
comprehendens similiter agit. Quia
propter et eorum diuersitatem recte
diuidicat. Quippe cum in diuiduo
quodam plura contingat. Marsilius.
Species sensualis que fit in propria
animalis uita fit a ratione inma-
ta anime tanquam a causa principali.
fit et a uita in qua est tanquam ab in-
strumento. Ad huius uero effectum
occasionem prebet passio quodam

15.
a sensibili in instrumentum sen-
sus illata. Caput. vii. i.

Ipsa uis sentiendi non est in potentia
formabili ad externa: sed ad suos
actus circa externa edendos. Ani-
ma fit similis sentiendis quatenus
rationes eorum ex se promit in
actum. Instrumentum uero sensus fit illis
simile. quatenus et ut corpus ab
eis afficitur et ut uiuum agit
aliquid eis congruum. Priscianus.

Quando igitur et Theophrastus
ait: sensum fieri
similem sentiendis.
Secundum species atque rationes
absque materia sic admitteremus ut non
simpliciter ab externis species conferantur
sed a rationibus intimis in uita secundum

altum sensualem constituuntur.
Iam uero sensus quoniam ad externa por-
tigitur: illisq; fit similis: merito po-
tentia quedam cognominatur tanquam
actus actiones uel ferens. In anima
quidem secundum rationis actum
assimilatio fit: sed in instrumento
tum secundum passionem illatam
a re sensibili: tum simul secundum
uitalem actum: siue uiuificantem ac-
tionem. Marsilius.

Instrumentum sensus: quoniam est extensum
potest alia quidem parte pati contrarium
istud: alia uero illud. sed hec inter se
conferre nequit. Anima uero tanquam
diuidua si simul a contrariis patia-
tur patietur omnino per idem quod
est impossibile. Quoniam igitur contraria

16
simul percipit non patitur ab eis: sed
agit potius circa illa. Caput. viij.
Iam ex generali ratione saporum pro-
mit rationem dulcis similiter et
amari: quoniam amarum et dulce lingua
simul attingit. Et lingua tunc per diue-
sas partes patitur ab utroque. Sensus in-
terim per rationes differentes comu-
ni ratione contentas circa utrumque
pariter agit. Priscianus.

Quoniam igitur palato in-
strumentum sensus ab
amaro simul atque dulci
patitur: non enim parte
alia lingue: hoc percipit forsitan: alia
uero illud. sed eadem: et in auditu
similiter accidit. Si ergo distinguere
licet auditum: atque et instrumentum

gustus: siue lingua id sit. siue qda
in lingua spūs. Certe cum cuiusmodi
instrumentū diuisibile sit: quia cō
pus ē fieri pōt ut altera quidem
p̄te hoc altera uō illud similit̄ patia
tur. Quod p̄spicue patet in tactu.
Qui & alia p̄te cale fieri: alia frige
fieri simul pōt. Similiter & spūs
sensualis auditus: q̄nquidem est
diuiduus. Ratio uō ut iam
dictum ē tanq̄ in diuidua Contra
ria simul agere minime prohibe
tur. Pati n. secundum idem con
traria ē impossibile. Marsiliij.
Omnia sensibilia agunt aliquid ī
instrumentū sensus: sed calor &
frigus. & similes qualitates. Item
sapores & similes que ualde m̄ales

17.
sunt passionem inferunt acriorem.
Forma uō & figura & nūs atq̄
motus tanq̄ res magis formales
passionem afferunt leniorem.

Caput

viij.

Preterea propria unus cuiusq̄ sē
sus sensibilia manifestiori sensi
bus offeruntur ut color uisui uox
auditui. Calor tactui atq̄ similia.
Communia uō occultius subrepūt
atq̄ consequenter ut figura mo
tusq̄ & c. Sunt qui putent nūm
atq̄ motum ēē tam fōmales &
a m̄a procul ut sensibus minime
cōgruant. Idēq̄ sola rationali co
gitatione deprehendi. q̄n congrue
ad hec excitatur p̄ sensum sicut
& eēntiam sensibiliū cogitatioē

deprehendi non sensu. sed communis
opinio est nūm: atq; motum nō solū
ad cogitationem: sed ad sensum &
quodammodo penetrare. Prisciani.
Color quidem tanq; poten-
tia nalis agere potest
aliquid in sensum in-
strumentum: sed forma figura
motus nūs quomodo possunt ac-
tione quadam sensum sibi sēm
reddere. Dicemus profecto hec
quoq; habere in se aliquid efficax.
agere uō formalius. Sed calorem co-
gnatasq; huic qualitates agere. ut
ita dicim corporalius: ideoq; acris
& passione quadam uehementiore.
Dicere quoq; licet sensibilia unius
cuiusq; sensus propria actionem

18.
inferre uehementiorem. Commu-
nia uō remissiore: hec quidem
ut proxima tanq; familiaria:
illa uō remotiora. de forsan com-
munia illa tanq; prestantiora non
eodem modo cōmensurata sunt sen-
sui. sed n. simul sensibilia sunt &
ipsa communia. neq; solum rationa-
li cogitatione noscuntur. Atqui
cogitatio hec ad quedam ex sensibili-
bus reuocata ipsa secūdu se cogitat.
non dum ullo sensu comprehensa.
Ceu qñ sensibilem cōtinentiam substā-
tiam ue ex cogitat. Sin aut tempus
quoq; & numerū sensus minime p-
cipit: hec quoq; cogitatio rationalis
agnoscat a sensibilibus rebus admo-
nita. Marsilij.

Res externe non reddunt sibi si-
mulem sensum: ac multo minus
rationalem cogitationem: sed po-
tentia sentiendi se facit simile
prout suae productione mul-
toque magis id ita cogitatio facit.

Caput

III.

Sicut ratio innata sensui excitat
ad potentiam sensuum specierum
sic ipsa tunc excitat potentiam cogi-
tandi ad producendam rationem sen-
tientie sensibilem per cognationem quali-
tatum ad eam quoniam qualitates eius mor-
cipiuntur a sensu. Prisciani.

Ceterum si secundum assi-
milationem quandam fit
cognitio quoniam modo co-
gitatio a rebus non patiens sentiendis

19.
similis illis euadit. Sim autem patitur
qualis huius est passio. Sed profecto
non secundum passionem ut diximus
ut sensuale sit iudicium: ne dum ra-
tionalis ex cogitatio: immo secundum
actionem rationumque partum. Ra-
tio quidem sensibilem promittit qua-
do instrumenti passio in speciem iam per-
ficitur: siue desinit sensibili simile.
Atque ita ratio talis sensibili coaptatur
quod si ad conueniens aliquid proportio-
ne aliqua excitatur: nimirum ratio
iudex sensibilem qualitatium animae
suscitat sensibilem sentientie
cognitricem familiaritatem sane per fa-
miliaritatem quandam eius modi qua-
litatum ad eentiam ipsam a qua pro-
cedunt. Marsilius.

Sensibilia communia non solum cogitatione sed sensu & apprehenduntur. Et id quidem consequenter. Prima enim magis propria cognoscuntur quia per maiorem cognitionem efficacius moventur. Caput. xi.
Ad eundem sensum pertinet de oppositis iudicare ut ad auditum de voce atque silentio. Si purum silentium sit non sensus exterior percipit sed interior per memoriam uocis aduertens se in uocis oppositum incidisse: ut plurimum uero silentium non est purum. Et tunc quidem conatur auditus circa obiectum debilissimum & uix percipiens quicquam silentium dicitur deprehendere: quasi deprehendens quod ibi de voce reliquum deest. Sensus rem congruam &

amicam atque suauem iudicat quoniam ratione innata cum aliquo congruit. Alienam uero cum dissidet dum interea instrumentum puerse mouetur. Prisciam.

Primo quoniam a propriis quod sensibilibus primo magis instrumentum pulsari solet a communibus uero consequenter atque remissius merito eadem conditione sensus quilibet sua percipere solet. Aspectus sane primo colorem percipit consequenter uero magnitudinem atque motum. Quamobrem uideri possunt communia spectare magis ad animam & quasi secundum accedens a sensu cognosci. Sed certe sicut dictum est commune hoc sensibile consequenter fit sensui notum: neque sola cogitatione

comprehendit. Queri preterea solet
quomodo & oculus tenebrosa & audi-
tus silentium deprehendat. Respo-
dendum ē non tam sentire q̄ consen-
tire neq; ininiti siq; talibus aliqui
sensum. sed ex eo q̄ in his actio inhi-
betur: in ipso conatu sensum iudica-
re quod deficit ipsis. Atq; quod di-
stans alienumq; ē deprehendere ex
eo q̄ ratio sibi innata huic minime
congruat. Interea uō instrumentū
sensus quodammodo puerse mouetur
pp passionem a sensibili quodam il-
latam. Translij.

In ordine igitur providentie anima
& prior ē & prius distincta q̄ corpus
nam cōpus tot accipit instrumenta
quot sēruant anime iam tot vires
habenti: que vires formales sunt
& formaliter secundum spēm distin-
gunt. Qualis distinctio a m̃a nō pro-
cedit. Unus ergo sensus intimus
unitatis sue fecunditate in sensus
sequinq; deriuat. quibus posteri-
quinq; in Corpore accomodata sunt
instrumenta. Prisciani.

qui a participantibus instrumentis in
differentes quodammodo species distingua-
tur. Non enim ipsa diuersitas instru-
torum precedit uirium anime diuersas
nec ad uires diuidendas auctoritatem
habet. Sed ipse sensus. & unus quidem
est in se ipso & ex se in quibus discerni-
tur ad sensibilia singula discernenda.
Iam uero & ipsa sensuum discretionem
instrumentorum quoque subsequuta differen-
tia est: congrue accommodata singulis.
Nam materiam instrumentalemque partici-
pationem antecedit formalis ipsa specialis
ue participatio: diuersitasque mutantibus
tanquam auctoritate freta maiore. Marsilius.
Actus sentiendi non ita efficitur quod uel
sensus naturaliter tangat sensibile. Vel sen-
sibile naturaliter formet sensum. sed ratione

quidam

quadam admodum spiritali. Cap. xiiij.
Nec uisus emittit ex se naturale aliquid
& quasi corporeum quo uelut promo-
scinde colorem tangat. Nec ex colore
effluit aliquid naturale: quod imprimatur in uisu. nec rursum. color re-
ipsa colorat aerem aerque uisum. Species
a materia sepeate quia a loco penitus absolu-
te sunt & a materie limitibus sunt
excluse. Ideo aliquid in omnia posset
agere. & ad quicquidlibet spatium equa-
liter agere. Species autem in materia & loco de-
terminate pro modo nature sue. & ad
aliquid tantum agunt. & usque ad certum
spatium. similiterque patiendi susci-
piunt. Sunt autem actiones natura-
lium plurime ipsius compositi ut ca-
lescere similesque & odore saporemque

naturaliter non nihil afficere. Sunt
tamen preter has actiones quedam
eius modi specierum non tam compo-
sitis attributa q̄ speciebus. Speciei v3
ipsius prestantiam proprietatemq̄
peculiariter consequentes. que quid
q̄ actiones quasi spirituales sunt & lon-
gus protenduntur q̄ actiones que pro-
prie sunt compositi & fiunt q̄q̄ subi-
to. vsq̄ tamen ad certum spatium
quia species in materia sunt locoq̄
continentur. Actiones eius modi
non solum in anima sunt circa res
agente. sed in speciebus quoq̄ rerū
ad animā quodammodo se porrigenti-
bus. In tali utiq̄ actione & passione
fit sensus. Anima quidem cum sit
forma uiuens & sensualis agit circa

25.
illa que sibi offeruntur uitaliter atq̄
sensualiter. Et quia ē in corpore usq̄
ad certum spatium opatur. Spēs q̄
rerum qua ratione sunt forme for-
marum imagines diuinae forma-
liter & quasi spiritaliter agunt in
rem v3 formale potissimum atq̄
spiritalē. s. in instrumentū sensus
i. in spūm uiuentem. Atq̄ actio
talis proprie & proxime conducit
ad sensum. Sed addita huic actiōe
anime quam paulo ante dicebam
actio uo compositi propria & malis
atq̄ naturalis ut impedit ut nō
conducit ut non sufficit ad sensus
effectum. Anima celi qm̄ in cor-
pore suo omnia sensibilia p̄ causas
habet ideo sensu quodam intimo

phoc quasi p instrumentum simul &
causam cuncta introspicit sensibilia.
Contra uo qm in corpore nro non sunt
principia sensibilia: sensus cogitur
extra prospicere. Per hec apparet
Priscianum hunc esse platonicum.
Nam quod de sensu celestis anime
tangit: Plotini e' samblichus & pro
culi. Immo & psupiora & psequen
tia ubiq constat hunc esse Platon
cum & sedulum samblichi sectato
rem. Prisciani. i.

Verum quid nam e' uide
re ut audire ut olface
re. Et nunquid. Per
medium quoddam sensus omnes ef
ficiuntur: sicut uisus p diaphanum
i. p spiciu oculisq peruium. An

24.
potius sensus quidam tangunt absq
medio sentienda. Item quid nam e'
diaphanum. Arbitror equidem
uisionem pfici: nec p'ceptione ali
quam ab externis quasi formetur
a sentiendis. p quendam ab eis efflu
xum: nec secundum emissionem
ab oculis aliquam ita saltam quasi
corpus aliquod emittatur tangatq
sentienda. neq colores quidem moue
re diaphanum quasi forment ipum:
diaphanum uo uisum mouere simit.
sed spes ipas efficacem habere potentia
p quam una queq agat in illud potis
simum: quod passioni cuiusmodi e'
depositum: non tangendo dumta
xat. sed in illa quoq que distant:
quatenus comensurata quedam

distancia sit. his quidem ad facien-
dum illis iucissim ad patiendum.
Cum. n. species naturalis corporea
sit & contineatur in aliquo & lo-
co quodam circumscribatur. non
in quodlibet positum ubilibet agit.
Sed in illud tñ quod distat inde rē
quadam commensurata: tum effi-
caci agentium potestate. tum apte
& ex parte ad hoc potentie patien-
tium. Atq; rursum ad passionis ip-
sius mensuram. Agit quidem
uisibile instrum iusus ab interual-
lo quodam: quod & commensuratu
sit tum uidenti. tum uisibili. Illi
quidem ad agendum: huic aut ad
patiendum. Quoniam uō nō sim-
pliciter ipsa uisualis nature ab obiecto

25.
uisibili passio facit sensum. Passio
n. uehementior impedit: quia in-
commensurabilis ē ad passionis mē-
suram secundum quā fit sensus
nimis opus ē est interuallo. Quo
fit ut ualde lucentia si propinquo
ra fiant q̄ exigit ipsa mensura
impediant uisionem. & deniq; om-
nino prohibeant. Quoniam uō
non solum in passione instrumē-
ti. sed & in actione quadam sicut
iam ē dictum sensus efficitur. agit
quoq; id quod uidet circa illud qd
uidetur ab eo. non quidem illud al-
terans aut aliquam inferens pas-
sionem. Sed iudiciarie circa illud
agens. non n. tanq; corpus. sed ta-
quā uitale aliquid atq; uisuum.

agit. Et qm̄ uita talis & hec ipsa
cognitiua potentia ē in corpore. n̄
in eo secundum cām sensibilia com
prehendit. sicut uita illa potentia
cognoscendi celestis. sed secundum
quandam ad sensibilia distantiam
protenstionemq̄ p̄ficitur. merito hec
quoq̄ cōmensurato quodam hec
coaptante indiget intervallo.

Marfilij

Quomodo uisus int̄ alios sensus ma
xime celestis solus utatur lumine
re ualde celesti & necessario hoc uti
tur? Caput .xiiij.
Sub lumine sunt luminosa atq̄ lu
minalia. Primum luminosum ē
celestē. secundum ē igneum. Tertiu
inter composita qđ quasi fulget ut

ignis. Primum luminale ē oculus
precipue radiosus in animalibus q̄
nocte uident. sed alij quoq̄ oculi q̄
uis minus. sunt attamen lumina
les. Secundu^m luminale ē color. factus
v̄ & dominatu quodam luminis in
corporibus natura compositis. Ter
tium luminale ē diaphanum qđ in
piciuū possumus appellare. Videt
ur p̄ spicuitas hec a uenienti lumi
ni tam facile p̄ua esse quedam lu
minis incohatio & aptitudo summa
ad capiendam insup̄ reliqui luminis
plenitudinē. Qm̄ igitur & uisus &
color & diaphanum nāliter in se ha
bent luminis aliquid & id quidem
& igneum. merito uidentur ad ple
nius lumen adniti. Quo & luminilib

evadant iam luminosa & pfectu
in eo qñe gradum adepta invicē
copulentur. s. color cum oculo per
diaphanum. Medium vō necessa-
rium inter oculum & colorem nō
ē aer qua ratione aer. Alioquin p
aquam & similia non uideret. sed
ē qua ratione diaphanū. i. transpi-
cium & radys undiq puium &
amicum quasi facilis hospes & ali-
quid naturalit luminale. quod
sane exigitur plurimum quidem
ut ipm lumine iam imbutum
illuminet oculum atq colores. Sem-
per aut ut debitum sit inter hos
intervallum nam ubi ut oculus:
ut obiectum apud nos valde lumi-
nosum ē non ē nciūm alio quoda

27.
tertio preter hec lumine ad pficien-
dum medium quo hec deinde pfi-
ciantur. Dicitur vō color extren-
tas diaphani in corpore terminato
duobus pceptis modis. Primo rōe
diaphani. Secūdo rōe obiecti. albam
aspicis niuem. hunc ergo colorem
candidum ē terminum diaphani
scito. tum v3 aeris medij. nam in
eius extremitate tangente niue
ē candor. tum diaphani cuiusdam
quod niui instum intelligimus. Ap-
paret aut hic albi candor nō in qua-
libet pte diaphani huius. sed ex-
tremitate tm. i. semp insupficie
niuis. quotienscūq niuem incide-
ris p hec confirmatur colorem ēē
aliquid luminale. . Priscianj.

Ec quidem communia sunt
 auditui simul atque visui
 & alicui aliorum insuper
 si quis alius sensus sensi-
 bile proprium non cogatur attingere
 sed in visu precipuus est & proprius
 luminis usus. Vt utrumque perficientis tum
 visum adiudandum tum visibile ut
 videatur. Neque enim ut ipsum visibile agat
 aliquid in visum absque lumine ut
 visus agat aliquid circa visibile.
 Quod enim in nobis est visuale est quodammodo
 naturaliter luminale. Quod quidem
 euidenter declarant animalia quodammodo
 que res sibi videndas prius illuminant.
 Quippe possunt & nocte videre. Colores
 similiter sunt quodammodo luminales.
 Vt pote qui circa terminos diaphani

28.
 corporum terminatorum considerant.
 his ergo de causis merito perficiuntur
 utraque lumine. Quippe cum suapte
 natura & equum habeant lumina
 legum spectat ad perfectam inuicem
 actionem. Quippe externo in super lumi-
 ne indigent. tum visum ipsum tamquam
 aliquid luminale: tum colores ceulorum
 na quedam. Quod sane eorum in-
 dicat susceptaculum. Colores enim termi-
 ni sunt diaphani. Diaphanum vero est
 quedam ut ita dixerim aptitudo
 ad lumen accipiendum. ut forsan est
 uestigium quoddam luminis exile.
 adeo ut non dum medium interual-
 lum perficere possit ad visionem. atque
 & hoc ipsum interuallum ad visionem
 accommodatum est non tamquam aer aut

aqua: aut aliquid aliud. Sed tanqua
diaphanum actu iam pfectum ab il
lustrante atq; utrumq; pficiens: tu
quod uidet: tum & quod uidetur.
Et si uisibile ipum sit adeo lumino
sum & ipum possit pficere uisum
quemadmodum ignis & similia
& nocte lucentia non ulterius me
dium exigitur ut pficiat. Sed ad
id tm ut commensuratum pbeat
interuallum. Res naq; pfulgida o
culis nris imposita non uidetur.
qm hinc nequaqua illuminantur.

Marsiliij. Caput.

25.

Utrum uisio fiat p emissionem ra
diij ab oculo an p acceptionem speciei
cuiusdam ab obiecto. Item de Trib
regulis ad sensum cõter ptinētibus.

Visio ē actio sic in uidente manens
Sicut lucere atq; calere manet in
igne. Si ergo uisio quodammodo sit in
obiecto externo: erit & ibi quodam
modo uisus ipse uidens. s. radij cui
dam uisualis emissi pntia. uidet
aut uisio fieri circa uisibile extra
positum. Tum quia alioquin de inter
uallo nō facile iudicaretur. Tum qd
non aliquid naturale de re uidea
uenit ad oculum sicut ab alijs obiectis
ad alios sensus puenire uidetur.
Sunt & qui uicissim putent ueni
re ad oculum aliquid ab obiecto. na
aliquid inde patitur. sicutiq; uisus
congregatur nigro: disgregatur albo.
nimio splendore caligat. qualis qdē
passio oculo qd pcepitur. Sz de his alias

Tres sunt precipue regule ab Ambli-
cho tradite firmiter in omni sensu
tenende. Prima: aliquid fieri a sen-
sibili in instrumentum sensus. Quod
necesse ē quodammodo illinc affici
que affectio tum passio ē ab exte-
ris illata: quia instrumentu hoc ē
corpus: tum actio in instrumento
resultat: quia uiuum. Eiusmodi q-
dem affectio quodammodo rei sentien-
de fit similis. Secunda regula post
hanc affectionem instrumenti quo
quomodo uiuentis fit spes quedam ad
modum spiritalior: in ipsa anima
lis uita accomodatior iam ad sensu
& sensibili similis. Tertia ad speciem
huius potentia expiscitur ratio que-
dam rei sentiende: prius in anima

50.
latens: que expressa congruit spō
& p hanc affectioni: & p affectionem
sensibili foris posito. hec quidem ex-
pressio atq; congruitas communis
est sentire. Trisciam.

Multa igitur in uisu uarie-
tas accidit. Videtur
n. extra prodire. Prop-
terea q; circa sensibile agit extra lo-
catum. Quin & aliquid a re uidenda
suscipe: quia v; illinc aliquid patia-
tur. Jam uō diaphanum atq; me-
dium traicere uidetur utrimq; tūq;
& p ficiens lumine: & commensura-
tionem exhibens interuallo. Con-
feramus ad hec & quotcūq; comuni-
ter de omni sensu contemplati su-
mus: ipam v; rei sensibilis apparitionē:

siue notam instrumento sensus i
pressam: secundum passionem si
mul & actionem iam constitutam
in ipsa ad rem sentiendam simi
litudine quadam. Preterea appa
ritionem: ut impressionem eius
modi accipiamus pfectam iam de
sinentemq; in spem: in ipsa vco
muni compositi uita. Considerem
& instam anime rationem a sen
suali anima pululantem: atq; spe
ciebus eiusmodi congruentem.
Perquam fit iudicium quodlibet
atq; cogitatio. Talis utiq; modus
e circa singulos sensus contempla
tionis: quem potissimum accipe
debemus ab Amblico: ubi de aia
phatur. Ex quibus impntia nos

51.
hec compendiose conscripsimus de
siderantes v3 formulam quandam
prescribere circa singulos sensus co
templationis & acte. Nempeno
id quidem nunc nobis propositum
e discussionem eorum distinctissi
me psequi. Sed Theophrasti sensa
rimari: & siquid insup ad ansto
telicam traditionem adiunxit su
matim inter se connectere. Siquid
nursum dubitando pro ponit pro
uiribus ptractare.

Marsiliij. Caput. xvi.
Quomodo inter sensibile atq; sensu
opus e medio: & de colore diaphani.
Res ipsa sensibilis nimium malis
e: sensus aut admodum spiritalis.
Itaq; pse non coeunt ad sentiendi

altum p̄ficiendum. Sed opus ē me-
dio quodam quodammodo spiritali.
quod inuicem ip̄a conciliat: hoc qui-
dem circa omnem sensum species
quedam ē qualem paulo ant̄ dixi-
mus. Circa uisum uō tanq̄ excel-
lentissimum ultra sp̄m opus est
diaphano insup atq̄ lumine. Qui-
bus male spiritali prorsus accomo-
detur. Vbi aristoteles ait: diapha-
num non p̄se sed p̄ alienum colo-
rem aspicī ambigit Theophrastus
utrum recte dicatur aliquid per
alienum colorem uisibile fieri &
p̄ alienum saporem gustabile. Re-
spondetur aristotelem appellauis-
se lumen colorem corporis p̄se lu-
minosi. Quo lumine sibi communicato

diaphanum

diaphanum uideatur. Sunt qui exi-
stiment diaphanum in se suum quen-
dam habere colorem: sed exiguum.
Alioquin non foret alienis tam facile
p̄uium atq̄ formabile. hunc ergo im-
p̄fectum colorem aiunt p̄fici a lumine
corporis luminosi colore p̄fecto. qui uō
diaphanum negant proprium colorem
hēre dicent a lumine quodammodo colorari.
Priscian.

Sed iam redeamus ad theo-
phrastum: videtur & ip̄e
putare nullum sensum se
ip̄so sensibile tangere. a ratione inq̄t
alienum ē: cum sensus omnes inter se
generis sint eiusdem conditionem in-
uicem communē & similem non ha-
bere. adducit insup hoc de diaphano

quod v3 non nullos pp nouitatem tur-
bare possit: quoniam pacto dicatur
hoc uisibile non p se esse: sed pp alienū
colorem fiat oculis manifestum. Per
inde ac si diceretur & gustabile ali-
quid p saporem fieri alienum. Faci-
le uo sic dubitatio soluitur: nempe
alienus ille color lumen dicitur: tñq̃
aliunde i. ab illuminante procedens.
Ad eo naq̃ familiare lumen rebus ē
uidendis: ut pficiat eas & educat in
actum. Quapp̃ diaphanum ip̃um: siue
colorem habeat proprium pficitur
tamen a lumine: sicut & aliorum co-
lores solent. Lumen. n. non aufert
alicui propria: sed contra pducit ad
actum: siue quod dixi diaphanum
p se ē luminis ex ps: certe a lumine

55.
quasi coloratum: ita pficitur euaditq̃
uidendum.

Marfilij Caput .xvij.

De diaphano atq̃ lumine.

Diaphanitas: siue pspiciuitas nō est
corpus. Alioquin non ēet sine dissi-
patione infusa corporibus: nec ē dispo-
sicio aliqua p quēdam passionis mo-
dum a quodam corpore ceteris illata
corporibus. Sed ē species quedam &
forma p se sicut lux & color atq̃ ca-
lor: spēs uo formarū non sunt prin-
cipaliter a materia corporali corpo-
ribus ue tanq̃ psuam mām in effica-
ciis: sed fiunt & formatur distingu-
tur a prima forma uniformi simul
& omiformi i. a mente diuina. Po-
nit aut Priscianus ex mente Iamblichi

sicut & Iulianus in libro de sole ex ei-
dem mente asserit diaphanum non so-
lum in ethere igne aere aqua iutris.
Sed in ipsa terra compositisq; corporib;
omnibus. Profecto intellectualis quedā
anima his omnibus ē infusa. Ab hac
igitur quatenus ē iuta quedam p om-
nia procedit calor licet occultus: qua-
tenus intellectualis ē p omnia diffun-
ditur lumen q̄uis alicubi sit occultū.
atq; cum lumine diaphanum exhibe-
tur tanq; proprium luminis suscepta-
culum. . . . . ait aut Iulianus ex mente
Iamblichi atq; phenicum lumen esse
purum altum: ab actu diuine intelligen-
tie p cuncta porrectum. Diaphanum
uō altus eiusmōi ē uehiculum: &
id quidē incorporeum: neq; p mixtū

34.
corporum qualitatibus quamuis per
hec omnia sit diffusum: eadem quoq;
significat extensum p omnia lumen
a Platone in Decimo de Re pu. positū
Idem confirmat & in Timeo: sed de
his latius loquimur in commēto Flo-
tini. Cum ubiq; in compositis atq;
sub terra sit color atq; color sit que-
dam portio ut participatio luminis
& ē lumen ubiq;. Igitur & diaphanū
necūm luminis susceptaculum. Sigs
astrologorum regula fretus conside-
ret q̄tam uim habeant innumera-
biles radij immense celos. machine
ad penetrandam terram mundi pū-
tum cognosceret p hanc p q; composita
passim diffundi celeste lumen atq;
diaphanum: q̄uis nobis hec in terra

non pateant. Pateant autem forte quibusdam illis de gentibus animalibus
vult & sicut se habet frigus ad calorem. & nigredo ad albedinem: sic tenebras ad lumen. ut tenebra non sit priuatio pura: sed lux minima ut opaca. Tam enim potenti celestium lumine fieri ut puris tenebris locus nusquam pateat. Prisciani.

Quare nam igitur est natum diaphanum. id est perspicuum oculisque purum. Non enim sufficit dicere in esse hoc aeri: & aque etherei quod solidisque non nullis: necesse autem est inquit. ut passionem quandam ut dispositionem esse diaphanum. hoc enim penitus est in corpore. Corpus autem sic in corpore esse non potest. Sin autem

35.
passio est ut dispositio quedam a quo nam fiat inuestigabimus. Aut enim ab uno aut a pluribus simplicium corporum forsan prouenire videbitur. Tam & si hoc fieri nequit: hec enim simplicia sicut aer & aqua sunt diaphana. Terra quoque diaphana est pignem. Immo vero & composita corpora omnia quatenus omnia colorata sunt: color autem est diaphani terminus. Quare igitur diaphanum non esse passionem dispositionemque ab aliquo corporibus illatam. Sed esse speciem quandam conciliatricem eorum que in generatione sunt corporum ad luminis perfectionem accipiendam semper prebentem eis aptitudinem quandam ad suscipiendum lumen. & ad tenebras subeundas: siue

Cod. Guelf.

70 Aug. 40

Fortsetzung

7

1324

hec alterutrum participant p^resentia
sive p^rincipes utrumq^{ue}. sive simul am
bo p^r aliquam mixtionem. Diapha
num quidem quod est in igne lume
habet e^{ss}entiale. Diaphanum uo^{que} q^{ui}d
est in terra tenebras het e^{ss}entiales.
Quamobrem sicut ignis est lumificus
sic est tenebrifica terra. Ipsa n^{on}. ut uia
dixerim. tenebra non est priuatio
luminis: sed ipsa quoq^{ue} est actus. S^{ed}
nunquid errauimus mo^{do} interna q^{ui}
ponentes diaphanum. Si modolumi
nis susceptaculum est ipum diapha
num. Sed non errauimus: hoc n^{on}. ut
dixerimus non solum luminis: sed te
nebrar^{um} & susceptaculum est. Pre
terea terra quoq^{ue} colorata est. Color
aut est ipsius in corporibus terminatis

36.
diaphani terminus. Quapp & in ter
ra diaphanu^m est: ibiq^{ue} non solum te
nebrar^{um} secundum e^{ss}entiam suscep
taculum: sed & quodammodo luminis.
Nam tenebras quidem suscipit in
profundo: in terminis uo^{que} lumen.
Si modo colores sunt lumina quedam
atq^{ue} si ipsa quoq^{ue} terra superficie su
scipit lumen. Diaphanum aut ae
ris atq^{ue} aque uicissim admittit utruq^{ue}.
Quod sane ratione magis propria
diaphanum appellare solemus. Dia
phanum uo^{que} quod co^rporibus inest co
positis ambo capit commixtione. No
debemus igitur p^{ro}contari a quo na
simplicium corporum diaphanum
oriatur. Species nec ab elementis
nec omnino a corporibus ullis efficiunt^{ur}.

Sed ipsa Corpora participant species:
atq; secundum eas characteres propo-
suntur? Quapropter que non se-
cundum eentiam speciem sibi uendi-
cant luminosam hec lumine indiget
quo uideantur? Ignis aut lucentiaq;
similiter nequaquam indigent. Quip-
pe cum ip eentiam speciei lumine
ad hoc ipsum subsistentis participia
sint. Marsilius Caput. xvij.
Lumen cuius sit actus.

Lumen ubicunq; sit e actus diapha-
ni: sed in corpore naturalit lumi-
noso e actus tanq; forma & qualitas
quedam eius propria: in diaphano
aut no naturalit luminoso lumen in-
tromittit: non tanq; huius forma ut
qualitas ut passionera. Sed quas passio-

Prisciani.

Iter hec interrogat Theopha-
stus quomodo diaphani ac-
tus sit lumen ipsum qd per
pus illuminans protendit.

huius. n. potius actus uideri potest.
Postq uo dubitauit questionem soluit
hunc modum id dicens similiter se
habere sicut & malis accidit patienti-
bus: his forte uerbis ondens quead-
modum calor ignis quidem tanq;
agentis e actus. Calefacti uo ut pa-
tientis: sic & lumen suscipientis qui-
dem actum dici tanq; passionem qua-
dam. Hec principaliter actum cogno-
minari. Quo circa subiungit non
ee nomina pquirenda: sed satis
nobis factum fore si naturam eius

intelleximus. Primum quid illud
arbitror distinguendum. alterum esse lu-
men quod aliunde est effectum. alter-
um quod efficit illud. Quomodolum
lumen in sole & igne se habet. Jam uero
non habetur sermo de causa: ubi pro-
prie queritur quid sit lumen. Sed
de eo potius quod procedit a causa.
Quod sane altus dicitur esse diaphanum
in aere atque aqua ceteris uero que
tenebras lucis sunt lumineque suscipiunt.
Marsilius. Caput. XVIII.
Quomodo lumen non insit diapha-
no: ceu qualitas eius: sed adsit po-
tius tanquam ipsius illuminantis actus.
Epicurei putant lumen esse corpus.
Plerique uero peripathetice non quidem
corpus esse: alioquin non tam facile

38.
penetraturum corpora: sed esse uolunt
lumen in diaphanis ipsum quoniam susci-
piuntibus tanquam passionem eorum atque
qualitatem. Id reprobatur Priscianus:
tanquam a Platonice alienum: quos ipse per
ceteris ueneratur. Adducit igitur ad
hec Iamblichi rationes: quas & ille ac-
cepit a Plotino qualitas que in aliquo
corpus adueniens: ab eo proprie ca-
pitur formaque fit ipsius sex condi-
tiones habet. Primam: quod accedit per
partes corporis paulatim: secundam:
quod passionem infert subiecto. mutatque
in eo dispositionem eius naturalem: &
primo quidem accidentale. de postre-
mo substantialem. Tertiam: quia usque
ad certum spatium propagatur: quar-
tam: quoniam abeunte formatore aliqua

diu remanet in subiecto: ut calor in
aqua igne semoto. Quintam: quod mo-
uetur & ipsa quoniam corpus loco moue-
tur. Sextam quod in fieri potest in eo ip-
sius inquinamento: atque ibi confu-
di: & cum ceteris qualitatibus co-
misceri in unum atque componi.
Lumen autem contra. Subito uenit.
Non mutat in subiecto nam. Ob-
currit propagabile per immensum:
quatenus subsit: quod accipe ua-
leat. Recedente eo quod illuminat ni-
hil sui relinquit in eo quod uidebat
habere. Non mouetur aere moto
ut aqua. Non inficitur in fello dia-
phano. Sed ut permanet in se sine
rum: uel protinus abit semper illumi-
nanti continuu. Cum & plurima.

39.
lumina non componunt in unum.
quod inde apparet quod si ad lucer-
nas duas deambulaueris umbre
gemine resultabunt. Si ad plures
similiter plures & umbre. Item si
tribus lucernis opponatur ingens
tabula in cuius medio sit forame-
transmittent per hoc tria lumina in
oppositum. Denique lumen ita se-
parabiliter adest diaphano sicut
intellectualis anima corpori.

Prisciani.

Primo Iamblichum sequens
neque corpus esse lumen exi-
stimo: neque sicut Peripathe-
tici putant corporis ali-
cuius passionem: ut qualitatem. Lum-
en esse suum non habet in aere. Nam

aere moto lumen pmanet. Et aere
multifariam pmutato lum suo
in se impetu inde discedit. seruatq
interea indissolubilem cum causa sua
connexionem. Ipsa quin & huius si
mul tota pntia p omnia accipere. id
ualentia subito facta. pntē v3 eo quod
illuminat & iterum abeunte repen
tina defectio luminis nullū ibi sui
uestigium relinquentis argumēto
nobis ēē pōt. lumen non ēē aeris pas
sionem. Passiones. n. uelut calor nec
accedunt subito. & igne sub moto ca
lor eius & aliquam sui spēm ī patien
te relinquit. Constat preterea ipum
luminis actum esse a cōporibus sepa
tum: quia neq successionē gradatim
progređiente: neq pmutatione subiecti

40.
usq̄ accedit: neq ad certum usq terminū
cohibetur. Sed diffundit se ipsum quousq
offendit aliquid quod possit accipere.
neq unquā lumina inuicem confundū
tur atq componuntur. Quo igitur mō
lumen actus diaphani nominatur? Pro
fecto nō ut passio quedam: nec ut pfectio
eius in eo uelut subiecto facta. Sed tanq̄
separabiliter ipsum pficiens. neq lumi
nosus hic actus aliqn sit diaphani: sed ef
ficat potius ut diaphanum sit ipsius. p
manens ipse interim illuminanti con
tinuus & tēp cum illo undiq̄ circum dult.
Hoc igitur ita summam cōmemoratu
sit: ne forsan sicut in alijs patientibus
aliquid effici solet similiter lumen in
aliquo fieri id suscipi suspicemur.
Marsilij. Caput

De lumine iterum & diaphano.
Quoniam superiora constat lumen esse ali-
quid incorporeum Corporeis non pmi-
xtum tria hinc possumus coniectare.
Primum quidem celeste corpus: primum
luminis susceptaculum incorporea ui-
ta & intelligentia Regi a qua & lumē
habeat ceteris q̄ tradat. quod tanquā
incorporeum nequit a corpore procrea-
ri secundum celeste corpus non habere
mān talem qua cum ceteris misceat.
Tertium lumen ēē cām potentissimā
in agendo. Si n̄ patientibus non misce-
tur tanq̄ non impeditum expeditius
agit & suapte natura potissimum. Ideo
mirabiles inde proueniunt actiones
non effluit aut lumen a luminoso p̄
solutionem quandam sicut odor a pomo

41.
nec sicut calor ab igne. qui proprius su-
scipientis euadit. neq̄ semp ē continuus
largienti. sed sicut radius uisualis ab
oculo si modo p̄ emissionem uislo fiat.
qui forsā non ē aliud q̄ uisus quasi ad
exteriora porrectus. siue uisus ipsius
adus eminus agens non relinquens
agentem. sed semp agenti continuus
& exterioribus non p̄mixtus. Potēs
& malefacere quod apparent in Re-
gulo. Potens & benefacere. quod con-
stat instructio. Si lumen dicamus
ēē radios uisuales celestium oculorū in
se uiuentium p̄p̄ eiusmodi radios
cuncta uidentium agentiumq̄ uiden-
do siue prosperi siue aduersi intui-
tus inde fiant a Platoniciis non erra-
bimus. Est ergo tam excellens & luminoso

forma & actus ut longissime sese por-
rigat non disiectus ab agente non p-
mixtus impatienti eius modi porrectio
ē hoc ipsum de luce lumen.

Prisciani.

Posthēc Theophrastus ita que-
rit: si lumen ē incorporeū
cur nam ignis ut omnino
alterius corporis pntia sit.
Sic n. uideri poterit defluxus quidam
ēē corporeus atq corpus. Id subinde
soluens non hunc inquit immodum
hoc accipiendum ē: sed ea ratione dū
taxat qua se naturaliter habet. ubi
certo declarat ipum luminis actum
specialem formale ue existere. qñ
quidem & calor ē a specie. Ideoq nō
ē corpus. non n. p diuisione: siue deci-
sione.

42.
nec p defluxum constat lum. sed tanq
hoc ipum actus lucide speciei: siue quo a
alio nomine appellare libet spem ipam
luminis causam. Ceterum si tenebre
uidentur absq lumine non erit lumē
causa omnibus ut uideantur? sed pro-
fecto sicut Theophrastus ait: tenebre nō
sunt uisibiles. non n. sentimus eas q
piam intuitus firmamento sed pri-
uatione cernendi. atq eo q minime
uideamus. Tum uō ignis & si quod
simile uidetur in tenebris: tanq ipum
pfecti quoq diaphani causa. Et pp ea illo
non penitus indigens ut uideatur. Ignis
igitur ad hoc ut cernatur nō eget quoda-
iam actu diaphano. i. iam illuminato.
qm uō nec ēē ē aliquid ēē medium. visio
n. nō fit contactu: ideo medium hoc opōtet

esse diaphanum. Ne si forte solidum
sit atq; resistens impediat opaca pro
prietate atq; tenebrifica mutuam in
se rerum luminarium actionem. ignis
inquam: ac sensuum instrumenti.

Marselij. Caput.

XXI.

Nij sensus nō egent medio pfecto:
sicut uisus.

Visum ēē sen
suum prestantissimum apparet qm̄
citius longius amplius distinctius q̄
ceteri sentit. Item motus apprehen
sionis atq; progressionis ē pfectior
q̄ descensus. Sicut ergo ad exercendū
motum hunc pfectionem opus ē aīa
& pluribus instrumentis: ad impleto
rem uō nequaqua: sic ad actum sentie
di pfectiorem opus ē medio quodam
longe pfectiore. Quamobrem ad actū

43.
audiendi reliquorumq; satis ē int
male sensibile atq; sensum interual
lum mediumq; congruū inter eē. Ad
uidendum uō requiritur non solum
eiusmodi medium pfectum: pfectū
inquam lumine quasi quadam uir
tute celesti. qd̄ sane lumen dici pōt
color quidam corporis luminosus. atq;
ita p̄ primū colorem colores ceteri sen
tiuntur. Prisciani.

ontingit aut ut Theophras
tus ait: ipam uidendos
colorum cām ēē colorem.
atq; simpliciter ut queli
bet uisibilia sint cām ēē uisibile. Siq;
dem lumen color exēns causa ē dia
phani atq; uisibilis. subiungit rursum
non ēē hoc absurdum: sed talis quoq;

comptum. Nam & gustum fieri p̄sapo-
rem. Forsan uō dicit aliquis sapore
quidem proprium ēē sensibile gustus.
Ac sonum auditus ēē sensibile proprium.
Atq; duo hec nullo prorsus exteriore
quo instrumentum moueatur egere.
Nisi forsā sonante quis dixerit indi-
gere sicut diaphano color. Sed profecto
sonus quidem ē repente sensibilis cū
primum cōmensuratus ē medijs aer.
Colorem uō scimus illuminatorem ex-
ternum desiderare: si modo uisibilis sit
futurus. hoc forsā proprium est a
aspectus lumine v̄z indigere: nō quia
minus sit p̄fectus q̄ ceteri sensus. Qui
nullo alio externo indigent p̄fectore.
Sed quia prestantiorem sublimioremq;
actionem habet: cui potentia nō suppetit

44.
sensualis. Sed diuiniorem insuper
quandam desiderat sp̄em. sicut n.
corpus n̄rum ad hoc quidē ut graue
sit atq; descendat non indiget anima.
Sed ad ip̄um progressionis apprehensio-
nisq; motum: p̄ excellentiam motiōis
naturalem corporis motum exupan-
tis: nec idcirco deterior ē motus hic
imaginationis impetu factus q̄ natu-
ralis sed melior. Sic & uisus ceteris
excellentiore p̄ea q̄ excellentius q̄
nūc aliquo quodam utitur p̄fectore.
Marsiliy Caput XXij.
Visus tanq̄ sensuum p̄fectissimus
& uisibile tanq̄ p̄fectissimum sensi-
bilium hēnt ordinem a multitudine
ad unitatem quem ceteri sensus &
reliqua sentienda non habent.

Neque gustus omnes rediguntur ad unum
gustum per quem gustent. neque gusta-
bilia ad unum gustabile per quod gus-
tantur. similiterque de similibus. Visibi-
lia uero omnia per primum uisibile id est lu-
men uisibilia sunt. Ideoque & uisus
omnes per primum uisum. Quoniam uero
que apud inferiora sunt disiuncta
apud superiora sunt unita. Ideo con-
nectere possumus idem esse primum
uisibile primumque uisum id est precipue
solis lumen. hinc orpheus oculum mun-
di solem uocat. similiter intellectus
omnes ad intellectum primum & intel-
ligibilia omnia ad primum intelli-
gibile referuntur. Idem uero est intellec-
tus primus & intelligibile primum.
Proinde sicut ab ipso celestium medio

45.
ut plerique confirmant. id est sole uniuersa
salis uita peruncta diffunditur absque
ulla ipsius uite resolutione uel ra-
refactione ut mixtione similiter
peruncta diffunditur inde lumen.
Quod quidem & ipsa omnium uita om-
nium fit uiuificum. Atque hic est mi-
rabilis ordo in ipso uisualium uisi-
bilibusque quod ut a multitudine re-
digantur in unum a quo & ante pro-
cesserant. Est & mirabilis copia ip-
sius primi uisibilis ut eius uirtute
omnia uideantur. Est denique singu-
laris efficacia uisus: ut primum in-
numerabilia sentiat. Quoniam uero ce-
teri sensus & reliqua sentienda ordi-
ne quoque omnino carere non debet
uerisimile est & sensus reliquos & cetera

sensibilia in ipsa uirtute primi uisus
& primi uisibilis contineri: ut si p se
minus saltem p illius ordinem ordi
nentur. Prisciani.

Non erit forte quispiam co
sideratione dignum esse
nunqd quod e lucidum
ipsumq; lumen sit uisibi
le principale. qd p se ipsum moueat
oculum & circa quod agat uisus: nullo
extrinsecus alio egens pficiente. Co
lores aut tanq; exigua quedam lumi
na p se uideri nequeant. Sed uisibi
le ipsum exigant principale eos eue
stigio pfecturum. Sed dicit insuper
aliquis: si ita sit non oportebat lumen
ad hoc coferre coloribus ut cernatur.
Sed contra confunderet illos. que ad mo.

46.
maius lumen minus obruere solet. atq;
in ipsis rebus quod magis fulget occupat
quod fulget minus. Sic sub sole lucidum
lumen minime cernitur. Non e aut
eadem comparatio maioris ad minus
atq; precedentis ad sequens. Non. n.
tanq; simplicitu uisibile confertur cu
lumine color. Neq; n. conspicuus om
no est absq; lumine. Quapp compatur
ad lumen quasi uisibile consequente qua
tenus ab ipso pficitur uisibileq; sit p
ipsum. Ipsum uo lumen suapte natura
ad hoc sufficiens ut cernatur. Quia in
ceteris sensibus non inuenitur propo
tio similis. p quam aliud quidem pre
cedenter: aliud uo consequenter sit
audibile ut gustabile. hec certe opulen
tia quedam e tum uisibilis cum pmi.

quod lumen esse dicimus. Cetera uero ui-
denda perficere: tum ipsius uidendi
potentie sentientis. s. non solum lu-
men: sed & alia quedam ipsius lu-
minis beneficio.

Marsilius. Caput Xciii.
Quomodo medium conferat in uidendo.
Quoniam non quolibet actio passioque
inter sensum atque sensibile confert
ad sentiendum. Sed certa quedam
& moderata: ideo inter iussum atque
colorem quodam opus est medio: quod
& spatium moderetur actionem atque pas-
sionem & proprietate quadam agens
accomodat patienti. Medium eius-
modi non potest esse uacuum. In uacuo. n.
neque spatium est: neque proprietas ulla.
Hec enim sunt corporis passiones. Preterea

47.
ut oculus quod est corpus accomodetur
uisibili quod & corpus est ut in corpore
exigitur continuitas quedam facta
per corpus. que non fit per priuationem cor-
poris quod est uacuum. Est igitur
medium eiusmodi corpus: non quidem
opacum. Visus enim & color luminales
sunt quodammodo ac plenius in superius
lumen desiderant. quod ergo tenebri-
ferum est non medium: sed impedi-
tum est ad uidendum. Medium igitur sit diaphanum
quod inter oculum & colorem non lumino-
sum confert tum spatium ad actionis
& passionis modum: tum perspicuita-
te ad uberius lumen accipiendum:
atque insuper exhibendum. Vbi uero uel
oculus ut color est ad modum luminosus:
interuallo saltem conducit ad actionem

passionemque tempandam. Confert quoniam
et a duo hec inter se deuincienda prope-
tate quadam. nam perspicuitate et luce
congruit cum colore luminoso et oculo per-
spicuo simul atque lucente. Memento in-
terim diaphanum per se esse aliquid luminale.

.Prisciam.

Noniam uero uidetur moue-
ri diaphanum a coloribus
nos autem optamus questio-
nem hanc. scilicet quomodo mo-
ueatur. utrum de fluxu quodam. uel
ex eo quod hi quid agant. hoc autem patiat
extendere insuper et ad illos qui uisione
sine diaphano fieri putant a coloribus
dumtaxat perductis ad oculum. atque et
ad illos qui ex ipso sensuum instrumē-
to emitti aliquid arbitrantur. ideo ope-

48.
pretium est perquirere. quoniam quidem reuera
mouetur diaphanum. quomodo moueat
uidetur utique colores per medium dia-
phanum uideri quidem. et oppositi uero
oculis non uideri. Ad hoc autem diximus
diaphanum requirere medium. ut ui-
dende res illustrentur. Sed quoniam specta-
culum ipsum per se lucet. nunquid dia-
phano quodam opus est medio. Immo
et tunc est opus. ut diximus. ut sit co-
gruum interuallum. Oportere quin
et medium non esse solidum. et opacum.
ne tenebris fixa propter ritatem impediatur
actionem. Sed nunquid diaphanum
ad id tamen confert ut nihil impediatur.
Perinde ac si foret uacuum interual-
lum. Non est autem id consentaneum ratio-
ni. sed conferre aliquid et hoc oportet.

Non n. ut temere medium corpus ē.
Iam uō & in coloribus manifeste con-
ducit quos nisi illuminatū esset me-
dium cernere non possemus. Conse-
quens ē igitur in rebus quoq; fulgē-
tibus ad aliquid id conducere.

Marfilij. Caput. xxiiij.

Q. medium diaphanum int' colorem
& uisum quodam mō moueatur atq;
pariatur.

Circa omnem sensum comptum ē int'
& certum sensibile atq; sensum. ēē
medium aliquod aereum atq; aquae
Qid quidem a principali sensibili mo-
ueri patiq; non nihil: priusq; sensibi-
le ad sensum usq; puenit. Ergo si-
militer & circa uisum color ipse lude-
dit lumine iam conspicuus & ipum

49.
lumen quod color ē celestis mouent quo-
dammodo diaphanum medium & in ip-
sum non nihil agunt. atq; ita mode-
ratus congruentiusq; ad oculum usq;
procedunt. Quod n. luminosum est
agit euidentius in diaphanum. Color
igitur & si non p se luminosus: quata-
men luminis est. & se aliquid agit
& si non illuminet. Illuminatos uero
colores agere in diaphanū non negabis
de diu tanq; illuminati agunt pluri-
mum interim tanq; colores agere quāq;
non nihil. Prisciani.

Peterea si in audiendo &
in odorando quodam mō
mouetur aer atq; & in
tangendo: qñ sit medius
int' calefaciente atq; calefactum &

ingustando similiter. Si quis liquor me-
dius interuenerit. tam & si in his me-
diis sit eius modi per mixtionem quadam
potiusque actione. Si inquam in his sen-
sibus res ita se habeat. consequens est
ut inuidendo medium & moueatur.
Rursum omne illuminans euidenter
in diaphanum agit. Tale autem est quod
ualde fulgens. Quapp quod & minus
fulget aliquid agit. quous non adeo ut
illustret. Colores igitur ab illuminante
perfecti illustrantur. Ipsi quoque diaphanum
commouent.

Marsilius. Caput. XXV.

Quo color moueat agatque in diapha-
num atque oculum.

Ignis terrarum agit in aerem aer in
hominem. hic duo sunt agentia & gemi-
ne

actiones.

actiones. Nam ignis calorem largitur
aeri factum iam in eo aeris qualita-
tem. Aer ita feruens & igne subma-
to hominem calefacit. Tactus feruen-
tem aerem. ut saltem tepentem sen-
tire potest quous non presentiat ignem. No-
ta color illuminatus ut luminosus:
qualis est celestis & igneus non ita for-
mat diaphanum lumine quodam sic
per diaphanum mixto factoque iam dia-
phani qualitate. adeo ut diaphanum
iam formatum sit proprium agens
formans oculum actione propria. per
ter ipsum coloris actum. Alioquin
diaphanum coloratum sentiremus
non colorem. Nunc autem colorem per spi-
ritum cernimus. Quoniam lucidus eius actus
ad nos usque peruenit. Et quid momento.

& totus in qualibet aeris portione. To-
tum n. repente & ubiq; uidemus:
ex quo patet non esse hunc aeris mi-
stum nec factum aeris qualitatem.
Sed aeris potius ut ita dicam in side-
re: sicut eques equo non sicut in
equo figura. Atq; sic separatim ad esse
diaphano sicut intellectualis anima
corpori. Prisciani.

Nunquid igitur colores q-
dem diaphanum mouet.
hoc aut mouet aspectu.
quasi ipsum a colorib;
sit formatum nequaqua. Aliqñ
diaphanum quidem ita passum p-
sentiremus. Colorem uo minime. Sim-
aut colorem ipsum sentimus is certe
mouet aspectum. Verumtame

51.
diaphanum quoq; sentimus. hoc aut
& p se ipsum mouet intuitum: qñ v-
iam est illustratum: nec iam palid-
atq; tanq; a coloribus motum. Quis
nam igitur hic motus ē: ut & cogno-
scamus quomodo res ipse uidende
uisum p medium moueat. Aspero
igitur quemadmodum res illuminas
p facit diaphanum: dum v3 rei il-
luminantis actus diaphano sepa-
liter adest: atq; oculo n p diaphanu.
non quia diaphanu aliquid inde pro-
prie passum fuerit. Sed qm quoq; p
actum luminis separatim sit pfectum.
ita calorem illustratum agere in dia-
phanum. actionem v3 separatim dia-
phano insidentem siue potius sup-
uectam. que quidem p ea non succedet.

quadam p partes distributione: sed
semel tota simulq; tota sit in diuidue
pns & quasi format diaphanum se
patum atq; cum hoc ita formato no
strum quoq; simul mouet aspectu:
a deo ut ipse color & agat inuisum.
sed ita ut interim utatur diaphano
tanq; proprio actioni subiecto. non
quidem ut patiente: sed ut forma
to p actionem eiusmodi sepatim.
Quamobrem ipse coloris actus non
mixtus sit oculo pns: quamqua no
aliter pns q diaphano utens uelut
curru qnquidem aduenit se imixtu.
Manfily Caput .XXVI.
Diaphanum no e subiectum luminis
tanq; qualitatis sue. sed e uehiculu
luminis tanq; sepabilis ab eo. & cotinuu

52.
semp corpori lumineo. Sicut
celestis lumen hucusq; porrectum e
uehiculum mirabilem quaruda
uirtutum ab eo separabilem: sic
diaphanum e uehiculum luminis
ab eo interim segregati: nec a dia
phano: sed ab illuminante cotinuo de
pendentis. Similiter actus illumi
nati coloris p diaphanum sese porri
git diaphano no p mixtus. Et tamen a
diaphano uelut curru traiectus ad
oculum. Et quia non p mixtus: ideo
totus ubiq; Et ideo ubiq; totus ap
paret. Quod in uoce male e. i. aer
fractus no e ubiq; totum. sed quod
spiritalis e in ea i. significatum. ut
saltem speciale quiddam impressu
uoci tum extra nos a uita mundi

tum intra nos in instrumento sen-
sus ab instrumenti uita. hoc autē
dicitur nec p se cum aere pati: nec
aeri p misceri. Et totum simul au-
dientibus cunctis adē. Priscianus.

Quid ergo diaphanum ad-
uidendum cōfert. Si
coloris actus in ipum
incidit non p mixtus.

Hoc ipso prodest q trahit atq p-
ducit. Peruenit n. coloris actus ad
uisum uectus diaphano sepabiliter
ut diximus: atq indiuidue toti p-
sens. Itaq quicumq in theatro spec-
tant: quotūq sint: spectaculum
idem ubiq totumq cōspiciunt. sicut
& uocem ibidem omnes totam
pariter audiunt. Locis & enim

actus ē impartibilis: ubiq totus se-
parabiliter idemq pns: utpoteq
nec pfectur una cum aere: nec simi-
liter alteratur. Argumentum n.
ē absolute presentie cunctis & uni-
cuiq audientium in ēē totum: atq
sub unius forme rōe similiter omnes
similiter implere.

Marsilius. Caput. .xxvij.

Quod ad sentiendum proxime cō-
fert nō male aliquid ē: sed qddā
potius spiritale. Memento qd
in male ē atq indiuiduū & solutu
a subiecto & ideo ubiq totum circa
sentientes nō posse a mali proce-
dere. Ideoq constat nō solum in se-
sibus nostris: sed in uniuerso spirita-
le aliquid & uitale uigore. Cuius

uirtute spiritales actus & species &
imagines procreentur quotiens ma-
lis passio fit in aere ut a sonante ut
a colorante ut ab alijs obiectis sensui
Et tam in aerea resultat animale qd
dam in instrumento sentiendi uel
& in ipso aere. Quod nō ad actum
sentiendi requiritur. qui sane actus
non proprie fit ex passione mali ae-
ris ut instrumenti sed ex quadam
specie spiritali que interim quada-
m uirtute resultat in eis. neq; ta-
men spēs eius mōi sufficit ad sensu
atq; iudiciū: nisi ad eius incitame-
tum anima statim rerum sensibi-
lium rationes sibi innatas educat in actum.

Prisciani.

Hic ergo non ne pulsatur passio

54.
mouetur a sonante aere instrume-
ntumq; auditus. Profecto passio qui-
dem & motus precedit circa compo-
sitionem sed hec non sunt uox ipsa nec audi-
tio: hec autē ē secundum actum pfectio
quedam que secundū spēm cōsi-
stet circa motum. Verum hic quid
passio aeris antecedit. siquidē pulsa-
tione quadam fit aliquid audien-
dum. Quod uō spectandum ē: non
per diaphani passionē fit cōspicuum.
Sed iam in se ipso spectabile ē. color
ipse uel illustratus. Siquis autē hic
quoq; dixerit fieri quandā passi-
uam sub coloribus in aere affectio-
nem: nō tam per hanc color specta-
dus euadit. Immo partem aliquē
spēs pfectam simulq; totum ubiq;

presentem & expedite diaphano
assistentem. qui passiva quada
condicione efficit instrumentu
non tam iustus in passione consistit
sed in speciali siue specifica uite
perfectione. Atq; in partu quodam
rationis innate. i

Marfilij. Caput .xxviii.
Circa visum passio malis mini
me apparet. Plurimu uo appa
ret species spiritalis. Circa au
ditum uo quasi pariter apparet
utrumq;. Circa tres aut reliquos
passio quid maxime patet spes
uo minime. Omne sensibile
quous afficit medium & instrum.
per suam nam nali quodam &
mali quodam passione. Nam

lumen hec sub rutilat: atq; fouet:
eo ipso quod lumen e albedo disgre
gat: & nigredo congregat. & uredo
contemnat. Sonans frangit & in
refacit atq; condensat. odoriferu
simile sibi imprimat qualitatem
naturatur hec afficientem. Simile
gustabile similem quap; tactile. Qm
uo passio hec tanq; malis longe distat
ab anima penitus spiritali: ideoq;
si creuerit sensum minuit. Et de
magis patet necesse e preteream in
teree spem quandam quodammodo
spiritalem. & quasi iam indiuidua
siue hec in instrumeto tm resultet
ut in tactu: atq; gustu: siue & ex
cepit ut in visu auditu olfactu alio
quin non possent hi tres adeo distatia

presentire. naturalis utiq; species in
instrumenti uisualis atq; rei uisibilis
minime materialis ē. Similis ferme
ē naturalis species auditis atq; soni.
ideo in minima passione mali faci
lime resultat species spiritalis que
necessaria est ad sensum. In tribus
aut reliquis species tum instrumē
ti tum obiecti materialior iudicat.
Idcirco mali magis passione resul
tat species illa que confert ad sen
sum utpote que ipa sit quasi malis
Possunt tamen hec obiecta sine of
fluxu mē sue mouere sensum. mul
to itaq; magis & colores possunt;

Priscian.

In odore aut atq; odoratione
manifestior ē passio que

56.
contingit in medio. Ideoq; absente re
odoranda pmanet odor. Non solum
pp effluxas inde particulas. sed qm
aer aliquid ē ppressus. Quemadmo
dum & calefactus euadit. quotionis
inter calefacientem calefactumq; me
dius incidit. Verum et medius inter
mel atq; linguam dulcedinis qua
litare pfunditur. Jam uo & hictu
sensus. tum sensibile secundum spem
se se habet. sed qm in his spes tam
instrumenti sensus q; sensibilis magis
ad male declinat. ideo in his uehe
mentior & idcirco manifestior tum
instrumentis tum aeri occurrit pas
sio. ut sensibilem participant spem.
Neq; tamen hec secundum effluxus
sentire solemus. multoq; minus aliqd

a coloribus effluit: quod efficiat ui
sionem: sed uidentur & eo q̄ agant.
Marsiliij. Caput. XXVIII.
Sensibile confert ad sensum non
effluxu: sed actione. Effluxus
trahens secūndum aliquid de mā
naturaq̄ rei: similiter afficit mediū
atq̄ instrum. Et ideo huc tendit ut
eos nām mutet: qua mutatione
crescente adducitur sensualis nā
desinere. Itaq̄ nō effluxus a re na
turalis proprie conduit ad sensū
sed ip̄a simplicit̄ actio non tam mā
rei sentiende sequens q̄ sp̄em. sp̄em
inquam non tam quia sit in mā
q̄ quia sit sp̄s ab idea quare actio
eius mōi ad instrumentū profecta
desinit in eo saltem si nō prius sp̄s

57.
quodam mō spiritalem sensibus neces
sariam. Lumen hoc ip̄um quod st
plicit̄ sit uisibile non habet ex uir
tute diaphani: immo hoc ex illo idē
denter habet: sed diaphano tanqua
uehiculo ad nos usq̄ traducitur: est
ergo nobis uisibile in diaphano poti
q̄ p̄ diaphanum. Dicit uō pōt nihil
nobis ēē uisibile preter colorem. Item
nihil preter lumen. nam & lūmō
color quidam ē tum nālis sicut
atq̄ igni: tum diaphanis p̄grinus.
& color ē lumen: tum mixtum in
compositis & opacis: tum sincerum
in celestibus atq̄ diaphanis.

Prisciani.

Sed est ne adeo fortis ip̄a
coloris potas: ut absq̄ effluxu

moueat atq; continue. Constat. n. con-
tinue altum suum edere: nisi forte quē
admodum: nisi forte quemadmodum
ignis mā indiget ad agendum sic &
diaphano luminosum. Sed certe non co-
lor tñ. sed ut dictum ē omne sensibi-
le sensus mouet eo ipso q; agit. Color
aut nec semp. sed qñ iam est illustra-
tus. & qñ sicut theophrastus ait dia-
phanum ei tanqua mā subest. Quod
quidem simul & lumine colores pficit
& quodammodo format ab illis: sepe
vz actu huc inde manente. Lumen
aut non p diaphanum: sed in diapha-
no potius. & secundum se ipsum nobis
fit conspicuum. Ipsum quoq; diapha-
num fit lumine manifestum. Forte
uō nō ē diuidendum ut Theophrastus

58.
ait: & recte ait. Neque^{n.} lumen absq;
diaphano: neq; hoc absq; lumine sensu
percipitur. Atqui si lumen ē diaphani
color certe hoc ipsum quod uisibile di-
citur nihil preter colores erit.

Marsili

Caput XXX.

Aer medius confert ad usum audi-
tum / olfactum. Non ex eo proprio q;
a re sentienda formā accipiat. Sed
altum ab illius formā manātem tra-
ducat ad sensum. Res uiden-
da non imprimit aeri formā aliqua
ut figuram. Sed ab ea iam illumina-
ta procedit ab eius specie lucidus q;
dam altus & specialis atq; specificus:
non mistus aeri & ideo aerem non
figurans. Sed cum primum attingit
lucidum in nobis spūm: nuncius

euadit in spem speciei unde uenerat
cōgruentem. De obiecto sonante atq
olente tanq' magis mali q' sit obiectum
uisus euidentius patitur aer atq spi
ritus q' a calore. Verumtamen nō
in eius modi passione sensus efficitur?
sed in actu quodam speciali atq speci
fico qui a specie rei procedens sub
passione latet & in spū redit in spem
uirtute v3 uite nostre que ē admodū
specialis. De si forte & prius q' nos at
gerit in spem euaserit spiritalem. fit
utiq' talis mundane uite uirtute.
Vna n. mundi animalis unius uita
naturaq' singulis in sita inuicem cō
nectit singula. precipue que aliter
& sunt cōformia efficitur ut & que
procul distare uidentur agant in se

59.
inuicem facile atq compatiantur. Qd
magis testantur? Prisciani.

id ergo diaphanum pa
tiens efficit uisionem.
quidam n. figuram for
mari ue proprie putat.
Verum non ita putandum. Sed quē
ad modum diximus efficere v3 uisio
nem: tanq' ipum accipiens absolute
actum a uisibilibus emanantem. eūq
copulans in sē. Visibiles uō non solu
colores sunt: sed & magnitudines atq
figure: quib' secundo quodam gradu
sicut iam distinximus. Olfactus at
ut ait fit p aerem tanq' cōmixtum
ut apparet atq patientem. Au
ditio uō p aerem figuratum dictum
ē aut sensum non secundu passionē

feri & uocem non esse figuram in aere
factam: sed perfectam quandam speciem
actionis: siue actus. Tum uero odorabi-
le non passio quedam est: sed species. Sa-
tinetur autem magis aer ab istis tanquam a
speciebus magis ad corpus materiamque
declinantibus.

Marsily. Caput.

XXXI.

Quod minus male est potentius uenit
in sensum in maiorem. Atque sensus remo-
tior a maiori obiectum in maiore potenti
excipit. Quatuor sunt cause que
bus sensibile ad sensum magis puenit
magisque sentitur. Prima: quoniam obiectus
ad hoc est efficacius: secunda: quoniam sensus
est purior. Tertia: quoniam medijs qualitas est
utriusque conformior adeo ut aptius ab
obiecto in sensum triciat actum. Quarta

si accesserit

si accesserit distantia minor. Vi-
sus atque uisibile per naturam spiritalem
longius inter se agunt. Ceteri sensus
gradatim descendentes in tactum
quia paulatim natura malis in instru-
mento crescit atque obiecto: paulatim
ineptius inter se pigriusque agunt
sensus atque sensibilia. Neque tam
procul quam uisus in sentiendo procedunt.

Prisciani.

Post hec interrogat Theo-
phrastus utrum quodlibet
sentiendum ad sensum
eque pueniat: an poti-
us hoc magis: illud minus. Arbitror eque
dem proculdubio non similiter pue-
nire. Sed quatenus quod est sentie-
dum unum habet ad agendum maio-
rem: siue minorem. Quoniam qua-
tenus instrumentum sensus puritate

habet, magis minusue sinceram. Pre-
terea quod ipsum quoque quod me-
dium est magis minusue est aptum
ad altum inter obiectum sensumque
traiciendum. Denique secundum inter-
uallum longius aut breuius quo
sensibile sit eminens aut quominus
perueniendi differentia quedam ac-
cidit.

Marsiliij. Caput

XXXV

Inter sensibile quia male nimium
atque sensum in malem: semper est
opus medio quodam quodam spiritali
Quod ad longissimum spatium sem-
tillam uides exiguum locuste so-
num audis. & animalia quedam
minima queque. Item apes & formi-
ce mellita efficiunt remotissima.
Conche quoniam etiam distantia gustat
& torpedo per longam sepe uirgam

stupefacit te quasi tangens: putas
ne presertim in superioribus a mini-
mo quoque obiecto longissimum spa-
tium frangi & materialiter affici-
nequaquam. sed intercidit nescio
quid quodammodo spiritale. Quod
per tam longum spatium agat in se-
sum. id est actus quidam specialis atque
specificus a specie rei sentiente pro-
ueniens. siue hic intra nos fiat ut
in tactu. siue gustu. siue & extra
nos ut in uisu auditu olfatu. qui
& uirtute fit uite communis. cuius
beneficio cuncta ligante tam faci-
le a rebus distantibus & mouetur
sensus & corpus conforme patitur
a conformi. quod per magice est
comptum. Quamuis autem ab ob-
iecto magis mali medium & instru-
mentum uehementius patiantur

atque

ut in tactu gustu olfatu & sepe au-
ditu. tamen ab eo quod minus ma-
le uenit sensus tutior & expeditione
resultat. Circa uisum statim ab
obieto actus prouenit spiritalis ip-
sius ut arbitror luminis beneficio.
Itaque momento eodem uidemus quo
processit. Sed sonus prope sonante
malis quedam passio est aeris atque
fractio tempore facta: etiam mox suc-
cedit specialis & quodammodo spiri-
talis actus simul totus attingens
auditum. Qui in aere ita fracto re-
sultat uirtutis occultioris officio. Itaque
non eodem momento pulsantem
audis quo & uides. Procedit autem
specialis actus in uoce quatenus &
passio aeris: non passio inquam
frangens sed afficiens. Nam ultra
frangentem longe procedit.

Prisciani.

Iterum quod in omnibus quap-
sensibus inter sensibile son-
sumque medium aliquod
incadat: quibus exterior-
obiedorum medium appareat eui-
dentius. eorum uero que quodammodo
sunt in nobis minime satis & ab
aristotele definitum est. et a theo-
phraсто nihil est dubitatum. & si in-
standum hic studiosius iudicauit.
At illud imprimis quispiam in-
dagaueat: si presentia uocis ut
diximus. repente aduenit simul
simul tota: quoniam pacto qui sono
propinquiore sunt magis audiat
atque uelocius. Aut quomodo quoniam
quercum incidit prius cedentem
cernimus quam sonitum audiamus.
Constat. n. non simul percussoris

aspectum fieri sonitusque auditum.
Dicendum est autem hoc ita contingere: quoniam necesse est aerem pati prius aliquid atque moueri: quo quidem ita moto ipsa uocis species mox tota fit simul. Passio quidem motusque intempesti fiunt. Species autem posterius sane: sed ei quod iam factum est tota simul accedit. Circa uocem igitur posterius in passione actus ipsius species accidit: eatenusque peruenit quatenus per continuitatem aeris procedit et passio. Quamobrem qui sunt propinquiores obiecto citius magisque audiunt. Quippe cum uelocius magisque patiantur: qui sonanti primo propinquiores erant. Quod uero uidendum est non per passionem in diaphanum agit. Quoniam nec ipsum

63.
quidem quod illuminat. Itaque sine tempore agit simulque occurrit omnibus quibus cernitur. Tam et si non similiter omnibus: sed propinquo-ribus se expressius patefacit. Quoniam in ea que parationa sunt uehementius agit. hec autem sunt que secundum locum sunt uicina. Propterea quod et que uidentur et quodammodo que uident corpora sunt.

Marfilij. Caput. XXXIij.
De Reuerberatione luminis & imaginibus. Lumen incidens in corpus quodammodo densum lenaque nitidum sistit se ipsum colligitque et protinus conualescit in corpore ut tum firmitate tum ei preeteris congruo. Congregatum idcirco et ualidum agit hinc iterum in oppositum quoniam est corporibus quoquomodo specularibus

resultat in oppositum parietem ubi
splendorem procreat. Resultat item
in alia & in oculos. Nunquam itaq; fra-
gitur sed explicat primo se ipsum.
deinde replicat atq; applicat. & utro-
biq; unus continuusq; uidetur lumi-
nis actus. Radius similiter uisua-
lis corpus attingens quomodolibet spe-
culare: firmatur congregatur cor-
roboratur & replicatur. Relapsusq;
in oppositum & speculo res uidet ob-
iectas. Sunt & qui uelint formas
rerum illuminatas ad speculum pro-
ducere radios qui in reflectantur
uisum res ita uidentem. Addit
Theophrastus & Plato a figuris rerum
illuminatis imagines quasdam pro-
gredi que nominantur idola. Idos. n.
spes e ab hac p diminutione idolum
apellatur quasi specimen: siue exilis

64.
quedam spes a spe pfectione proue-
niens. Hec igitur idola quasi ualde
debilia: uisum non plus mouent q̄ spe-
culare corpus inciderint quo stabili-
ta retinintegrata corroborata se ocu-
lis offerant. Siue ipa ad uisum inde
procedant: siue radius uisualis ad
eas ipse prosiliat. Quo aut modo
idola non solum spiritalia: sed &
malia e rebus effluant tum plim:
tum sine lumine: tum ad uisum. tum
ad alios q̄q; sensus: & precipue in
spiritu nro imaginari tanq; specu-
lo quodam conualescant: setq; nobis
ondant & in nos mirabilr agant. i
Plotini Commentarijs pertractamus.

Theophrastus inquit de m-
ceps de refractionibus. siue
reuerberationib; ee tractadu.

Dici nāq̄ solitum ēē expressionem
quandam obiecte forme quasi reper-
cuisse in aere fieri. Forte & ipse Pla-
to idem sentit: ubi ait apparitionem
quandā corporealiū specierū idolarem:
siue imaginalem fieri in lumine leni
cuiusdam corpori circumfuso. Nos
igitur fractiones seu uerberationes
non debemus corporeas hic admittere:
nam tale quiddam passio ē ab ea q̄
naturaliter ē actio dissidens. Pre-
sertim ubi de solis lumine agitur: sed
uerberationes quāq̄ actiuas & effi-
caces debemus accipere. Dum v3 &
ipsum quod illuminat: & ille qui uidet
circa corpus densum tersum lene
lucidum efficacius agit: adeout &
ipsum illuminās phos insup illuminet
alia: & ipse uidens: p̄ idem respiciat
aliud: huius n̄ secundus ē actus. quippe

65.
cum subiectum eiusmodi lene atq̄
subrutilans: simul in actiones condu-
cat. qua ratione cum lumine cogni-
tionem habet: Tum uō et quia quod
illuminat utrobq̄ agit: merito se-
cundus actus: fit primo continuus:
& quia corpus lene tersumq̄ t̄ actu
secundo: siue actione secunda. si-
mul ad agendum confert: ideo diui-
sō quedā utrorūq̄ contingit: siue cō-
currit. quod quidem uerberatio siue
fractio nominat. q̄n uō p̄ specula
spectant iultus fit ibi uisionis ipsius
reuerberatio quedam t̄ formā prima
non secundum passionē: s3 secundum
actionē sicut diximus. Plato at̄ ef-
fici iult & apparitionē quādā cōpa-
lum sp̄erum imaginale: in ipso uisio-
nis prodeuntis actu: circa lene qd̄
dam nitidumq̄ cōpus. nō qd̄ p̄ effluxū

quendam corporeum a corporibus. sed
per ipsum umbratilem quandam figu-
rationem in apparendo atque uiden-
do. quod forsitan & Theophrastus indi-
cat ubi ait per reuerberationes forme
& pressionem quandam. siue figura-
tionem in aere fieri.

Marfilij Caput XXXIIII.

Inter agens & patiens oportet esse co-
munionem. Vbi futura est actio
peremptoria communio inter agens & pa-
tiens sufficit. sufficit in materia ut inter
ignem atque aquam. & si accesserit co-
munionem in qualitate non nulla facilius
prouenit actio. qualis inter ignem ae-
remque contingit. Vbi uero imminet actio
perfectior necessaria est communio in qua
dam proprietate nature. sic rationale docet
rationale. sic luminosum illuminat lumi-
nabile: hoc non perficitur preceteris illud quoniam

ad huius formam in illo est quedam prope-
tas incohata. proportio itaque in prope-
tate quadam est sensus huius ad hoc ip-
sum sensibile. illius ad illud. Oculus
diaphanum quiddam est & luminale atque
in eo quod naturaliter cepit homo ad summum
perficitur a lumine per diaphanum. Simi-
liter spiritus auditui seruans aeream
habet proprietatem iam quodammodo in
se sonantem ut facile resonabilem ac-
cedente uel aere fracto perfectiusque sonan-
te in spiritu similiter olfactus uapor inest
& pedisimus ad uapores odorum &
quasi iam odoris. In gustu naturaliter queda
salina & positissima est quasi similibus
in sapore liquoribus. In tactu naturaliter soli-
dior & primis elementorum qualitatibus
accommodatior inest. Et ubique patet
hoc ab illo non quia hoc illi in similitu-
dine sit equale sed quia quodammodo sit

αphae ad reliqua similitudine facili
me propans. Et obediens tanq[ua]m for
mabile formatori. Instrumenta
sensuum conueniunt cum sensibi
libus in proprietate quam dixim[us].
Sensus aut in rationibus insensibilibus
Intellectus cum intelligibi
li multo magis penetrat. n. intelli
gibile resoluen[do] q[uam] sensus efficere
nequeunt. Prisciani.

Subdit uero post hec in quib[us]
dam uidem sensus in
strumentu[m] rebus sen
tendis esse cognatum.
Lingua. n. per humorem quendam qu[er]
stat saporis humorem. Auditus q[ui]
aerem audit uocem per motum aeris
intus inclusi. Querit igitur qua[m]
ob eam non in alijs quoq[ue] sensibus
similiter res se habeat. Item quomo[do]

67.
simile a simili patitur. s. ab externo
aere intus aer. & humor intus
ab humore. Immo & incetoris ratio
est consimilis. nempe in quolibet se
su tale instrumentum e[st] quale est
eius obiectum. quippe cum instrum[en]
tum obiectorum actionibus sit subiect[um].
Sic ergo diaphanum quidem e[st]
in visu. Resonabile uero aliquid in au
ditu. non. n. qua[m] r[ati]o e[st] aer sed qua[m]
resonabile quiddam sonum haurit.
olfabile similiter in olfatu quidda[m]
latet. Quapp[er] hic quoq[ue] e[st] aliquid a
aqueum uel aerium. ut potius me
dium. Nam humor aqueus e[st] in qu[er]
stu. In tactu deniq[ue] facultas quedam
e[st] potens congrue tangibiles exci
pere qualitates. Nec ita simile a
simili patitur. sed quod e[st] in poten
tia ab eo q[uod] existit in actu. n. rursum

tanq̃ aer ab aere patitur? sed tanqua
aliquid in potentia resonabile. ab eo
quod actu resonat.

Marfilij Caput

XXXV

Dubia de visu auditu olfatu.

Medium nūm ad uidendum nō est
aer aut aqua sed ip̃um simpliciter
ubicūq̃ sit diaphanum. Verumtam̃
diaphanum aqueum ad hoc positum
ē in oculo ut aqueus humor tenuem
ipsius uisus coarceat sp̃um. Alioquin
prorsus euolaturum. Obiectum audi
tus est ipse simplici sonus siue in
aere fiat puro siue aqua. Verumta
men aer potissimum inclusus natu
ralit̃ est in auditu qm̃ facilius q̃aq̃
mouetur. Necessarium ē aut ad au
diendum instrum̃ auditus moueri
atq̃ pulsari. qm̃ igitur sp̃us aeris
ē instrum̃ auditus. Ideo nullo mō

68.
pōt audiri quicquā nisi eius mōi aer
moueat̃ in dūsus & forsan aliquis
p̃p̃ea opinabit̃ non audiri exotenu
aliquid nisi ei sit aer infusus aut
etiam circumfusus. Pōt tamen aliqd
odorari absq̃ aere respirato. s. ab aliq̃
bus olfactum hēntibus expeditum ab
hominibusq̃ similibus. & nūmantes uō
& homines habentes meatus ad olfa
tum oppletos respiratione duo p̃eci
pue consequunt̃. Nam & uberiorē
odorem attrahunt. & trahō uolentē
aere meatus protinus patoficiunt.

Prisciani.

& nam igitur humor
quodammodo aqueus positus
ē in oculo. & ē non potius
humor quidā aque aerisq̃
cōmunis. Quādoquidem & diaphanum
ē utrisq̃ cōmune. Rursum cur nō &

in auditu commune quiddam ponitur
aeri: atque aque. Siquidem & in aqua
fit sonus. Similis de olfatu accidit
dubitatio: sed profecto sufficit alteru-
rum. Nam & externis non est opus commistio-
ne: sed siue aqua siue aer sit quod
est medium: simili ratione uidemus.
Cur ergo in aqua pupilla locatur quoniam
vel aqua magis quam aer cohibet atque con-
seruat. Quam rursus ob eam au-
ditus est in aere positus. Nempe quoniam
aer est mobilior. Confert uero motus
ad sonum percipiendum. Verum si
absque respiratione olfatus fieri potest
quid prohibet Theophrastus ait:
quominus sine aere aliquid audiat.
Hoc certe quia non potest intus fieri so-
nus: absque pulsatione aeris auribus
intimi. Instrumentum namque auditus
est aer: olfatus aut ipsius in instrumentu

69.
non est spiritus ille respiratione tractus:
sed ille quidem utilis est ad meatus ape-
riendos: qui ad olfactum ducunt. In
illis uero que obstrustos meatus habet.
In quibus uero patent hec & non respi-
rantia prorsus olfaciunt.

Marsilius Caput XXXVI
De sono & motu qui fit in auditu per-
petuus. Putant Peripathetici so-
num ipsum audibilem: qui ab ex-
ternis uenit ad aures fieri uiolen-
ta quadam collisione atque fractioe
ubi corpus minus crassum in cras-
sius quoddam incidens uiolenter retin-
ditur atque constringit. In eum insuper
auditui cognatum sibi aerem: qui per
petua moueatur & sonat: sed mo-
tum eius ab omni uiolentia natu-
liter esse remotum. atque esse actum
quendam uito uegetalis in aere

illo se perpetuo exercentis. Atque inde
motum procreantis quoquo modo locale
altum v3 circulo quodam qui sane
motus aeris flores capitis partes
circum attingens continuum sonum
efficit mira facilitate tam exiguum
ut non suscitet in nobis sensum pre
cipue quoniam huic semper est assuetus. Quo
tiens autem obstruimus aures: Sonus
ille prius diffusus atque exalabilis
coquitur conualescit reuerberatur
auditur. Ante uero quoniam non audieba
tur ceteros sonos minime confunde
bat. Neque motus ille motiones ex
trinsecus uementes. Nam & lenis
est & in alia specie quam motus externus.

Priscianus.

Nec hec interrogat Theo
phrastus. Numquid sonus
solido quoque prosumat.

70.
an & sine solido fieri possit: qualis uen
torum sonitus esse uidetur. Sed reuera
hi quoque terram percutientes resonant. Im
mo & ipsi tonitrus tum denique fiunt.
Quoniam spiritus circa nubem quasi solidum ali
quid frangitur. Ceterum si aer con
genitus est auditui: auditur autem ali
quid quoniam aer externus hunc pulsatio
ne contingit: atque hic quoque semper est
in motu sonatque semper: sequitur ut motus
motum sentiat: non sonus ipse sonum
tam & si quod inest: siue agitatum si
ue resonans sensum prohibet: quemad
modum in ceteris accidere solet. Verum
non simpliciter sensibilis est intimus
ille sonus. Unde fit ut neque sonantem
percipiamus nisi aures obstruamus. Tum
uero & motus eius uitalis est: nec qualis per

Cod. Guelf.

70 Aug. 40

Fortsetzung

2

1324

pulsati aeris atq; pculsi. Qñ uo aer q
nobis ē intimus patitur a pculso ip
samq; soni spēm iam accepit: tunc sane
fit auditus in actu. Prior itaq; sonus
qm̄ non ē sensibilis non confundit au
ditum. Quin & motus ipse uitalis nō
solum non impedit quidem: sed & cō
fert ad pulsatum fractumq; aerem sen
tiendum.

Marsilius Caput xxxv.
Quomodo inuidendo audiendo odori
do sit medium int̄ sensibile atq; sensu.
Satis quidem comptum ē inter rem
coloratam ut admodum luminosam
atq; uisum medium aliquod ēē. i. dia
phanum & actum quendam ut spēm
spiritalem: sine quo medio offēdat
uissus & obruatur. Quin & qñ remotissima

71.
quedam audimus ut olfacimus patet
p̄ medium tempatum illa sentiri. Et
qñ a sonante propinquiore in nos fralt
aer irumpit ut a thure propinquo ue
hemens influat uapor non ne natura
ipsa sensibilis: deniq; sine medio tangit
sensum. Respondo. q̄tum de mali
natura sensibilis instrum̄ sensus illa
bitur: ut impedire sensum: si acrius el
labatur: ut om̄ino non ēē sensum nūm.
& si lenius influat. Quod aut̄ & tutum
& necium ē ad sensum non ēē male q̄q;
sed specialem potius actum quendam: siue
spēm actionis admodum spiritalem a
re sentienda ad instrum̄ sensus pueniē
tem. Sensum uo ita sentire sicut & mo
uetur: moueri aut̄ nō a medio hoc cuius
mōi actu: sed p̄ eiusmōi medium a sensibili:

Sentire igitur non hoc quidem medium
nō nunc v3 altum non hanc .s. spēm: sed
phēc ipum sentire sensibile: qđ proprie
sensu moueat quis p medium euis mo
moueat. . Prisciam.

At si sonus pueniens ab ex
ternis ad auditum usq
penetrat: quō comptum
ē nobis: nullum fieri sen
sum: nam & in olfatu odorem attrahim
respirando: quoad .s. ipum principale
in nobis attingat: sed profecto ipum sen
sibile illic ē ubi pcussio. Et ubi aroma
ta suauiter redolentia. Sicut & ubi ē
ipse color: que sensibus admoueri non
possunt: si modo sunt sensibus cognosce
da. que aut ab illis in medio fit species
actionis adesse oportet & sensuum instro

72.
nam sicut & ille subiungit nisi ab ipō
sensibili in nos pueniat aliquid: nunqua
sensus in nobis mouebitur ullus. Jam uō
color p diaphanum mouet visum: dum
v3 medium quocp hoc efficit aliquid atq
confert: & ipum & motum ē quodam mō
ab eo quod nobis ē uidendum. Quo aut
modo ita sit affectum in superioribus pro
uiribus ē distinctum. Atqui nō mediu
quidem: sed ipum quod facit reuera scim).
non .n. ē idem effectio atq efficiens. v3
actio atq agens. Efficit aut ipum efficiēs
secundum effectiōem: atq patiens ab
efficiente quidem patitur. Vtrum se
cunda ipam ab illo procedente effectio
nem. Necq ab effectiōe proprie patitur.
Sentimus igitur non ipam quidem
actionem a sensibili ueniente: sed

ipsum sensibile: secundum tamen actionem ab eo profectam. Quamobrem non medium presentamus: sed per quamdam speciem actionis in medio editam: ipsum quod hanc edit obiectum.

Marsilius Caput. XXXVIII.

luminus Natura est excellentior natura soni.

Sonus ipse tanquam genus non proprie dicitur distare ab acumine & gravitate quo differentie eius sunt: vel a gravi & acuto sono que sunt species eius. Nam una cum eiusmodi differentiis ipsum in speciebus includitur: nec re ipsa: & si ratione quadam talia supereminet. Lumen autem distare proprie dicitur a coloribus. qui neque differentie: neque species sunt illius: sed participationes quedam & imagines &

73.
effectus: atque ipsum re ipsa talia supereminet. Atque propter excellentiam causalem nominis necessarium est lumen ipsum coloribus: in natura constitutis atque declarandis quod sonus & quodlibet generis differentiis speciebusque suis. Priscianus.

Inquit autem aristoteles differentias sonorum: sicut grave & acutum est declarari in ipso secundum actum sono. adducit preterea: sicut colores absque lumine non videntur: ita nec absque sono grave acutum designari. quasi dicat similiter se habere. Lumen quodam ad colores. Sonum autem ad acutum atque grave. Ubi forsitan aristoteli aliquis contraxerit. non enim. lumen

sed color similiter se habet ad album
atq; nigrum: sicut sonus ad acutum
atq; graue. Responderi pot pro
Aristotele: si hec duo q̄tum spectat
ad q̄nus considerentur: certe color ip̄e
tanq̄ q̄nus imp̄iti compatione cum
sono conferri pot tanq̄ q̄ne: non aut
lumen. Verum tam qm colores absq;
lumine non cernuntur: que ad modū
neq; acutum atq; graue sine sono di
scerni possunt: hac merito ratione
comparatio ab Aristotele introducta
solum ē q̄tum ad hoc ip̄um ptinet qd
est sentiri.

Marfilij Caput. XXXVIII.
Qualis sit natura gustus. // Alimētū
aridum liquefieri oportet in ore: ut nec
offendat & facilius illabatur: ideo instrū

74.
gustus oportuit non ēē aridum & hu
medationi prorsus ineptum. Sed facili
me humectabile lingua m̄q; habere sp̄o
giosam que stomachi pulmonū cerebri
stillicidijs irrigatur: & alimentorum
cōbibat liquores. neq; tam oportuit hu
morem inse uiscosum habere ut mul
tum. alioquin & hebetaret sensum &
liquorem uenientem ēē humidum nō
pciperet. Siquidem humidum non alte
rat humidum: necesse tam ē & hic hu
midum p̄sentiri. humidum. n. ad tactū
ptinet: gustus aut ē quasi quidam tactus
ut tactus proximus. Proin certum huic
saporem manifestumq; natura nō de
dit ne hoc uno discrimen iudiciumq; sa
porum confunderetur: dedit tamen
humorem quēdam sic affectum & tēpatū

ut prope modum sit omnis sapor? facili
meq saporibus influentibus cōformet.

Prisciani.

SED cur nam existimat an
stoteles instrumentum
gustus nec humidum ēē
debere: nec tale ut humescere neqat.
Quippe cum ut ait humidum sit futu
rum quod ē gustandum. Respo
debit forsā aliquis hoc ipum quod
ē gustabile non ēē humore simplici.
sed humore proprie sapidum. Opor
tuit igitur instrum gustus humore
in se dumtaxat sapidum nō habere.
Vel potius qm gustus sensibile propriū
quodam tactu de gustat: necesse ē
ipum pati: uelut a quodam nō gusta
bili solum: sed tangibili. Quapp & uelut

ab humido. qua pp oportet instrum
eius propria humiditate prius nō
ēē submersum. Marslij. Cap. xxx.
De instrumento gustus & tactus.

Anima fons uite atq sensus: hec duo
prius uberiusq spiritui tradit tanq
propinquiori. Per spiritum uō neruis
carniq cōmunicat: est itaq spūs p
cipuum instrum anime tum ad uitā
sensumq membri imptiendum: tum
tum ad sentienda: que ueniunt ab ex
ternis. Oportet aut instrum hoc si
patiat a sentiendis lenissime pati.
Rehementior. n. passio & dissoluit spūs
& occupat aīam: iudiciūqq disturbat.
Temperatur uō passio spūs circa uisum au
ditum olfactum p interuallū aeremq
medium. Circa uō gustum atq tactum

ubi non ē eiusmōi medium quoniam
temperatur. Lingua s. carneq. nervosa
que duo quasi media quedam hic exi-
stunt int. sensibile atq. spūm: qđ preci-
puum ē instrum. ad sentiendum. Posst
tamen duo hec & infra dici quatenus ui-
te sensusq. participia sūt. Quatenus at
temperant passionē a sensibili ueniente
media nominant. Memento in his
quaq. duobus sensibus nō & ex māli nā
sensibilis influente: sed ex speciali quo-
dam actu eius: atq. insup. ex spē sensuali
puitam intrinsecus resultante actum pa-
ti sentiendi. Prisciani.

Unde Aristoteles sicut &
postea Theophrastus existimat
neq. linguam ēē uerum instru-
mentū gustus: neq. Carnem

76.
uerum instrumentū tactus. Sed duo hec
proportionem: siue compationē quan-
dam habere cū ijs que inuidendo uel
audiendo nobis media fiunt. Et. n. i
tactu atq. gustu oportet quidā aliquid
ēē medium. Siquid sensibilo sensui
prorsus impositum: sensum nunquā
mouet: medium aut. in his nō ē exter-
num. Nam & qñ medium aliquod fo-
ris interuenit: nō p hoc tamen. Sed una
cū hoc gustus aut tactus efficit: uelut
si clipeus ibi medius opponat: nō ita
p clipeum lapis pcutit: sicut color p ae-
rem mouet uisum. Sed una cū clipeo
manū uerberat: adeout ambo simul
pcutiant. Quā igitur medium tactui
gustuiq. seruient nō ē externū. Cōse-
ques ē ut sit internū: hoc at quodāmo

caro ē atq; lingua. Carnem quidem
pati patet. Patet insup eam non simi-
liter pati atq; ea que anima carent.
Patitur ergo uitaliter. Et qm̄ uita Car-
nis ē sensualis: patitur ergo sensua-
liter. Quo igitur modo ita patitur nisi
& in ea aliquid sit quod iudicet. ^{et}
& si aliud quiddam ē instrum̄ tactus
principalius atq; pfectius. qualis est
ipse spūs. Caro tam̄ ipsa quoq; ē sensua-
lis: que sane similiter quidem hic se
habeat atq; aer circa uisum: quatenus
medium ē penes pncipalius instrum̄.
Ex eo aut̄ q; caro nō extrinsecus acci-
dit: sed nobis adnata: merito piceps
ē & sensus. Cur nam igit si caro se-
pitua ē aliud insup oportet instrum̄
tactus prius inducere. Qm̄ u3 caro u

77.
uehementius patiens sub sensibili ē pro-
ximo huic incidente passionis acerbita-
te altum sentiendi disperdit. Quāobre
Aristoteles & iudicat aliqd ēē mediū
ī tactu & atq; gustu. Quod quidē cum
ponat in genitum animalibus merito
medium in his euis mōi uitale ponit
atq; sensuale.

Marsiliy Caput. XXXXⁱ.

Instrumentum sensus debet ēē me-
diū int̄ sensibilia sua contraria:
ita ut nec ad alterutrum heat: nec
sit ex utroq; cōmistum. Si spūs
gustui seruiturus naturat̄ dulcis
fuerit nō alterabit̄ a dulci. Ideoq; n3
deprehendat iudiciumq; cōfundat
amari. Sin amarus fuerit. Similr
neq; discernet amarum & dulce q;

confundet. Sin ex utroq̃ comixtus:
neq̃ similiter comixta discernet & ex
trema confundet utrumq̃. Spūs nō
ē instrum̃ sensus proprie quia sit cor-
pus. Sed tum quia tali quadam prope-
tate ē affectus ad tale quiddam sensi-
bile spectante potissimum: tum & quia
particeps ē & uite hēntis in se sensi-
bilium rōes: p̃ quas sensibilibus fit
iudicium. In corpore sūt accidentia
eius qualitates ṽz atq̃ q̃titates. Qui-
bus & substantia subest. Sensus qdē
exterior accidentia tū p̃cipit: substantiam
uō opinio. i. rō utens imaginatione
ut imaginatio ratione ficta. Priscianus
existimat id quoq̃ recte
oportere ṽz instrum̃ sē-
sus ī medio quodam.

consistere inter contrarietatem illā
que rebus inest sentiendis: ī medio
inquā nō ex extremis comixto. Alio-
quin iam fuisset passum. Verum opo-
tet nō ēē passum: sed index potius
passionum. quod. n. ex extremis ē
admixtū: nō ē mediorū iudex. Nam
simile a simili pati nō solet. addit
p̃terea q̃ instrum̃ sensus cōpus quid
ē atq̃ magnitudo. Non tamē qua rōe
magnitudo ē sensuale putandū est
sed p̃ rōem quandam atq̃ potentiam.
hoc. n. instrum̃ in rōe quadam ad se
sibilia spectante cōsistit: atq̃ sp̃e qua-
dam uite iudicatiua cōporum designa-
tur. Proin qm̃ omnia sensibilia sūt
passiones ut differentie corporū: quali-
tates. n. sūt atq̃ q̃titates. Quibus at
atq̃ que

unumquodque totum cognobile est in eis de
quorum consistit. Videri quidem potest
alicui in passionibus differentibus cor-
pus uniuersum consistere. Sed reuera
non solo sensu: immo ratione quoque opinatri-
ce corpus cognosci solet. Opinione namque
una cum sensu cognoscitur apud Plato-
nem corpus. Essentiam itaque corpo-
ralem opinio precipit.

Marfilij Cap. .xxxix.
De numero & qualitate sensuum.

Cum animal sensu definiatur conse-
quens est apud Aristotelem hominem
tanquam animal perfectissimum tot sensus ha-
bere quot in genere animalium repiri pos-
sunt. Non sunt ergo in toto animalium quinque
plures quam quinque sensus quos possidet
homo. Forsan & probabile est esse quinque

genera sensibilia siquidem ad corpus pro-
prie spectat esse sensibile. Sunt autem natu-
re corporum quinque elementa scilicet qua-
tuor atque celum. Existimat insuper
Aristoteles parum quidem ignis mi-
nimum uero terre inesse sensuum in-
strumentis. Aeris autem & aque quod plu-
rimum ut dici possint instrumenta
hec aëria esse simul & aqua. Item
si plinquam gustatur atque tangatur. Que
cumque animalia lingua habent ultra tactu
habere propterea gustum. Rursus si motus
per uisum cognoscitur & auditum atque
tactum quodcumque animal aliquod homini ha-
buerit cognoscere quodammodo motum.
Theophrastus addit ubi dicitur aëria
nam ad plures sensus conferre non esse
accipiendam ibi nam simpliciter aëria.

Immo ea cum tali quadam proprieta-
te formali conferre ad auditu. Cum
alia uero potius ad olfactum. Priscianus.

Persuasisse sibi iudetur Ari-
stoteles non esse plures quam quatuor
sensus: in potissimum quod
omnia nobis sensibilia sunt:
tangibilia quidem tactu: quo uero per media
sentiantur ex eo deprehendi quod habemus
illa per que medium cognoscitur. Cogno-
scitur quid hoc per sola simplicium cor-
porum duo per aerem scilicet atque aquam.
Ex duobus autem his solis simplicibus:
intra sensuum nobis insunt. Nam ignis
quid: aut nullius est aut communis omnium.
Neque uero terra: sed siquid tactu deprehe-
dit quoquomodo miscetur. Vult insuper
si per unum instrumentum sensus plura percipiantur

sensibilia?

sensibilia eum qui hoc habet ad plura
sentienda sufficere. Sunt autem per instrumenta
plura percipiuntur idem: censeat & quid
tertium habeat idem sentire pos-
se. Cum igitur hec ita dixerit Ari-
stoteles: hinc consequenter Theophrastus
inquirat. Primo quidem unde
id confirmetur: ut per sola hec duo ae-
rem scilicet atque aquam sensus perficiatur:
minimè nobis conveniat per hec sola:
propterea quod instrumenta nobis ex his com-
ponantur. Visus quidem attribua-
tur aquæ auditus autem aeri: sed olfa-
tus pertineat ad alterutrum. Deinde
querit si per idem plura noscantur: an
forte non omnino qui hoc habet propterea plu-
ra cognoscat: uelut si per aerem odora-
da & audienda percipiantur: non tamen

natio phunc cognoscuntur ambo. Non enim
 quecumque animalia olfaciunt statim
 et audiunt. Neque tam tanquam simp-
 aer mox olfaciendi & audiendi fit
 compos. Nam aer in gutturo eius
 ut fistula neutrum habet. Sed per
 rationem potius quam per materiam sentiendi
 fit compos. & tunc oportet ad utrumque
 sentiendum rationem quandam in
 se possidere. Qui ergo ad utrumque non
 possidet non sentiet ambo.

Marsilius Caput XXXIII.

Qualia sunt sensuum instrumenta.

Et si in ceteris preter tactum sensibus
 oportet non inesse qualitatem obiectis
 formatam sicut in gustu sapor
 nec odor est in olfatu: tamen in tactu
 necesse est esse tales qualitates inesse. Ex his

non corpus natio constituitur: sat uero erit
 si in nervo tactus non fuerit qualitas
 elementaliter excellens adeo ut discer-
 nere prohibeat qualitatem sensibi-
 lis occurrentem. Erigitur com-
 positum instrumentum quatuor elementis.
 Sed aqua excedet terram: aer exce-
 det ignem. Denique superabit & aqua.
 Et hoc dici possit quodammodo aquam
 & prorsus aereum. Nemo uero dixe-
 rit simplicem aerem esse instrumentum sen-
 sus ob hoc ipsum quod sit simplex aer.
 Alioquin portio quelibet aeris extima
 quia intimo nobis aere simplicior est
 compos erit maxime sentiendi. Item
 instrumentum ex eo potissimum co-
 ducit ad sensum quod sit ratio quadam
 harmonica temperatum. Quia proportio

diffoluta sensus quap̄ dispenditur: hec
aut̄ in compositione consistit. Deniq̄
sensus uitam exigit. Vita calorem
igneum. Instrum̄ igitur preter aerē
atq̄ aquā habet & ignem: Inscian̄.

Istat preterea Theophrastus
dubitans: ne forte minus
uerum sit Aristotelicum
illud: instrū v3 sensuum ita
simp̄r̄ ēē media: ut ex extremis comi
sta non sint. Sed potius ita se habeat
ut secundum qualitatem in eis pre
ualentem sint nobis determinanda.
Nam uo calorem omnibus dicim̄ ēē
comune: humorem quap̄ non nullis.
Preterea si instrū omnino desiderē
mus īmixtum: sequetur protinus
ut qđ maxime īmixtum ē: sit &

maxime sensitiuum. Itaq̄ quod sepa
tum ē ab animali sensitiuum erit. ac
cedit ad hec qđ si ratio quedam ē causa
sensus: sensus n. p̄ditur ubi ratio soluit.
Ratio uo in ipsa plurium comixtione
consistit: nimirum ex pluribus erit co
positum quodlibet instrū. Deniq̄
Cur nam ex duobus solis sensus ex̄nt.
Viuere nāq̄ magis in calore consistit
sensus aut̄ ad uitam p̄tinet.

Marsiliij Caput. XXXX. iij.

De spiritu uita: sensu. Spiritus
si ē uapor quidam sanguinis: sicut san
guis: sic ipse ex quatuor componitur
elementis quamquā longe subtilioribz.
Spūs in corde uitalis euidenter ē igne
us: ex ppetuo cordis motu efficacia q̄
& ira talis apparens. Spūs naturalis

in secore plurimum ē aerius ita con-
coctioni gnationisq; prorsus accomoda-
tus. Spiritus animalis in cerebro igne
& aqua ē quasi pariter temperatus sen-
sibus sic & positus. Instrumentū nāq;
sensus oportet facillime moueri atq;
formari. Terra quidem reuoluitur for-
matori. Iguis autē format ipse potius
q̄ formetur. Ex aere igitur & aqua
temperamentū preceteris ad instrumē-
tum p̄tinet sentiendi. Et si pytha-
gorici usum apellant igneum & sola-
rem: nō tam preualet calor in oculo
sed natura potius luminis. Quod ap-
paret ex eius diaphano & nitore &
radio. Lumen autē species quedam est
inter omnes species sensibiles p̄ceteris i-
tellectuale sp̄m representans. Et in m-

85.
tellectu quidem ē p̄ causam: in celo p̄
forme plenitudine. In igne p̄ plenitu-
dinem participationis. hinc deriuatur
i portiones. Temperies illa quidem
ex aere atq; aqua ad omnes quinque se-
sus accomodatissima ē. Non tamen ubi-
cūq; ē ibidem sensus omnes sūt nisi
& in hac temperie sūt formales omnes
proprietates ad omnia sentienda. &
in corpore sūt omnia sensuū instrumē-
ta. Probabile uō ē & omnes propieta-
tes eiusmodi. & omnia instrumēta i-
ēē animali omniū p̄fectissimo. hoc autē
ē qd̄ preter sensum habet & intellectum
cuius quis ē & homo. Vita quidē
ip̄a cum sit gnationis corporee motio-
nisq; domina eminensq; forma nō
ex mixtione corporea pululat. Sed ex

incorporea substantia pendet munda
ne igitur sphere omnes: tum celestes:
tum elementales tanq̃ inter cōpora sim
plicissime. & prima mundi membra:
ideaq̃ uiuifice substantie proxima: p̃mo
uiuunt inde. Et exuberantia uite for
tuntunt & sensum. Portiones uō ele
mentorum abuniuersitatibus suis se
gregate miscentur iam alienis: neq̃ pro
prie uiuunt: nisi incōpore quodam aia
to contemperentur. Est igitur sensus
incōpore simplici nō quia cōpus: sed q̃
uite uicinum. Est et inmixto: nō quia
mixtum: sed qm̃ ad harmonia uite ui
cina ē redactum. nō ē sensus in portiōi
bus segregatis ab elemētis: q̃a nec simpli
citate habet: nec harmonia. Q̃d uō p̃
manent in uniuersitatibz suis simplicitate

84.
fortuntur & uitam atq̃ sensum.

Prisciani.

Respondeamus igitur abmi
tio ad questiones eius mōi.
Rationi profecto consen
taneum ē: media ad sensum necessaria
in duobus dumtaxat constitui nō q̃tū
spectat ad id quod apparet: sed que ad
modum natura requirit. Nam int̃ illa
que simplicia sunt. Terra quidem p̃p̃
lidam proprietatem atq̃ resistentem:
neq̃ facile patitur: neq̃ terminos susci
pit alienos. Ignis aut̃ alia rōe ob effica
ciam suam potatēq̃ formandi simi
liter ut terra passionis facilitatem re
fugit ac terminos exterminat alienos.
Aer contra & aqua qm̃ aliunde facile
terminant merito facile qualibet itromittit

leuiq; de causa patiuntur: facileq; for-
mantur: quo efficitur: ut infra sen-
suum ex his duobus nobis insint. Quo
igitur instrumentu iusus apud pytha-
goreos & igneum & solare censetur. qm
vz e luminis susceptaculum: tum pp pel-
liculas eius tenues & mundissimas atq;
purissimas: tum pp humores adsummu
p spicuos: qui eiusmodi particulis in-
cluduntur. Lumen n. e spes ignea no
tanq corpus igneum: sed tanqua spes
quedam ab igne participata. In duob;
igitur tm medium collocatur ad sen-
sum pp eorum naturam formatu ter-
minatuq; facillima. Proinde si p
idem plura noscantur aial id ipsum
possidens cognoscat & plura. Animal
inqua: quod nec mutilatum fuerit: nec

85.
imperfectum. Recte igitur Theophrastus
existimat: p aliquid idem effici plura
secundum: atq; secundum differentes ^{res}
rationes ad plura. Quod aut reuera
perfectum e: nec e e omnes mise rationes
habere: simo debet ee perfectum. Per factu
e aut animal quod preter sensum piceps
quoq; e iurium sensu superiorum. que
admodum se habet homo intellectus q;
particeps. At animalia que olfaciunt
quidem: neq; tam audiunt imperfecta
censentur. At si calor omibus e co-
munis & non nullis humor: non ppea
instrumenta sensuum iudicanda sut
mixta. Nam neq; externus aer aut
aqua ob hoc mixta dicenda sunt: quod
participia sint caloris. Nam donec no
mutant entiam simplicia pmanent.

Sim aut conuincatur ee p mixta dñā
tus ipse tamen pilla duo que dicta sūt
habetur. Atqui & si sint simplicia: nō
tam ob hoc: quod sepius ē sensitiuum
ē dicendum. Quāquidem non quidem tā
simplicia: sed tanq̄ tali quadam uita sūt
insignita sensitiua sunt. qua quidem
uita si orbata sint capta quā sūt sen
su. Huius forte magis platonice senti
re uelimus s. que reuera simplicia sūt
sensum habere potissimum. Vere aut
simplicia ee. que in ipis proprijsq̄ totis
pmanent: sicut ut ita dixim uniuersi
tatibus suis: ne totalitatibus dicere cogar.
Marfilij. Caput XXXV.
De Ratione uita sensu. Ratio
nunc significat proportionē quandam
ut habitudinē. ut respectum alicui ad aliqd.

Est aut impntia triplex. Vna in comixtio
ne elementorū inter se ex quibus cōpo
nitur instrumentum. Alia in ipa tan
dem instrumenti forma suum spectan
te sensibile. Alia his eminentior ē in
anima spectante nālit hic sensibile hoc ita
& ita illud. A qua quidem rōe due ille i
nstro rationes fiunt. Omnes quidem he
tres nāe sunt ad sentiendum. Prima si
cut & anima pmanet insolubilis. Reli
que dissoluntur: duobus v3 modis. aut
s. morbo quodam aut acerbiorē rei sen
sibilis impetu. Ratio deniq̄ sensibilis
iudex semp in anima uiget: nec disper
ditur unqua. sed aliquñ pp instro in
epititudinem uacat ab actu. Quod in
mūdo intelligibili ē intellectus in mūdo
corporeo resultat lumen. quod ibi uita

hic calor: quod ibi motus: hic humor: p
sentia igitur motus intellectualis uite
fit calor atq; humor & lumen in spiritu
quod sensus e in instrumentum. Pert
net uo ad uitam in corpore calor non
tam igneus q; aeris. similiter & ad
sensus uite comitem. Priscianus.

Pro igitur modo ratio e causa
sensus. Ratio. n. in quada
plurium comixtione & in
mutua eorum habitudine sue propor
tione uidetur consistere. Sed & ipse theo
phrastus id soluit ubi roem ipam deter
minat no in habitudine elementorum
mutua sed in proportionem sensu alui
instrerum ad sentienda consistere.
Ego uo probabilius arbitror Theophras
tum no in habitudine ut proportionem

quapiam ronem sensualem principa
liter collocare. Sed in eentia uitali &
iudice sensibilem. Solutionemq; ronis
ita ponere instrumentum ronem su
scepturum euadit ineptum. Ineptitu
dinem uo censere & qn res sentien
da incongrue incidens: hac ipa inco
gruitate dissoluit aptitudinem: qua
ad ronem suscipiendam exigit instru
mentum. Proinde si sensus quid
ad uitam ptinet: uiuere aut potius
in calore uersatur erit & calor in re
bus que nobis insunt simplicibus se
cundum uite ipsius participationem:
aduentitia quadam conditione. sin
aut mixta ee instrumenta sensui
deprehendantur: dnatus tamen ut
diximus p duo dumtaxat hetur.

Marsilius. Caput XXXVI.
Sensibile proprium commune paccidens.
Sensibile proprium ē quod unico sensu
cognoscitur. Color visu. Vox auditu. Odor
olfatu. Sapor gustu. Calor tactu. Sensibile
commune qđ pluribus. Magnitudo quidam
visu atq; tactu. Motus aut visu auditu
tactu. Proprium pp maiore saltem cum
sensu congruitatem primo mouet atq;
sentitur. Commune secundo. Itaq; mel
prius flauū uidet; mox magnum. Un
longinquitate minus fallit color q; ma
gnitudo. Dulce uō nō uidet; nisi forte
dulce dicaris uidere paccidens. Non
n. oculus mouetur a dulci. Mouetur at
a qualitate coloris & q̄titate rei: sed a
q̄titate p qualitate uelut efficaciorē
In uia quoniam non fit accessus a motu

88.
ad formam. sed a forma agentis pmo
tum ad formā in patiente. Ideo in uia
cognitionis nō p notitiam motus forma
sed e conuerso sentimus. Qualitas rei na
turalis maiorem sentienti passionem q;
q̄titas infert: qm ē efficacior. Et utraq;
s. qualitas & q̄titas passione aliqua sen
tientis maiore noscuntur q; forma. i. spēs
specimen in doles. i. aliquid in proportionē
color lineamentorūq; resultans. Quod
neq; corpus compositum ē: nec compositio
ipsa: sed compositionis harmonie
donatum tanq; speciale munus aliquod
& celeste: Et quia postremum aduenit
longe putatur a mē. ruditate distare.
Respondetq; sublimioribus formis ī mū
do superiore comprehensis. Nam postre
mum materie datur quod ē informatore

primum. Cum uero uolentia passionis
ad males res ptineat. atq; eiusmodi for-
ma longissime int' has a ma distet se-
tus & instrumentum huius pntia effi-
cacijs se exercet potiusq; uehementi
patiatur tanq; simile a simili roboratu.

Prisciani.

Rursus Aristoteles ondit
circa communia sensibi-
lia sensum nobis proprium
non inesse. Sed communia
sensibilia nos motu sentire. atq; ob hoc
ipsum pluribus sensibus hec agnoscere
ceu magnitudine uisu pariter atq;
tactu. Theophrastus aut uideri di-
cit absurdum. si motu in notione for-
me pueniatur. Id ut arbitror dicens
nisi quomodo id accipiendum sit distingat.

Oportet igitur non ita nos motu dicere
communia se nosse ut principaliter qd
motum. reliqua uero contingenter con-
sequenter ue sentiamus. Sed commu-
nia quidem omnia similiter nos sen-
tire dndum. omnino uero hec omnia
motu quodam. i. in eo qd aliquo modo
pmutemur. inde sentire. Quod si uisus
mouetur a magnitudine non paccides
eam sentit ut dulce. Non. n. patitur
ut aliquo modo alteratur a spectus a
dulci. Sin aut & magnitudo ad sen-
sum quendam proprium ptineret
paccidens ab alijs sentiretur ut dul-
ce. Nunc aut non ita se habet. Sed mo-
uendo sensum se exhibet sentienda.
Non igitur sensus ullus papiendo
magnitudini proprius. Sit n. neq; alijs

quecunq; sensibilia sunt communia. Fi-
gura quoq; formaq; mouet. Sed minus
apparet passio hinc illata. Immo magis
emicat actio quodam ipsius sensus pp
naturam forme siue figure precete-
ris specialem: ideoq; sensum in nobis spe-
cialius magis ue secundum altum sta-
biliusq; mouentem.

Marsiliij Caput. XXXXVII

De Sensu comuni eiusq; actione &
& excellentia. Oportere quinque sen-

sus ad unum comune redigi sensum
atq; hunc indiuisibilem esse satis in the-
logia nra una cum Plotino probamus.
Communis sensus obiecta quinque sensuum
sentit: & actiones eorum atq; uacationes.
& adhuc proprie spectat aduersio: s.
qn aduertimus nos uidere aliquid ut audire.

Vnde fit ut sepe uideamus & audiamus
aliqua: non tamen percipiamus nos ea sen-
tire qm sensus communis imaginatioq; in-
terea uertitur aliofsum. In hoc sensu e-
uisus & auditus & ceteri. Sed hic una for-
ma sunt atq; potestas. hinc uo uelut a ce-
tro ad circumferentiam linee quinque deri-
uantur ad quinque instrumenta. quinque
forme propriorum sensuum atq; potesta-
tes. Que tanq; linee quinque in circumscrip-
tia inter se differunt. In centro sunt una.
Communis itaq; sensus formaliter aliud
est q; quinque inde profecti. sed potestate
hos munum colligente e' idem. & quato-
nus hic animaduertit & uisum uidere.
& auditum audire dici quodammodo
pot: & uisus tunc id & auditus animad-
uertere. quia communis ipse sensus in se

uisus ē & auditus. Quatenus autē uisus
& auditus inde segregati sunt & hic
quidem in oculo. Ille uero uiget in aure &
hic uidet se uidere: neque ille audit se au-
dire. Nam sic in se conuerſa actionesque
geminare non ad uires pertinet adeo
a fonte longinquas atque ideo debiles. Pre-
terea si auditus suam paperet actionem
uacationem quoque deprehenderet. Idcirco
in silentio positus se non sentire sen-
tiret. & geret ergo simul atque non age-
ret. hec uero diuersitas in eodem tempore
circa idem non pertinet ad sensum iam
ad postremum diuisum: atque prorsus ex-
ternuatum. Sed ad commune formam
potius atque facultatem. Que quoniam in se
conuertitur & agit in ſe & non patitur
te esse uidet a corpore separabilis. Priscianus.

In quibus autē quodammodo senti-
mus nos sentire eadem qua &
Aristoteles incedit uia. Commu-
nem uero sensum existimans ibi
esse: qui ita diiudicat. Qui unius cuiusque
sensus negotium oculumque presentit. Eade-
namque potentia opposita percipit. Communis
uero sensus neque idem est atque singuli sen-
sus neque rursum omnino diuersus. Nam
secundum cunctorum sensuum collectionem
omniumque in unum impartibile sublimi-
tatem uelut omnium apex esse uidet.
Qua quidem de causa unusquisque &
sensus quodammodo se sentire presenti-
et: non qua ratione iam est diuisus. Sed
qua uni sensui coaptatur. Nam uero
separate a corporibus potestatis est in se
conuerſa: seque ipsam agnoscere. Unusquisque

ut sensus magis est corporeus quatenus
est diuisus. Progreditur autem in eam potius
facultatem qua aliquid se ipsum segregat
secundum quandam ad alios sensus in
diuiduam unionem. Hec enim indiuisibi-
lis unio speciebus competit a corpore se-
paratis. Sin autem ut ipse recte putat ei-
dem potestatis est contraria iudicare:
atque idcirco preter negotium de prehan-
dore misit oculos. erit utique & unusquisque
sensus ab instrumento eius quodammodo
segregatus. Alioquin uisus tenebras non
deprehenderet: quoniam ibi non patitur
instrumentum. Itaque uidetur agere in se
& minime patiente. Multo uero magis
sensus ipse communis: qui & ipse sensuum
ocula percipit.

Marsilius. Caput. XXXVII.

Confirmatio Superiorum. Summenus
Plotinus Porphyrius Iamblichus etiam
sensualem existimant a corpore separabile
quod & hic attigit Priscianus per hanc ad
presens coniecturam. Quam & indiui-
duam habeat facultatem diuersissima
simul agentem. mitto uergetationis offi-
cium. Dico imaginationem una tam di-
uersa simul imaginante. Per quam anima
& in se conuertitur: ubi per eam actiones
quinq; sensuum animaduertit. Per quam
agit quodammodo absque corporis instru-
mento. quoniam percipit tenebras & silentium uacationis
sentienti. Tunc enim non mouetur instru-
mentum. Itaque tunc neque mouet imagina-
tionem. Itaque imaginatio tunc agit tanquam
ab instrumento quodammodo separata. hic
ergo communis sensus secundum formam

potestatemque suam uiget in anima sem-
pitermus. Et quoniam adhibentur illi quinque
Corporis instrumenta uires in ea quoniam
producit. que & ante in se uigebant for-
maliter & in se ratione distincte. sed non
sicut ut propriis actionibus segregate. De-
sinento itaque corpore non omnino desi-
nunt quinque sensus esse. sed desinunt ex-
plicari. hec a nobis secundum Platonem
cos narrata memento. Priscianus.

Non igitur unusquisque sensus
reuera: sed ipse communis se
ipsum actionemque suam a
animaduertit. Si enim sensus
quolibet actionem agnouerit & actionis
uacuitatem animaduertit: Si uacatio-
nem recolet simul uacabit & ager
quasi se sentiens. Non ne igitur uacat

quidem tanquam diuisus atque singularis
& quantum in se est. Agit autem interea qua-
tenus a propria actione uacationeque per-
manet absolutus. Quapropter secundum com-
munem tunc agit sensum: secundum
quem sic agit & unusquisque non qua-
ratione singuli sunt atque diuisi. sed quia
per unam omnium unitatem sunt uniti
Cuius quidem officium est omnium sen-
suum sensibilia comprehendere in eo-
dem sine diuisione. Dum per rationes agit
inter se differentes. Quamobrem ipse
iudex numero quidem unus indiui-
diuus consistit. Censetur autem & diuisi-
bilis esse quatenus rationes differentes
exerct.

Marfilij. Caput. XXXVIII.
Proportio inter sensum atque sensibile.

Una quedam uox simplex q̄tum m̄se
est nō dicitur consonantia: dicitur tam̄
auditiu consonare si congruit. Consi-
deramus m̄stro sensus efficaciam eius
& qualitatem. Qñ igitur res sentienda
efficacie se adequat: ut neq̄ super neq̄
deficiat sincero & expedito sentimus.
Qñ iterum congruit qualitati sensus
propria qualitate tunc sentiēdo uolup-
tate p̄fundimur: nam in re sic ut dixi-
mus utriq̄ conformi libentissime con-
quiescimus tam audisime complectē-
tes. Id aut̄ ē affici uoluptate. Est aut̄
instrumento proportio duplex: tum i
actum sentiendi facta p̄ congruentia
aduenientis obiecti: tum antiquior ali-
qua .i. affectio quedam huic m̄stro na-
turalr̄ insita ad hoc sensibilo potius q̄

94.
ad illud conformis ut ita dixerim atq̄
propensa. Prisciani.

osthet ubi Aristoteles ait: uo-
cem esse consonantiam. in-
telligendum ē ubi actu id
ē sensibilis. ut malum sen-
sibili posita dum s. iam ui-
ditur. Audimur aut̄ qñ & uox & auditus
inter se concordēs unum cōficiuntur: dū
inter se prorsus contempantur. Num̄
n. rei sentiēdo excessus soluit aut
perdit sensuum actionem. In quada-
uō commensuratione sensus ipse cō-
sistat: ea q̄ obiecta dicimus ēē illanda
que contempata sunt sensibus. Dic-
ergo: qñ sensus nihil agit. nunquid in
commensuratione secundum se ipsum
nulla sit positus. Profecto qñquidem

sensus non secundum se ipsum agere so-
 let. sed in exco[n]sione quadam ad ex-
 terna: & in habitudine quadam ad se-
 tienda. constat q[uod] uacat non habitur-
 secundum se ipsum comensurationem
 actiuam ut efficacem. Commensuratio-
 nem tamen secundum potentiam ha-
 biturum. Preexistit. n. ip[s]a potentia.
 Atq[ue] secundum se ip[s]am consideratur.
 Sed pergamus ad ea deinceps que secut[ur]
 ab alio iam principio reliqua ad libri
 quantum p[er]tinentia tractatur.

~ F I N I S ~

Marfilij uerba.

In sensu & imaginatione sunt innate rationes sensibilium assimilatiue. he in sensu prouocantur ad actum & passionibus instrumenti. In imaginatione uero ex actionibus sensuum. Phantasia inter sensum rationemque media. In sensu est actus quedam. Iamblicus de Phantasia. Phantasia est adnata cibus anime uiribus. Omnia conformat in se ac formas a uiribus alijs trahit in alias. Et omnium uirium actus emulatur. Phantasia non accipit formas ab externis: sed ex se ipsa promit. Cap. 1^m

Prisciani verba

PHANTASI

AMDEQVA

Pheophrastus de
inceps Aristotele
sequitur agit. eē
um alteram pre
ter sensum ex ei
libris ē confitendum. Rursus ab opinio
ne omīq rationali pceptione differre.
Preterea quemadmodū sensus a sensi
bilibus speciebus mouetur vitaliter
excitatus atq secundū propriarum
rōnum productionē circa illas agit sic
& phantasiā a spēbus sensualibus agi
tari. his v3 uelut subiectis utentem
proxime: & circa eas agentem quapp
hec quoq corporea uita ē: nec absq cōpōis

101.
instrumentis agit. Quāquidem & species
sensuales quibus mouetur & impressio
nibus illis pfiunt. quae in sensui instru
mentis apparent. Addenda ubi sūt
his dogmata Iamblichi talia. Phanta
sia omnibz aīe uiribus ē adnata omēs
figurat atq effingit similitudines spērū
& apparitiones uisāq: seu impressiones
unum aliaq transmittit in alias. que
quidā a sensu micant in opinionē exci
tat: que uō ab intellectu secundo loco of
fert opinionem. Sed in se ipā ab omnibus
imagines suscipit atq p suam proprie
tatem secundū assimilationē proprie
designat: tum in agendo tum in suscipie
do que assimulantur atq apparēt intel
lectualibus ut geneficis opōnibus aut me
dijs utrarumq. hec utiq omēs actiōes

anime fingit & exprimit. atq; externas
accomodat intimis. & utis p̄ corpus exte-
ris descendentes ab intellectu impressioēs
imponit. Cum igitur phantasia secundū se
ip̄am sit potentia ad simulandū ceterū ad se
ip̄am: hinc merito ceteris potentis coop-
tatur ip̄a precedens & actionibus earum
initia prebens. Neq; passio ē uel motus
sed actio impartibilis atq; definita. Neq;
suscipiendo formā secus figurat ut cetera.
sed ab intimis atq; secundum assimilati-
uarū rationū productionem: ad phantas-
matum iudicium suscitatur. Marfilij.
Imaginatio actiones rationis effingit
sub rerum sensibilū conditione ac po-
test ultra sensum actus latius phantas-
mata promere.
Imaginatio conuenit cū sensu q̄a particularia

precipit. Superat sensum: quia ē nullo mo-
uente imagines edut. Imaginatio est
tanq̄ proteus ut Cameleōz. Prisciani. ^{Cap. ij.}
IMAGINATIO. Si alias uitas ex-
primit ut ē apud Iambli-
chum: ipsasq; intellectua-
les rationalesq; actiones effingit: quonā-
modo pacto ulterius uerum erit illud aristote-
licum. Phantasiam uē a speciebus sensualib;
agitari. Forte uō & si prestantiores omēs
actiones effingit: simul tam secundū
species sensuales imaginatur assimilati-
turq; formatiua quadam conditione
atq; partibili. de secundum relationē
quandam ad sensibilia fingitur atq; fin-
git. Quamobrem prestantiores actiones
effingit quā rōe a speciebus sensualib;
agitatur. Quo igitur pacto & nō p̄ntib;

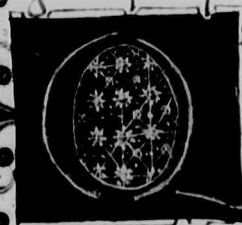
sensibilibus phantasia mouetur? Et
n. & si a sensualibus ipsa mouetur. Verū
tamē hec quoque pntibus sensibilibus
producunt malum: absentibus ue
deficiunt. Forte non quemadmodum
sensus pntibus dumtaxat sensibilibus
moueri solet: ita semper & phantasia.
sed postquam semel mota fuerit ex se ipsa
expropterea iam potest & phantasmata pro
mere: secundum relationem quandam
ad species que mouerunt. Interdum uero non
semel tamen aut bis: sed sepius insuper
moueri hanc oportet ad hoc ipsum ut
ea que in se ipsa sunt similia moue
ntibus offerat. Jam uero hec formatiua
ut formabili diuiduamque forte cum sen
su communicat. Facultate uero qua etiam
a se ipsa phantasmata promit quousque

103.
mouentia nulla ulterius adsint super
eminet sensum. Rursum qua conditio
ne sua semper malicia refert: atque ad dif
ferentes anime actiones assimilatur
ita nimirum ad omnes anime potentias
est adnata. & secundum assimilatiua ut
assimilabilem anime proprietatem
definienda censetur. Marsilius.
Sicut in eadem anime substantia se
sus & imaginatio sunt formaliter diffe
rentes: sic eadem substantia spiritus se
cundum diuersas qualitates est instru
mentum imaginationis atque sensus. Item
ex actionibus sensus imaginationisque
imprimunt in spiritu notae quedam eas
representantes.

Imaginatio sensuales species pro obiectis
habet ad quas inatas referat rationes.

Si motus rationis & imaginationis faci-
unt manifesta signa in humoribus atque
corpore solido multo magis in spiritu. Per
hec nota quomodo demones cogitationes
hominum deprehendunt. Potest
circa idem sensus esse ueridicus & ima-
ginatio mendax atque uicissim. Ima-
ginatio semel ex porrecta longius pro-
gredi potest quiescente sensu. Cap. iij.

Prisciani.

uerit interea theophras-
tus in quo potissimum col-
locanda sit phantasia.
non enim in ipsa potentia sensitiva ponenda
est. quoniam quoniam etiam ueridicus sensus est pha-
ntasia interdum ipsa mentitur. nec ru-
sum in ipso sensuum instrumento. Passio
enim in instrumento facta sensibili re diuina-
tatur prout contingit. Phantasmata uero

104.
sue imaginamenta. nam & phantasia
licet imaginatione interpretari. phan-
tasmata inquam & absente sensibili sunt.
Aspero igitur phantasia esse uim aliam pre-
ter sensum: sed sensui proxima atque pro-
pterea quodammodo a sensu moueri. & quoque
modo sensualibus speciebus uelut subiectis
uti. Ex quibus & percipitur & ad quas
phantasmata refert. Atqui phantas-
mata multifaria uariat ex eo quod separata
sensus atque ex se ipsa postquam semel motu
fuerit ad formationem utcumque cepit ex-
percipitur. Arbitror preterea inditia
sue impressiones specierum ex phanta-
sie finibus emergentium ab instrumento
et sentiendi suscipi posse. Quemadmodum
formales partibilesque figure testantur
separatum a corporibus non indicantes.

Sepe profecto dum corpus commouetur
ad phantasias atque secundum eas affici-
tur apparere arbitror in ipso quoque in-
strumento phantasmata: sed non tamquam
sensitua. Quoniam non ab externis incidunt
neque rursum tamquam si nos a corporibus quibusdam
agentibus mutaremur. Immo
tamquam in quodam speciei suscipiente phan-
tasticas. neque id quidem mirum uide-
ri debet. Quoniam rationalis quoque actionis no-
stre quedam in corpus inditia notaeque
descendunt. Quod plane perspicitur quoniam
oculi et supercilia in acrioribus in-
dagationibus contrahunt. Jam uero si so-
lida haec membra corporis secundum aere
motus afficiuntur multo prius sen-
suum instrumentum tamquam uitalius ne-
cessum est uestigia quedam uitae suscipere.

105.
In quibus sane uita tam est sensitua in-
strumentum quoque tam est sensituum. In
quibus autem uita insuper phantastica et
appetitiua: ut et rationalis existit in-
strumentum similiter inest ad uitam ei-
modi suscipiendam accommodatum. ac-
cipiet igitur notas quoque phantasticas
tamquam phantasticum: atque falsas: si modo
falsae sint phantastae. Et quemadmo-
dum simul uera sentimus aliquando pos-
sumus tamen interea falsas de his ima-
ginationes edere: ita consequenter spiritus
ipse ut sensituius est ueras a sensituius
accipit notas ut autem phantasticus
est a sensituius quid falsas ueras autem
a phantasia. Cui quoniam solem uidentes pe-
dalem interrim terra multo maiorem
imaginamur geometrica demonstratio

Cod. Guelf.

70 Aug. 40

Fortsetzung

3

1324

compuls. Nec tam phantasmatis ip-
sius ullus nobis est sensus. quous & pha-
tasma a instrumento sensus existat.
sed sensibilia proprie sensus pertinet
ab eisq; dependet. Phantasmata uero eme-
gunt ex phantasia. Non nec e im-
possibile: subiectum spiritum ueras simul
atq; falsas de eisdem apparitiones ac-
cipere. Sicut apparet nobis ut diximus
circa solem. Quicquid a uiribus differē-
tibus accipit atq; secundum uite spe-
cies differentes. Nec quicquam prohibet
in eodem phantasma simul & opus se-
tiendi concurrere: tam & si opposita
sint. utpote que non eiusdem ordinis
coniugationes ue sunt: Nec eiusdem po-
tentie opa. Siquidem & opinio in eodem
sensusq; de magnitudine solis int se o-

106.
pponunt. Ad hoc itaq; ita sit rōe re-
sponsum: dictum est insup non semper
opus esse pntia sensibilibum adhec ut
phantasia. i. imaginatio moueatur.
sed postq; semel exspecta ē: atq; in ta-
lis forme partu iam emittitur sibi ipsi
sufficere. Pergamus ad reliqua. Mar filij.
Intellectus noster ē aliquid aīe prop-
um & spēs quedam & actu intellectus.
De p essentia sua continet in se omēs
intelligibilium spēs. sed qm degenera-
uit a primo: ideo ipse indiget primo fo-
mēto ad tria. Primo ut ipse sit p^{er}spicua^{cisissimū}
secundo ut spēs eius sint lucidissime.
Tertio ut hic illis sit unitissimus.
Sensus quoq; ē species quedam & secu-
dum pntia continet sensibiliū rōnes.
quas edit qm sensibilia mouēt instrumentis.

Intellectus animalis pp nām animi de
clinante ad diuisibilia mobiliaq; longe
distat ab unitate statūq; intellectus p
mi primorū intelligibiliū. Nota
hic ubiq; intellectum agentem in no
strum ēē intellū primum. Hec si
milis sunt illis que sunt in re pu. Pla
tonis quomō ipsius boni lumen copu
lat spes intelligibiles cū intellectibus.
Sunt qui Carte inscribant litteras suo
cepe: sed he non uidentur nisi calefiat
carta. Tales habet rerum formas qui
dicitur possibilis intellectus. que in cō
spectum ueniunt ignis diuinū pntia.
sicut & colores lumine solis. Intellū
nr nō ē in potentia ad hoc ut fiat in
tellectus atq; intelligibilia. sed adulti
mam intelligentie intelligibiliūq; pfectioē.
Cap. iij.

107.
Pristiani.
Iheophrastus ubi posthec
agit de intellectu ait nō
ita prorsus nobis accipie
dum ē neq; eodem pacto. Contentiosū
nāq; forent simp; hec accipere adeo. s.
ut intellectus sit potentia quedam omi
no ita subiecta. sicut mōles potentie so
lent. Et paulum progressus adiungit.
Forstā hoc apparebit absurdum si
tellectus sic mē nām hēat ut sit nihil
sed potentia omnia. Non igitur sic est
exponendū. neq; & de omi intellectu
similiter hoc accipiendum. sed utendū
distinctione. qualis igit ē? Et que nam
distinctio? Materia quidē non ē hoc ali
quid. At sit intellectus non sit hoc aliqd
quid nam ulterius hoc aliqd erit. Qu
igitur intellectus cum mā compatitur

secundū comparationē proportionis
quandā id ē assūmendum. Et quaten
ī potentia quadam ē intellectus alter
ad alterum. sic. n. intellectus animalis
ad ipsum qui actu semp ē intellus atq
sepatus merito omnia ēē impotētia
dicitur. Sensus quin & non proprie
sed translatione quadam mā ēē uel
sicut materia dicitur. Materia n. co
gitatur ut ultima rerum. non tamē
sensus sicut mā omniū est postremus.
Et n. sensus spēs quedam atq dicitur
& secundū eēntiam sensibilibus conti
net rōnes. Alia preterea rōe sensus se
sibilia ī potentia dicitur ēē. Quaten
ab illis incitatur ad paritū. indigetq
illis tum pntibus tum agentibus ī
strumentū eius ad propriā actionem.

108.
Intellectus aut animalis nec ē ut mā
nec ut sensus. Est n. species omniūq
specierum. secundū ipsius eēntiam cō
prehensor agit quin etiam a se ipso. Et
ī se ipso quidem intelligibilia continet.
Quamuis pp cognationem ipsius cum aīa.
atq ob eēntialem ad animā habitudi
nem. & demq pp inclinationē quādā
eius ad diuisibile. Tum ipse ab intel
lectuali essentia simul & actione oīo
ī partibili prorsusq unita quodamō
cecidit tum intelligibilia que sunt ī
eo ab ipa supfulgida. & se ipa lucente
primorū intelligibilium substantia
degenerauisse uidetur. Simitw & ipa
inter intellectum animalē & intellig
ibilia eius continuatio quodamō ē
relaxata ē. nec integra prorsus ut unitas

illa que in seipso intellectu assidue inquit
atque ob hanc causam: tum ipse ad cognitio-
nem penitus impartibile intellectu quod
semper actu est indiget perfectore: tum intel-
ligibilia que sunt in eo illustratione in-
digent ea que ab intelligibilibus sepa-
tis effulget: ad hoc ut hec quoque perfecta
intelligibilia fiant. hinc Aristoteles in-
telligibilia hec coloribus inquit esse si-
milis splendore solis agentibus. Ipse
quoniam & intellectus huius intelligibiliumque
suorum inter se contactus ad indivisibile
copulatur ab exactissima superioris in-
tellectus & intelligibilium unitate. hac
igitur ratione animalis intellectus esse dicitur
in potentia: quatenus videlicet ad intellectu
pertinet separatum. Quoniam ille prorsus est
in partibus sincerusque unitus ad intelligibilia

109.
preclarissima & prima perfectaque lumi-
na. Dicitur et in potentia quatenus
ab eiusmodi perficitur intellectu. Primum
ubi intellectus dicitur quasi tabella lit-
torum: expressum secundum quandam propor-
tionis comparisonem accipi debet.
Non enim hoc ita dicitur quasi intellectus
nullo modo species habeat. Sed quemad-
modum ipse intellectus est in potentia
non ita quidem ut omnino non sit intel-
lectus. Sed ut intellectus sane talis aut
intellectus qui ab intellectu primo perfi-
ci debeat: sic & que in eo intelligibilia
collocantur intelligibilia quidem sunt:
sed talia qualia sunt a seipatis intelli-
gibilibus illustranda. Ut sincera pro-
sus intelligibilia sint. Quapropter coloribus
comparantur: & hec ipsa tabella quantum

spectat ad pfectas eiusmodi species capiē-
das litterarum uacua dicitur. Recto
igitur Theophrastus absurdum ēē clamat
mālem intellectui nām dare. Atq; pu-
tare nūc modo nihil ēē actu. sed poten-
tia omnia. Prohibet imprimis sic expo-
nere dicta. subet insup indagare quonā-
modo intellectus alia quadam ratione
ī potentia ēē dicatur. sed profecto quo
modo dicatur ī potentia ēē iam q̄tum
ad pntia p̄met sufficienter ē dictum.
Atq; & non omne intellectum ī poten-
tia ēē. sed qualis ita se habeat ē distīctū.
Intellectus nūc qui possibilis dicitur. i. ab
intellectu pmo formabilis: habet innatū
actum proprium atq; liberum: p̄ quem
ex se conuertit: primo ad se spēs q̄ īnatas.
Dein quatenus ad se spēs q̄ suas conuertit:

Marslij.

entem

eatenus ad intellectum primum spe-
ciesq; illius. Quo & quibus formatur
ipse spēs q̄ sue. i. ipse fit p̄spicacior &
illo lucidiores. & hic eis q̄ unitis sumus.
Intellectus nūc est cōsubstantiale aliqd̄ anime.
Simile dicunt de actu libero quo angeli
conuertunt ad se & p̄ se ad deum. Si
quum q̄ spēs sunt īnate & p̄ intel-
tus hic nūc ē naturalit̄ diuino coniūct̄
tus. qm̄ conuersus ad se inuenit omnia
& p̄ficitur a diuino. Nota hic & infm̄
intellectum nūm sēp copulatū esse
diuino. Res extrinsece non formant
sensum: sed sp̄m. sensus aut̄ ad forma-
tiones eiusmodi educit in actum ex se spe-
cies: ut actiones conformes illis. Qm̄
dicimus intellectum possibilem ab agen-
te formari non intelligimus accipere

formas. sed illo pñte formis suis effica
cius & copulatus uti. Intellectu possi
bili nullus ē motus. nulla passio prope
delta.

Caput 2^m.

Prisciani.

Posthēc aut Theophrastus am
bigit: quomō ut intellectus
nō intelligibilia fiat. uel
ip̄a intelligibilia fiant qđ
ue sit ibi pati. oportet. n. ipsum quodā
modo & intelligibilia fieri. & quandā
ibi cadere passionem. Si modo quē ad
modum sensus sic intellectus procedat
in actum. Verum tamē ambiguum
ē que nam passio ab incorporea natu
ra in rem incorpoream inferatur. ut
que int' hēc accidat pmutatio. atq; o
utrum ab illo principium detur an
potius a se ip̄o. Pati quidē hoc uidet

111.
ab illo. Eorum. n. que patiuntur nullū
patitur a se ip̄o. Jam uō & huic prin
cipium omnium esse competit & a se
ip̄o conuenit intelligere. nēp sicut sen
sibus huic attribuitur a se ip̄o cognosce
re. sed modo quodam prestantiore
fit tamen hic interim intelligibilia nō
est res ipse sicut intellectus penitus se
paratus. p̄p̄ea q̄ unitas eius quodāmo
relaxata est. ut diximus. atq; intelli
gibilibus plenius coaptatur. quatenus
ab ip̄o secundum actum intellectu his
copulatur. hac utiq; rōe quodāmo
patitur qm̄ degeneratus a pura &
prorsus indiuisibili separatorum intel
ligibilium unione. Et tanq̄ inde digres
sus. p̄p̄ea q̄ cum anima congenitus
ē. nimirum tanq̄ alter ab alteris tam

ab ipso secundum actum intellectus quod ab
intelligibilibus que sunt in illo perficitur
Verum tam ipse quoque perficit semet ipsum
quodum ~~et~~ perficitur a se ipso. neque ad illu^{se}
actu intellectum accomodat perfectionem
ab illo actione propria suscipit. Preser
tim quia non omnino ab illo secundum
actum intellectus secessit. Sed quis il
li succumbens. Simul tamen est ei con
iunctus. utpote qui ipse quoque est intel
lectus. Atque ideo non ad exteriora
distractus. sed se ipsum ingressus &
conuersus ad semet ipsum sibi que ma
xime prouiribus copulatus. Ita de
mum ab ipso secundum actum intellec
tus perficitur. Quamobrem alio quoda
modo preter sensus patitur. neque id
quid proprie. sed equiuoce. ac potius

112.
agit quod patitur. Quippe cum perfectionem
suam a superioribus perfectiones accipiat.
nec extrinsecus suscipiat que intelli
git. Est. n. & hic res ipse secundo gradu
quatenus ipse perficitur dum & suis in
telligibilibus copulatur. & simul superio
ribus coaptatur. propterea quod sua a superio
ribus non sunt diuisa. Proinde intel
ligibilia sic agunt in intellectum que
admodum sensibilia in sensum agunt.
hoc tamen excepto. quod intelligibilia
non extrinsecus ueniunt ad agendum.
Quoniam separata ab intellectu non sunt.
Quapp una quedam ambobus est actio
intellectus quidem circa intelligibilia.
intelligibilibus item ad intellectum.
Quatenus hec inter se seiuincta non sunt.
sed intellectus est illa ipsa que offerunt

intelligenda. Quin etiam & circa sen-
sum passio instrumento contingit.
Quandocumque sensitiuum primum secu-
dum propriam perficitur actionem. atque
motum a sensibilibus non passive su-
scipit: sed active. Multo igitur magis
intellectus ex se ipso agit: atque a rebus
intelligendis perfectionem non passionem
accipit: sed actionem. Si modo dicendus
est accipere: ac non potius ex se produ-
cere a se ipso. n. exordiens perficitur
Iam vero passio illis accidit proprie que
mouentur ab alio. utpote que extrin-
secus incitantur. In rebus autem que
omnia intrinsecus operantur: totaque
per totum sunt active: passionem ali-
quam suspicari non possumus. nisi for-
te equivoce passionem accipiamus.

113.
Intellectus. n. etiam qui potentia dici-
tur intellectus secundum eentiam
actus quidam est: cuius secundo quodam
gradu. hic igitur actus opponitur pas-
sioni: nec unquam affici passive potest.
Omni no rebus incorporeis a corpore
separatis. ut separabilibus Theophrastus
ait: nec passionem: nec mutationem
accidere posse. Et passiones quidem
solere ab externis incidere. Intel-
lectum autem esse principium atque in-
super a se ipso. Quocirca ad similitudi-
nem patientis habere se posse cuius
reuera minime patiatur. Si. n. om-
nem excluderit passionem ait nihil
intellectum. Vbi sane perfectionem
a rebus intelligendis collatam. noiat
passionem. Quonia intellectum omnino

purum conseruare necessarium arbitra-
tur. Interea uo qm ab intelligendis secu-
dum propriam pficitur actionem: idcir-
co non propria. Sed communiori quada-
apellatione hic passionē dictam accipie-
mus. Intellectus n. ut Theophrastus
ait: passionis ē ex ps. nisi forte ali-
q̄ dici solet dicatur ēo passiuus. Non
quidem ut mobilis. motus nāq̄ est
imperfectus. sed potius uelut actio. hec
aut inter se differunt. tam & si neces-
sum ē interdum eisdem nominibus
uti: hec Theophrastus. Vides igitur
non secundum defectum ut transmu-
tationem aliquam aut motum quēdaz
ut & ab externis: immo secundum
actionē quandam penes intellectum
accipi passionem. Ignoscendū rursus

114.
existimat. Siqñ nominibus abutamur.
quippe cum ex rebus ad sensum specta-
tibus ad res ipas ptinentes ad intellectu-
sepe nomina transferamus. Subet at
Theophrastus definiri quid in mente sit
passio. atq̄ ex eius sententia dictum ē:
hic pati ēo pfectionem quandā a supio-
re suscipere. Dum v3 quod inferius est
sua quadam illhinc actione pficitur.
atq̄ ita intelligibile ab intelligibili quo-
dammo patitur: siquidem tanq̄ intel-
ligibile secundum & efficax loco secūdo.
atq̄ ut incipiens & aliquem optines
principatum suap̄ actione ab eo quod
prestantius definitum. Atqui quoda-
modo intellectus hic pficit semet ipsum.
qm̄ sicut ē dictum supioris munera p
suam quandā suscipit actionem.

Marfilij.

Duplex in anima est intellectus & uter
q̄ possibilis appellatur. Primus. Essen-
tia individua participata ab anima.
secundus. Potentia ratione discer-
rens que proprie nominat anima.
Ille actu semp intelligit diuinam mōte
formatus. hic intelligit qñ conuer-
titur ad illum. Cessat aut qñ diue-
titur illhinc ad sensum & in utroq̄
est proprius actus & liber.
Phantasia nominatur aliquñ intel-
tus. hec n. est ultimū uestigium intel-
ligentie. Anima rōnalis quia parti-
cularis uita est p̄uices agit diuersa.
Et alias ad diuina alias ad caduca cō-
uertit. Liberum arbitrium ē in in-
tellectu: tum intellectuali: tū rōnali.
Intellectus: siue intellectualis siue rōnalis.

qui & uterq̄ est in nobis & orditur actu
suum ex se ipso: nec quicq̄ habet se p̄us
s. secundum tempus. Siquid nup̄ ne-
uerit intellectum nr̄um alioquin p̄se
torpentem duo sequerentur absurda.
Primum: aliquid foret prius hoc se-
cundum tempus. Deinde hic non ha-
beret propriam actionem. Priscian. Ep̄. vi.

veritur post hec quare in-
tellectus nr̄ ab intellectu su-
p̄iore non semp accipiat.
nec semp intelligere uideatur. Sed
profecto semp intellectus agit. dīa
uō non semp utitur intellectu semp
ei p̄ntē. Qm̄ v3 ad corporea uertitur.
videntur sane aristoteles & theo-
phrastus quod & iam dictum est
intellectum aliquñ totam uitā rōnale

cognominare. Vbi & usque ad phanta-
siam intellectus nomen extendunt atque
ita non absque ratione circa animam querat
cur nam non semper intelligat. nempe
non inter mittitur unquam intelligen-
tia quia potentiam intelligendi non ha-
beat. sed quoniam ad sequentia corporea quod
& omnino extra se ipsam anima distraha-
tur propter conditionem particularis vite
ad utrumque uices agentem. In perspicua
nam ad se ipsam reuersione: & ad intel-
lectum conuersione anime perfectio tota
consistit. Contra uero in inclinatione ad cor-
pora casus ab intellectu contingit. non
solum uero intellectus ut diximus sed insu-
per anima perficitur a se ipsa: quatenus a se al-
tum aliquem exorditur: sed ipsam adhuc
intellectui: atque sua quadam actione perfectionem

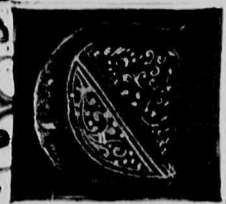
116.
apprehendit ab intellectu. Quoniam
Theophrastus ait dicere actionem intel-
lectus ipsius mouente alio incitari alio
quin absurdum est. Et nihil aliud est ali-
quid aliud introducere intellectu prius
sem non erit sic in ipso actus uel facultas
intelligendi: nisi sit aliquis alius qui
moueat intellectus. atque hec quidem
uera sunt: siue intellectum appellet
essentiam indiuiduam: que participatur
ab anima siue anima ipsam rationalem.
In nostro intellectu sunt intelligibilia. Marsilius.
In ratione scibilia nobis innata. sed ille
agit circa illa actu quodam eterno.
hec circa sua agit actione temporali.
Theophrasti ratio. Per eandem intel-
lectus actionem. scilicet per intelligentiam: tum
ipse maxime est intellectus: tum intelligibilia

maxime sunt intelligibilia atq; uicis
sim: ergo intellectus ē ipse res intel
lecte. Intellectus ē noster primus
secundu eēntiam ē actus. Ideo in eodē
ē eē quod agere. Ideo sēp intelligit
sed in anima. i. i potentia rationali
aliud ē essentia aliud actio. Ideo nō
sēp intelligit non scit sēp. Sicut
intellectus noster ē intelligibilia sic
rationalis potentia ē scibilia quibus nō
habeat hēc sēp in actu sicut ille. Rō
educit in actum scibilia p actionem pro
pnam qm in se reuertitur. Essentia
anime ubi maxime indiuidua est ē
intellectus. Et eē ibi ē intelligere. ubi
uō minus indiuidua habet an nexiā
actionem rōcinandi distinctam ab eēn
tia simul atq; potentia discurrendi.

117.
essentia anime ē & stabilis & mobilis
similiter actio. Actio stabilis comi
tatur eēntiam stabilem mobilis mo
bilem. Anima tota simul pmanet
& mouetur. Item potentia mobilis
circa stabilem uersatur. Item in eēn
tia anime pmanente latet actio q
dam etherna. Attentio anime plu
rimum uertitur ad imaginabilia sen
sibilia q; sed qm reddit in se inuenit
scibilia in potentia rationali p q tan
dem intelligibilibus copulatur. que
sēp in intellectu uiuunt & animali.
Rationalis potentia reuersa ad intel
lectum non circa omnia simul paqit.
sed successione quadam pp naturam
diuisibilem.

Prisciani uerba.

Caput. viij.

Iterum querendum ē quid
nam sibi uelit quod deinceps
hunc modum theophrastus
adducit. Si n. inquit intellectus in agē
do ipse res euadit: hoc aut maxime ē
utrumq. certe res ipse intellectus erit
non solum n. intellecta. sed etiam in
tellectus. tunc maxime sunt qñ intel
lectus intelligit. Quapp. modo utrūq.
aut: si igitur qñ res ipse ē tunc & intel
lectus existit. certe intellectus res ipse
que intelliguntur erit. Num igitur
qñ nihil intelligit. cum ibi res ipse non
sūt. similiter nec intellectus erit. Sed
profecto ille qui reuera ē intellectus
atq. & qui potentia dicitur intellectus
v3 participatus ab anima intelligit
fane: utpote qui & ipse eētia sua est

actus qñus gradu secundo. In ipa uō
anima particulari habet dubitatio lo
cum. hec n. non semp intelligit. Sed
nunquid anima nihil ē omnino aīa
qñ intelligat. An aliquid ē quidem s3
ceu materia quedam. Formatur aut
qñ cognoscit rebus extrinsecus incide
tibus. Sed profecto anima ipa & est ali
quid anteq. sciat. & non ab extrinis s3
a se ipa potius incipit. Et que sunt co
gnoscenda producit resq. ipas inuenit.
quatenus ingreditur semet ipam. dīa
igitur res ipse in se est antea qñ cognoscit
qm uō & hac ratione quadammodo aīa
diuisa ē quia uidelicet non ē actus se
cundum eēntiam: sed scientie actum ha
bet ab eēntia precedentem: nimirum
quemadmodū ē & qñ non scit aliquid

actu: sic & ipse res existit: videlicet
non secundum actum & actionem: sed
potius p[er] e[ss]entiam. Oportet n[on] res ipsas
in anima eodem ordine: quo & a[n]i[m]am
prorsus accipere. Non quid ex eo q[uo]d hec
semp[er] intellecta sint. Sed quia cognobi-
liter a[n]i[m]us agit: atq[ue] hec cognobilia
sint effecta: secundum sequentem &
precedentem ab e[ss]entia actionem. Si
quid in anima nec e[ss]e nec agere semp[er]
est: atq[ue] uniforme. Sed hoc quid p[er]ma-
nens: hoc aut[em] mobile. Dum circa poten-
tiam p[er]manentem procedit potentia
mobilis: & tota interim anima secu-
dum utramq[ue] p[er]penditur: atq[ue] idcir-
co simul anima p[er]manet atq[ue] mouet[ur]
simul & agit semp[er] secundum actio-
nem occultam: & e[ss]entie p[er]manenti

119.
congenitam & secundum uitam ex
progredientem atq[ue] mutabilem q[uo]n[iam] ip[s]a
circa sequentia diuinaq[ue] tota conuer-
titur ad eadem opatur[ur] utens tunc
opinionem cum sensu. Nec conuersa
ad illa que ut dixerim scibilia nomi-
nantur: que quidem res ipse sunt i[n]
a[n]i[m]a: multoq[ue] minus conuersa tunc ad
illa que intelligibilia nuncupantur.
Quibus p[er] ip[s]a scibilia uelut secundum
unum continuu[m] ut coniugum copula-
tur. Jam uero q[uo]n[iam] ad illa que in ipsa
manent uitam actionemq[ue] producta[m]
& aliqu[m] progressam: deniq[ue] reuocat: n[on]
circa omnia simul agit sed n[un]c quid
hec tunc aut illa: ob n[on] uidelicet diuisibile[m].
Potentia r[ati]onalis dicit[ur] a potentia in actu
procedere n[on] quia nouas formas accipiat.

habetur. semp omnes: sed quia exer-
cet nunc: quas non exercebat antea.
Theophrastus aut. intellectum esse ita pote-
tem ut fiat id ipsum quod intelligit. Si
ergo intellexerit noua mutabitur: quod
est absurdum. Quod Theophrastus aut.
de intellectu nostro intellectuali: id Priscia-
nus trahit & ad intellectum rationale
quodammodo. Ille igitur neque formas acci-
pit nouas neque mouetur: hic non nouas
quidem accipit sed mouetur circa suas.

Prisciani.

Caput. viij.;

Quando igitur in anima di-
cimus in potentia esse atque
actu secundum permutationem
id accipimus aut certe quoniam non adest.
actio illa progrediens: secundum quam
habetur diciturque scientia tunc sane illa

essentiam permanentem actionis eiusmodi
productricem esse in potentia dicimus.
Que & res ipse tunc existit: neque tam-
en agit secundum actionem progredien-
tem. Quamuis igitur non omnia
simul cognoscat. sed alias alia: non
tamen propterea est & alias alia. nec u-
inquam eadem. Quoniam non undique permuta-
tur: sed est & aliquid in anima interea
permanens. Atque secundum hoc ipsum
res ipse semper in anima permanserunt.
Aut Theophrastus absurdum fore si in-
tellectus in potentia quidem ita sit ut actu
nihil existat. sed in actu quidem po-
situs alter quidam sit. & alter iterum
quoniam se ipsum non intelligit. Sic enim. Ex eo
quod intelligat aliud atque aliud nunquam
erit idem. At uero natura eiusmodi in

in discreta & ordinis & ps sic euades
manifeste refellet eos: qui intellectu
eē quidem omnia in potentia. nihil
aut in actu putauerunt. Primum qui
dem^{qn} non intelliget nihil erit. Deinde
& si intelliget qn alia neq se ipum
intellegerit aliud quiddam erit. &
prorsus idem sed alias alter. Atq ita
ppetuo pmutabitur. Quapp aut nō
sic accipiendum eē. In intellectu po
tentiam atq actum. sed ut prius ē
dictum. Vbi censuit secundum qua
dam proportionis comparisonem
duo hec eē ponenda. nec ullo modo si
cut in mā sic in intellectu hec affirmāda.
Marfilij.
Intellectus^{aialis} non est mixtus corpori
ideo non formatur a sensibus. Potētia

121.
quoq rationalis huic ad nata formas
non accipit nouas: sed iucis stitidine
quadam suas exercet.

Rationalis natura in formali sue eē
tie rōe scibilium omnium formas
includit. Anima q̄uis ex potentia
in actum migrēt. tam non fit alia q̄
noua nō induit forma: sed nouam
prefert actionem. Caput. viij.

Primo qn intellectum ait Priscianus
eē hoc aliquid. addit non
tam in hoc ei sensum equa
m. Sensus n. ut et nunc adducit nō
absq corpore. Intellectus aut a corpore
sepatus. Propterea ad pfectionem suā
his que procedunt extra non indi
get. Itaq anima & qn cognoscit ni
hil actu interim existit omnia

secundum perfectionem entialem: atque
permanentem: quous interea ipsa secun-
dum productionem & appositionem
altio actus deficiat. Itaque quantum ad hoc
spectat esse tunc in potentia iudicatur.
Tum vero quoniam rebus scibilibus est cognita.
quoniam aliquid sciverit. sic in actu ex-
istens id ipsum quod est & scibile: tunc non
est a se ipsa iam altera. Quippe cum ipsa
secundum scibilia omnia sua sibi de-
cernat entiam. Verumtamen
videtur & quodammodo fieri: quoniam enim.
ita sit singula. Quemadmodum scies
actu dicitur: hoc autem contingere dici-
mus quoniam secundum se agere potest. mi-
rum est & tunc quodammodo in poten-
tia. Neque tamen similiter: atque tunc
quoniam nec didicerat: nec inuenerat.

122.
In intellectu nihil noui nascitur. In *Marsili.*
anima nascitur saltem nouus actus hi-
tusque pactum. Natura enim intellectua-
lis est uniformis & stabilis. Natura
animalis preter hec duo habet: &
horum opposita. Est enim multiformis
insuper atque mobilis.

Motus pertinet ad anime definitionem
atque naturam. Anima rationalis quia
est & media rerum & ipse mobilis.
ideo uices agit ad extrema presertim
quia est uita particularis. Potentia
rationalis aliquando ad intellectum aliquando
ad sensum se conuertit. Priscian. Cap. x.

Iter hec Theophrastus ait. a
quo nam generatio fit in anima
& quo pacto. Siue generatio
ipsius habitus atque potentie.

sue eēntie ipsius introducatu^r. Vt
detu^r aut potius habitus. Atq^{ue} hic ha-
bitus. eiusq^{ue} q^{ue}ratio ad naturam acce-
dit p^{er}ficiendam. Fit igitu^r quodam
modo anima. q^{uoniam} non ita unisformis
est. & simplex sicut intellectualia eē
censem^{us}. neq^{ue} penitus stabilis sicut
illa. sed p^{er}manet simul. atq^{ue} mutatio-
nem habet innatam. Et ad utraq^{ue}
uices agit. q^{uoniam} est & media rerum &
uitam habet definitam motu. Quam
obrem tum fertu^r ad ignorantiam.
quatenus ad deterius inclinatu^r tū
scientie dono p^{er}ficitu^r. quatenus con-
uertitu^r ad sup^{er}ius. Itaq^{ue} imp^{er}fecta
q^{uoniam}q^{ue}. uicissimq^{ue} p^{er}fecta. Quoties n.
ignorat ī p^{er}fecta censetu^r. atq^{ue} p^{er} ea
eē dicitu^r impotentia. quia & tunc

125.
habet cognoscendi potentiam. Quoties
u^{ero} scit iudicatu^r eē p^{er}fecta. Tum
u^{ero} quatenus agit quidam ex ipso actu
sibi p^{er}fectionem uendicat. sed quaten^{us}
etiam q^{uoniam} scit aliquid interea non a-
git om̄ino & tunc esse in potentia iu-
dicatu^r. non eadem tam conditione
qua prius q^{uod} disceret. ut inueniret. ut
pote que iam possideat habitum. suāq^{ue}
illam p^{er}fecerit potestatem. que scientie
altus edere consuevit. Qu^{oniam} igitu^r
theophrastus interrogat a quo nam
fiat in anima q^{ue}ratio. ut habitus atq^{ue}
potentie uel eēntie. sic interrogare
putandus est. utrum v^{el} secundum
habitum tm̄ atq^{ue} potentiam. an &
secundum eēntiam tāta p^{er}mutatio
fiat. . Marsilij.

Anima nostra ē mutabilis & quo
dammodo secundum essentiam. Alio
quin si eētia eius esset penitus im
mutabilis. non ederet actiones adeo
diuersas atq; mutabiles ut inter se
tenderent in oppositum. Item una in
nobis est anima.

Essentia que ē in se penitus immuta
bilis non edit actiones aliq; rectas a
aliq; puerfas. Si due sint in nobis es
sentie animarū inter se disiuncte. nec
altera dependeat ab altera non erit
animal unum. Anima intellectua
lis non erit princeps uite corporee nisi
hec ab ipsa dependeat. Unica eētia
est in qua ē potentia intellectualis
atq; rationalis. Et potentia quomodo
cunq; discurrens. Videtur hic in

124.
eadem anime eētia ponere intellectu
rationem imaginationem pp quam u
unionem & hoc ē unum aīal & uires
inferiores ad unum in anima principē
referuntur. Unica in uno quocq; no
strum ē anime eētia. Atq; hec immu
tabilis est simul atq; mutabilis. In
quacumq; mutatione anime pmanet
ipsa uita sibi propria s. rationalis.

Prisciani.

Caput. XI.

Quoniam igitur ab eētia sūt
habitus atq; actus impossibi
le ē eētiam quandam pone
re: pmanentem penitus & a mutatio
secretam. & eodem modo se semp haben
tem que tamen interea aliq; quide
pfectas bonasq; actiones edat. Aliq; uo
imperfectas atq; puerfas. Essentie nāq;

actionum cause sunt. Ideoque quales sunt
actiones: talem quoque potentie simul
atque entie spem esse inde merito con
iectamus. Siquis autem geminam ent
tiam in nobis excogitet: atque geminas
potentias simul & actiones: & alias
quidem semper in se perfectas: alias aut
modo imperfectas: modo vero perfectas ex
istimet: hic si eas disiunctas intelligat
unum animal multa faciet anima
lia: atque omnino prestantiorem de
ponet entiam: tanquam neque dominan
tem uite: neque commune quicquam hēn
tem. Siquidem per secundam efficitur
ipsa inter imperfectum uicissitudo atque
perfectum. Quia quid in re potissimum
uita definitur humana. Si autem
qui excogitauit talia in nobis duplicia

125.
is habitudines dicens duas aut rationes
duplices: aut uitas geminas. Sic duo
rum non dirimat unionem: ne for
san hoc pacto nostra natura choro cūda
ut alteri cupiam multitudinem fiat
similis. sed in unum cuncta congre
diantur: atque ad unum conflata pri
cipium ita conspirent. Nos ita de hoc
uno protinus percontabimur. Verum
uniforme sit: atque immutabile semper
& integrum. Quod si protinus admit
tatur: inde sequetur ut nulla sit unquam
in animabus: ut secundum entiam
ut secundum actionem imperfectio aut
prauitas ulla: ut passio. Actiones. n.
secuntur entiam. Verumtamen neque
penitus permutabile illud unum esse conce
dendum. Permanet in mutationibus ipsa uita

Marfilij.

Anima nostra quia ē media inter oīa
stabilia atq; mobilia ideo habet eēntiā
stabilem atq; mobilem. Perq; uices agit
uitas omnium in mundo regentium.
Iamblicus de compositione anime uita
rumq; uicisflitudine. In anima ē mu
tatio quedam non solum secundum ha
bitudines sed quodammodo & secundum
eēntiam: quatenus in genere intelle
tualī: siue rationali spēs uariat: nūc
uiuens ut homo terrenus: tunc ut aere
us alias ut etereus &c. Mibi uō Mar
filio non uidetur Theophrastus mutatio
nem ullam que tangat eēntiam ī aīa
ponere. Iamblicus uō q̄ minimam

Prisceiani. Cap. xij.
particularis igitur anima: ut
est apud Iamblichum ambo

126.
pariter comprehendit: tum pmanēs
tum mutabile. Et & hac ratione me
diatas ipsa seruetur? Supiora. n. sta
bilia tm̄ in se consistunt. Caduca uō
mutabilia prorsus. Et particularis
anima tanq̄ media rerum: atq; una
cum omnibus circum mundanorū
generibus diuisa pariter atq; multi
plicata non pmanet solum sed &
pmutatur? Totidem ita particulares
diuisas ue uitas agens neq; solum
secundum habitus sed etiam secun
dum eēntiam quodammodo pmutatur?
Quod quidem Theophrastus quoq; ut
arbitror significare uolens ait. Vide
tur quidem magis in anima fieri secu
dum habitum generatio. Mutatio. n.
secundum habitus atq; pfectio ē admo.

manifesta. Propterea magis inquit.
atq; dicendo hoc ipsum magis clamsi-
gnificat pfectionem quodammodo ad
eentiam pinentem. Et ob hanc cam
subdit ita. Hec aut naturam pficit
nam s. opantis. Quasi prius pfecta
non fuerit. Si u. eentia eet omnino
pfecta certo habitus atq; actio imp-
fecta non foret. abentia sola procedes.
Marfilij. Res immateriales nihil in se habent
nisi necessario ptenens ad eentiam.
Res miales preter eentialia subeunt
accidentalia multa. Intellectus no-
ster cognoscit utrasq; pformas inna-
tas. Que forme representant i ma-
lia quidem tanq; eis cognate mate-
rialia uo tanq; cause.
Aristoteles & Theophrastus de rebus

127.
a materia sepatis & de coniunctis.
Iamblichus & Plutarchus commenta-
tores Aristotelis. Intellectus possibi-
lis in nobis est duplex. alter prius.
semp in actu. alter secundus transles
de potentia in actum. i. ratio. Ratio
qn non uagatur p imaginationem &
sensus conuersa ad se inuenit rones
rerum innatas. Rationes innato
sunt germane substantiarum sepa-
rum. Et sunt ut cause malum uel
consimiles causis. Intellectus agēs
se uidens conspiciat omnia secundum
causam. Prisciani. Caput. xiiij.
In ceptis uo Theophrastus
quemadmodu Aristoteles
duo ponit qna sperum;
alias quidem immateriales alias uo

males. Atque in speciebus a materia separatis
aut. idem esse ipsum unumquodque &
ipsum eius esse. Quoniam uero dicit ipsum eius
esse rationem formalem speciemque de-
signat. At quoniam dicit ipsum unumquodque
substantiam significat totam. & in
speciebus quidem sine materia existentibus
secundum solam rationem: atque specie
totam putat esse substantiam. In spe-
ciebus autem materialibus: aliud esse uult ip-
sum unumquodque: aliud ipsum eius esse.
horum namque primum secundum utrumque
concretumque accipitur. Alterum uero
secundum speciem intelligitur. Quoniam
igitur intellectus qui dicitur in poten-
tia utrasque species contemplatur inq-
rit. Theophrastus una cum Aristote-
le quomodo speculatur utrasque. Et

128
quomodo species in materia existentes etiam
quadam abstractione cognoscit. Ma-
teriales namque species: ut secundum utrumque
concretumque: uel secundum solam spe-
ciem contemplatur? Hec inquit pla-
nius discreuerunt legitimi interpretes
Aristotelis. Iamblichus & Plutarchus
Hestorio genitus. Nos quoque aliquid
commemorare debemus breuiter quo-
sta dii iudicantes. Afferro igitur ipse
potentia intellectum: tum eum qui par-
ticipatur ab anima: tum potentiam
ipsam rationalem quoniam sincere utitur ratione:
neque una cum sensu & phantasia ad
exteriorem protenditur: tum species ra-
tionesque immateriales sibi insitas
contemplante: secundum has ipsas
excoitare species: tum a materia segregatas

tum materie destinatas. Illas quid
secundum quandam (ut ita loquar)
identitatem atq[ue] communem inter
immales species unionem. has aut
uelut a causa ea que sunt similia
cause. Sicut n. ille actu intellectus
dum intelligit semet ipsum sequen
tia sub se cuncta cognoscit utpote q[ui]
ipse res ipse sit p[er] cause modum. atq[ue]
ab eius modi causis effectus quoq[ue] pre
stantiore modo q[uam] ipsi in se sunt ap
prehendat. Ita & qui e[st] i[n] potentia i[n]
tellectus sequenti gradu ab eis que
in se ipso sunt proximis causis ma
lia percipit. Immaterialia quidem i[n]
se insita malium principia contemplat[ur].
Sensus cognoscit accidentia t[ame]n atq[ue]
particularia. Intellectus & universaliter:

Marfilij

atq[ue] p[er] rationes essentielles accidentia
i[n] sequentia. Item cognoscit omnia
p[er] instas rationes. Immales quidem
tanq[uam] his rationibus coniugata mate
rialia uo tanq[uam] hinc effecta.

Rationes in anima insite respec
iunt materialia tanq[uam] cause imma
lia: ut tanq[uam] germano: ul tanq[uam] effect[us].
Species naturales q[ui]bus non sint ex
individa uere tamen cogitantur
individualibus accidentibus non co
gitatis.

Cognoscit uo intellectus ma
terialia non sicut sensus.
Sensus si tanq[uam] particu
laria secundum qualitates attingit.
Velut tanq[uam] calida ut frigida ut alba.
ut aliquid aliud generis eiusdem.

Priscianij. Caput. xiiij.

Intellectus autem utraque rationalis cognoscit
essentias secundum communes ma-
terialium species. Num igitur intell-
ectus ignem esse calidum non cognoscet:
sed profecto qualitates & accidentia
omnia ab unaquaque progrediuntur
essentia. Quocirca intellectus qui co-
gnovit essentiam accidentia quoque
ipsas essentie rationes prestantius &
quod sensus agnoscit. Sed ut ad propo-
situm revertamur: quomodo animi
utraque percipit formatum quodammodo, tum ma-
terialia inquam tum a materijs ab-
soluta. Certe quemadmodum dictum
est utraque secundum insitas anime
rationes. Sed immaterialia quidem
tanquam rationibus sibi insitis coniugata:
ut tanquam prestantiora. Materialia vero

130.
velut effecta. Tum vero que abstractio-
ne cognoscuntur auferendo sunt quo-
dammodo speciebus materialibus eadem.
Secundum vero se ipsa a nobis excogita-
tur: id autem est non una cum materia
cogitantur. Quandoquidem neque modo
separato subsistunt: neque intelliguntur
tanquam in modo quodam separato essentia
sibi suam uendicent. Sed quando etiam una
cum materia cogitamus tunc tanquam
materialia dicimus. Quod non tanquam scias
species cognoscentes agnoscimus tamen
interea in materia eas existere: nec
aliter subsistere posse tunc abstractio-
ne percipimus. *Marfilij.*
Eadem uis in nobis intellectualis co-
gnoscit immaterialia atque materialia. Et hec rur-
sum: ut uniuersaliter ut singulariter:

Priscian

Idq̄ totum agit p̄ rationes innatas
quibus utitur ad immālia quidem
tanq̄ germanis ut tanq̄ effectibus
ad materialia uō tanq̄ causis. Cap. xv.

Nunquid igitur anima po-
tentia quadam altera
uel p̄ alteram modo se
habente: materialia & immālia iu-
dicat. Rursumq̄ & illa que pro-
sus in mā deprehenduntur & que
p̄cipiuntur abstractione. An potius
eadem potentia & similiter se hēnt.
Forsan uō ē utrumq̄ uerum. Idem
nāq̄ differentium iudex ēē potest
nempe ip̄um intellectuale idem
& eodem modo se habens id efficit.
Nam secundum proprias rationes
& interea id efficit quodāmo altera

facultate. Et quoquomō aliter se habē-
te. Qm̄ rōnes proprias: ut tanq̄ cās
contemplatur qn̄ ab eis mālia cogi-
tat: uel tanq̄ immālibus coniu-
tas: ut quasi ab intellectualibus spe-
ciebus effectas. Atq̄ hoc pacto suis
rōnibus contemplatur adeo ut q̄
altere interea false sint aliter ue
se habeant. . . Marsilius.

Quia mā est subiectum priuationis
atq̄ diuisionis: ideo forme ex p̄tes
materie sunt plene uita & intellec-
tu in diuisibilesq̄. Sunt igitur in-
tellectus formaz pleni: quia nulla
ē ibi priuatio: sunt & idem cum for-
mis quia nulla diuisio.

Qm̄ forme sunt fiunt ue intelligibi-
les p̄ separationem a mā ideo intellus

sunt separati. Necesse ē sup spēs
males quia imperfecte sunt immato-
riales ēē. Quod a mā separatur sta-
tim euadit intelligibile pariter atq;
intellectus. Intellectus apparet indi-
uiduus quia conuertitur in se ipsum.
Item plenus formarum quia in se co-
uersus inuenit omnia. Tres ordines
substantiarum separatarum. Tres intel-
lectuum. Sunt intellectus sup mū-
dani tñ contemplatores sunt dem
intellectus sup mundam quidem sed
rectores celestium animarum. Sunt ter-
tio intellectus mundani i. celestes aīe.
Similis ē intellectus agens ē & possi-
bilis in anima rationali. Est tertio po-
tentia ipa rōnalis que & dicitur intellectus.
Anima rōnalis p rōnis officium testat

se ēē separatam plenamq; formarū
quatenus libere suum altum incohat
intelligitq; se ad se & sic inuenit om-
nia. Prisciani. Caput xvi.
Nammodo iō quemadmodū
res ipse sunt a mā separte
sic Aristoteles atq; Theo-
phrastus que sunt circa intellectum
habere seputant. Forsan igitur hec
eorum sententia sic exponenda uide-
tur quemadmodum spēs cogitatione
sola a mā separantur atq; ita altera
facultate & altero modo se habente di-
iudicantur tanq; p solam cogitationē
apprehensa s sint atq; discreta: sic &
ipsius impotentia intellectus spēs in-
ste ab eo p solam intelligentiā segregā-
tur. Quāquidem secundum eēntiam

semp una cum speciebus existit. adeo
ut & quomodo intellectus impoten-
tia dicitur atque nihil animadu-
eramus. quia v3 p solam intelligentiam.
aut igitur illa aristotelis & theophras-
ti uerba id significant. sic. Plu-
tarchus exponit. ut potius ita ut
mox subiiciam. Quemadmodum q
dicuntur a materia separata. alia quide
reuera separata sunt. ut immalia pro-
sus. alia uo p intelligentiam. sicut
que abstractione percipiuntur. sic &
intelliguntur utraq. alia quidem
ut reuera seiuuncta. alia uo & si co-
gitatione aliqua seiuunguntur. no
tam aliter q ut ita dicam. malit
subsistentia. Forte uo sic melius ex-
ponemus. Quemadmodu separata pemit

135.
a materia disponimus. sic & que sunt
circa intellectum disponere decet. no
forsan hec secundum cogitationem
solam. sed proprie precipueq sepa-
rata ponamus. nempe quemadmo-
dum immateriales ille spes reuera
seiuuncte sunt a materia. sic & intellectus
e penitus a materia segregatus. sane an
& supra materiales species necessum e
imateriales existere. atq intelligibiles
ut ita dixerim in se subsistere. quip-
pe que indiuisibiles sunt toteq pro-
tas uita cognitioneq unita plene.
Vita naq uacuitas & infcitia secu-
dum priuatione se habere dicunt.
Priuatione uo in comistione ad materiam
accidere consuevit. Qm igitur ex
ptes materie spes. cofestum intellectuales

sunt constat esse eas in intellectu ipsū
quod intellectum esse materie prorsus ex
tem. atque una cum immaterialibus speciebus
essentiam suam esse sortitum. siquidem
iuxta cognitionem que in se ipsam conuer
titur est individua. presertim. quoniam
ipsa se ingrediens entia inuenit atque
uera. Et quoniam in rebus reuera sepa
ratis ex partibusque inter differentia
quedam est subdescensu quodam. alie
autem sunt penitus individue. alie cum ex
plicatione quadam. alie denique inter hec
medie sunt tanquam individue quid de
terminatiue tamen explicatori. sic
et intellectus ipse se habet. Primo quidem
gradu separatus est. ille qui secundum actum
dicitur intellectus. Secundo uero intellā
tus secundum potentiam designatus &

134.
participatus ab anima. atque ipsa rationalis
anima. hec enim quouscumque explicatione
se habeat tamen ad indiuiduum ipsum
& se & alia colligit. hec a se ipsa suum opus
orditur. hec in se ipsa res inuenit atque
uera. hec igitur separata est rationumque
separatarum plena. i. Marsilij.
Omnis intellectus est omniformis. sed in
tellectus agens est omnino ipse sue forme.
Possibilis est quodammodo distinctus a for
mis suis. atque hec inter se distincte pote
tia rationalis magis & a formis suis di
stincta est. & in ea forme discrete magis.
Sensus profert rationis suas consequen
ter quatenus ab externis passionibus
cadunt in strumento. Intellectus non
sicut sensus externa prospicit. sed in
spicit sua & alia conditione quam externa

requirant. Nota p̄hec & sequentia
intellectum agentem ēē deum. si nō
est omnia indistincte ex se & termino
omnium atq; p̄fectio. Intellectus pos
sibilis dicitur in potentia tum ad suas
formas. quia quodammodo distinctus
ē ab eis. tum ad agentem qm̄ illum
natus ē inde. & inde suis formis uni
tus. Intellectus possibilis simplici sta
biliq; intuitu uidet. Potentia rōna
lis actione mobili atq; composita. Ideo
minus unita ē rebus percipiendis. S3
unitur ab intellectu: ad quē ē in pote
tia. Ratio & colligit se ad unum &
in se inuenit omnia. Intellectus pos
sibilis semp & ubiq; ē unitus agenti &
formatus ab eo. Sed qm̄ p̄ propriam
& liberam actionē suam ē in formatus

135.
uidetur formare se ip̄um. Intellectus
possibilis ita ē omnia secundo gradu
sicut agens omnia primo gradu.

Prisciani.

Caput xviij.

Iheophrastus iterum philoso
phice ad modum comme
morat: quemadmodum
hoc ip̄um quod dicitur intellectum res
ip̄as existero. tam in intellectu secū
dum potentiam q̄ in intellectu secūdu
actum se habente proprie debemus ac
cipere. ne forte ut quod dicitur in po
tentia secundum priuationē accipia
mus. sicut in mā consueuimus. Vel
quod dicitur actu secundum p̄fectio
nē passiuā: & ab exterioris illatam fe
ri suspicemur. Neq; rursum sicut
in sensu fieri consueuit. ubi p̄ motioē

instrumentorum accidit productio
num. Ipseque sensus extra posita percipit.
Immo in ipso intellectu intellectualiter
accipendum est aut tunc in potentia
tunc in actu res esse. Nam secundum
impartibilem unitatem terminumque
sincerum & perfectionem prorsus unitam
hoc ipsum quod actu dicitur iudicandum.
Est enim ipse in actu intellectus reuera
res ipse non secundum participationem
non diuisim non ut alius non ut ab
eis determinatus: ut inde perfectus. Immo
ut ipse res ens. Et ut terminus
omnium atque perfectio. Secundum uero
contactum una cum alteritate factum.
& per descensum quendam quodammodo
ad determinatum atque alium perfectum
accipit hoc ipsum quod in potentia noiat.

156.
Ipsa interim alteritate in anima ratio
nali manifestius apparente. Quod quidem
& eius speculatio patet facit una
cum explicatione quadam & evolu
tione rebus cognoscendis unita. Neque
tamen ipsa omnino diuisa a rebus
atque distans. Alioquin ad ipsum im
partibile collecta non esset: nec ex se
ipsa atque in se cognobilia unquam contem
plata fuisset. sed quasi remissam ha
bens ad res unionem. & idcirco ab eo
quod est prorsus unitum assidue pen
dens. ob hoc ipsum dicitur in potentia.
Nam uero remissio hec aptius apparet
in anima. atque in iam in intellectu
ab anima participato per subiectio
nem quandam. Qui sane intellectus
ab intellectu unito prorsus & impartibili

termino^{de} pendet manetq; ibi suspē
sus. & ab eo secundum eēntiam est
pfectus: atq; ideo secundum se dicitur
ipotentia. Sed qm̄ hic quoq; ē im
partibilis: neq; secundum distantia
neq; p̄ integram alteritatem intel
lectui primo succubuit: idcirco nō
tanq; aliunde mobilis: neq; tanquā
ab alio qn̄ p̄ficitur. Sed se ip̄um
p̄ficit q̄uis illius termino se p̄fi
ciat. Et secundo quodā gradu est
hoc ipsum quod ille primo. Atq; se
cundum proxime sequentem ad
illum q; respicientem unionē ē um
tus. Sic igitur proprie ut intellē
tui competit quod impotentia no
mmatur est in intellectu cēsendū.
• Marsili.

Intellectus possibilis cum primum
existit ē species ipse omnes secu
dum eēntiam: ideo nō accipit eas
ab agente: sed p̄fectam sui ad eas
earumq; inter se unionē. quam
illhinc habet ab euo. Ratio uō ab
intellectu accipit temporaliter
unionem.

Intellectus possibilis dicitur quasi
uacuuus formarū: quia nisi ab agē
te uniatu formis suis p̄ inde se
habet ac si non haberet. Non n.
uidet eas nisi p̄fecto unitus eis.
Nota hic & infra intellectum possibi
lem p̄ suum liberumq; actum assū
mere p̄fectionē ab agente & ita se
ip̄um p̄ficere. Intellectus possibi
lis semp̄ copulatus agenti semp̄

formatus in actu. Ratio non semper
intellectui copulata. Ratio similiter
factum proprium & liberum intel-
lectui copulatur: perficitur in se ipsum.

Præterea.

Cap. XXVIII.

At qui mihi uidetur Theo-
phrastus hic quoque signifi-
ficare: id quod in poten-
tia in intellectu dicitur oportere pro-
prie ut intellectui consentaneum est
accipere. Exemplum. de Tabella
non dum scripta ad significandum
quomodo intellectus in potentia sit
introducitur ab Aristotele: ita sub-
telligit atque notat: ut litterarum va-
cuitatem admittamus in intellec-
tu: quatenus est intellectui consenta-
neum: habenti videlicet spiritus secundum eam

158.
perfectasque possidenti: sed ita prius
ut a primo intellectu sit perfectus actus
conscriptus. Ipsum namque indiuiduum
& unitum perfectionis hic habet inde
& intellectus hic qui dicitur in poten-
tia esse est intelligibilia secundum po-
tentiam utpote qui secundum
dam gradus submissione & secundum
dam alteritatem: siue diuersitate
habeat. Sed interim excitatus a se-
met ipso ad indiuiduam perfectionem
ab intellectu primo suscipiendam. Ta-
le. est intellectuale quod dicitur in po-
tentia esse. Sed actu nihil antea quod
telligat: non indiuidue nec unita
intelligibilia est priusquam perficiatur a
primo. Dictionem uero hanc. spiritus
quod in anima non tamen in intellectu

participato secundum conditionē
temporis debemus exponere. Imo
uō secundum submisionem & sepa-
tionem quandam excoquitam: &
simul secundum ipsius propieta-
tem. Intellectus n. hic in potentia
nominatus quatenus ē inferior
atq; ipse met in se duntaxat ex-
coquitur nondum ē actus. sed qua-
tenus copulatur primo. sic ab illo
perfectus. Immo secundum illum
perfectus inde se ipsum. i. Marsilius.
Omnis forma a materia segrega-
ta est procul a priuatione & mo-
tu atq; diuisione. Propter primū
est omiformis utiq; & intelligē-
tie compos. pp secundū intelligit
se pmanēs. ideoq; se omiformem

159.
intelligendo intelligit omnia. pp ter-
tium sunt ibi simul in se inuicem
omnes forme: atq; quod intelligit:
quod ue intelligitur ē penitus idem.
Cum aut res corporeas plurimum nō
sentire se ipas quasdam uidetur ex-
cipe: sunt n. qui uelint celestia solu-
mine sentire se ipa. Formā a mate-
ria separata cum sit forma perfecta
sue dicatur intelligibilis ē intelli-
gibile perfectum: tale uero ē quod intel-
lectus ē unitum. sue dicatur intel-
lectus similiter intellectus ē perfectus.
Talis aut ē qui intelligibili est unitus.
Intellectus noster simplicem stabileq;
semp habet intuitum. Rō uō discursi-
um. In ratione scia est que ē acqui-
sita cognitio p discursum. Ratio s

scitura aliquid discursum reuocat ad
insitas rationes: Per quas dum resco
gnoscit habere res scitas dicitur in se
ipā. Immo Plotinus ait rationem
p rationes innatas secundum poten
tia ēē omnia. qñ uō aliquam in actu
ērit rationem: tunc aīam ipsam
actu euadere rationē: atq; hoc ip̄um
ēē scire. Ratio p formas innatas ue
lut p causas cognoscit m̄alia ut ef
fectus: Im̄alia uō p easdem tanq̄
eisdem rationibus coniugata. Vi
sus actu uidens una cum uisibili con
currit in unum. Verum tam̄ sensibi
le uenit extrinsecus. Multo magis
scientia cum scito uenit in unum: si
quidem nō prospicit extra. Magis in
sup intellectus atq; intelligibile sunt

penitus

penitus unum. motu nāq; non distri
buntur. Prisciani Caput. xviij.
Posthec ubi Theophrastus ex
ponit aristotelem dicentē
separata & imm̄alia una
cum intellectu eadem ēē: in rebus aut
m̄alibus unumq; intelligibilem in
quadam ēē potentia: atq; his non mē
mentem distinguit articulatim eius
modi dicta dimittit. & interea quedā
dubitat. Ut igitur hec quoq; planius
apprehendamus aristotelis uerba ip̄is
articulatim & breuissime prou
ribus disponemus. Qm̄ inquit alia
quidem sunt imm̄a: alia uō sine m̄a:
quales sunt incorpore separeq; substā
tie: in rebus quidem separetis idem est
intelligens: atq; intellectum. Intellect?

Cod. Guelf.

70 Aug. 40

Fortsetzung

4

1324

n. non ad externa porrectus. sed
in se manens res ipsas intelligit.
Quapp cum rebus intelligendis est
idem. quin & immalia omnia cu
indivisibilia sunt & unite cognitiois
q̄ plena: nimiru intellectualia eo
censentur. Nam sensibilia qdō
pp̄ maiorem divisionē sunt alijs sc̄
tienda: sibi uō ipsis pleraq̄ nullo
modo. Sed res materie prorsus ex
ptes cum intelligibiles sunt: hac q̄
ratione a rebus differunt sentien
dis: q̄ non sunt ab intelligente di
uulse: neq̄ ab externis p̄ficiunt
sed p̄fecta ratione sunt ex se ipsis
intelligibiles. Quocirca & intelli
gentes etiam cum sint impar
tibiliter uniantur in

141.
telligenti. Cumq̄ insup̄ totē sint
p̄ totas intelligibiles: merito totē
p̄ totas intellectu sunt unite. Neq̄
secundum accidens: sed secundum
eēntiam intelligibiles sunt. & secū
dum eēntiam sunt p̄fecto. atq̄ ob
hanc cām p̄fecte secundum prop̄ā
eēntiam existentes: nimirum
telligibiles eēdem sunt atq̄ simul
intelligentes ut secundum se ipsas
& intelligibiles sunt & intelligibiles
p̄fectissime. Proinde Aristoteles
ab ip̄a quoq̄ scientia nos admonuit
in rebus se patis idem eē quod in
telligit. & quod intelligitur. Scien
tia. n. inquit speculatiua: atq̄ qd̄
ē ita scibile inter se sunt idem.
Id est scientia haud prorsus ad exte
rio
ra

porrecta sed pmanens in se ipsa &
intrinsecus agens simul & rerum
speculatrix existit. Et quod e ita sci
bilo. e illhic idem. Cum n. scibilia
dicamus & m̃alia & q̃ abstractione
quadam pcipiuntur auferendo. nō
ita scibilia hec apellamus: ut scien
tia hec coniugato secum parit̃ ordi
ne speculetur: sed ut a rationibus i
anima insitis uelut a causis appre
hendat. Ad hec igitur ille respiciens
& aduerso distinguens quod sic
e scibile inquit. Id est quod pari con
iugataq̃ sorte scibile: tale uō est qd̃
eternum: atq̃ in ipsa anima consti
tutum. Id aut̃ idem atq̃ scientia est.
Jam uō e & de sensu dictum: non aliter
cognitionem ibi pficiunt in idem

142.
cognitio secundum actum cū re secu
dum actum nota concurrat: Quapp̃
& ipsa secundum actum scientia ead̃
est cum scibili secundum actum. Sed
hoc interest: q̃ neq̃ uenit extrinse
cus: neq̃ extra positum ē quod pnci
paliter est cognobile: sicut in sensu
contingit. Si igitur scientia simul
& scibile idem est: magis aut̃ intelli
gens intellectum q̃ unitur certo &
intellectus ee idem: quod intellecta
censetur. Marsiliij.
Quod e m̃ale nō est ex se intelligibi
le: sed quatenus a m̃alibus cōditio
nibus p̃ intellectum absoluitur: nō
igitur sibi sed intellectui abstrahē
ti intelligibile fit. Contra uō res p̃ se

a mā separata: & ex se intelligibi
lis ē & intelligibili sibi ipsi. In rebus
separatis intellectus. Atq; intellectū
in eadem forma concurrūt
Intellectus cognoscit mālia non p illa
sed p rationes eorum innatas intel
ligentie: quasi p causas. Intellectus
secundum Theophrastum & Aristo
telem. est immālis: & tamen ē po
tentia quedam mālium. Id tribz
modis exponitur: duobus actiue
uno quasi passiuo. Primo. Intellus
ē potentia productiua actuum suoz
ut actionum circa mālia. Secundo.
non equalitate nē: sed supeminēti
potate p formas suas: quasi p causas
materialia noscit. Terrio. Materialia

145.
quoq; cognoscit quatenus lumine in
tellectus agentis ē formatus. In
materialia sunt pntia semp intellectū
cui nālit. Materialia uō presentia
fiunt: quatenus p intellectum a mā
resoluiuntur. Scientia in actu fit
idem cum re in actu scita: in ipso etiā
rationis discursu. Multo magis
ipso intelligentie statu intelligens
intellectumq; ē idem. Siquidem intel
lectus ipse secundum eēntiam ē illo
ipe forme que intelligunt ab eo. In
tellectus cognoscit immālia uelut sibi
coniugata. Materialia uō tanq; inf
riora prout innatas sibi formas tāq;
mālium causas animaduertit. In
tellectus agens nullo modo factus ē.
Intellectus possibilis in nobis primus

nunq̃ fit. sed semp̃ ē factus. i. format̃
agente. Intellectus possibilis in nobis se-
cundus. i. ratio fit semp̃. i. quotidie p̃
intellectum superiorem & discurfionem
suam ad illum actu formatur. ut sal-
tem immatas formas in actum & ocio
profert. Sententia hec de intellectu
triplici. Et eterno quodam in nobis i-
telligentie actu a Plotino & Amblicho
sepius approbatur. Priscian. Cap. XX.

Nam hec igitur ita se habeant
merito ille in oportuno
disputationis medio. idē
his uerbis significauit. Cur nam igit̃
inquit non semp̃ intelligimus. Si qui-
dem in nobis ē & intelligens & intel-
lectum. eadem namq̃ sunt ambo. hoc
igitur q̃ primum pro uerbis cōsiderare

144.
debemus. In illis igitur que separa-
ta sunt a materia idem est intelligēs
atq̃ intellectum. quemadmodum sup̃
dicimus. In his aut̃ que cum mā sūt
unumquodq̃ intelligibilem ē i. poten-
tia. Materialia. n. neq̃ secundum se
ipsa. neq̃ secundum eēntiam intelli-
gibilia sunt. neq̃ eundem ordinem
fortiuntur cum intellectu. neq̃ tanq̃
illi coniugata noscuntur. Quomodo
igitur dicuntur secundum potentia
intelligibilia. Si. n. in potentia sunt.
talīa & multo q̃q̃ intelligibilia &
erunt. Erunt profecto q̃q̃ talia. s3
non coniugata sorte. immo secundū
eorum cās in intellectu positas cogno-
scentur. Atqui & qm̃ eandem cum
causis proprietatem hēt. ipsa quoq̃

intelligibilia nominantur? Sed pote-
tia quadam intelligibilia. qm̄ qui ea
intelligit: eadem supereminet. atq; se-
cundum supereminentē cām intelligū-
tur ab eo: non autē se ut sibi ipsi in-
telligibilia sunt. Non enim se intelligit
Quamobrem deinceps hec adducit il-
lis igitur non inest intellectus mali-
bus v3 rebus. Propterea non sunt in-
telligibilia sibi ut se ipsis. Qm̄ hec qd
materialia sunt. Intellectus autē im-
materialis existit. Absq; enim materia est.
ut ait intellectus talium ipse poten-
tia. Quorū sane quod absq; materia dicitur
nam intellectus ondit materie pro-
fus ex pte. Intellectus autē materialis
est potentia ut tanq; actuum eā. Sic
enim Plutarchus exponit. ut tanq; non

145.
coniugata. Sed eminentiore quadā
conditione hec intelligens. Qm̄ hec
a Causa contemplatur. Vel ipse in po-
tentia intellectus: talium quoq; pote-
tia ē tanq; hec etiam secundum pfecti-
onem intelligens a superiore tributa.
Materialibus igitur non inest intel-
lectus. In intellectu autē intelligibile
inest. hoc uō articulatum distribues
Theophrastus ita subdit. sed qm̄ fiūt
intelligunturq; tunc v3 hec habebit.
Ipsa uō intelligibilia semp. Siquidem
scientia speculatiua eadem est atq;
scita. hec autē ipsa que v3 secundum
actum. Talis enim precipua est intel-
lectui sane inquit intelligibilia. i.
immaterialia: semp ut eadem adst.

Quoniam quidem secundum eentiam ipse
simul cum eis existit. atque id ipsum
quod intelligibilia esse dicuntur. Mate-
rialia vero tunc demum. quando intelligun-
tur intellectu presentia sunt. non tanquam
pari sorte ordinisue eiusdem ab eo
intelligenda: nunquam enim. materialia cum
intellectu immateriali. ex equo coniugum
fortiuntur. De quo intellectus quo
sunt in ipso non tanquam ipsa solum. Sed
et tanquam causas materialium animadu-
erit. Tunc materialia quoque intellectu. se-
cundum causam presentia sunt. hec
autem de intellectu quidem secundum
accepto dicta fuisse non affirmare. Ille
enim non est potentia nec unquam fieri potest.

Finis.

